

Pannon Egyetem
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Szaknyelvi Kommunikáció Alprogram

Doktori (PhD) értekezés

**A modern turizmus terminológiája. Vizsgálat angol és magyar nyelvű
korpusz alapján.**

Terestyényi Enikő
Témavezető: Ablonczyné dr. habil. Mihályka Livia
Veszprém, 2011.

A modern turizmus terminológiája. Vizsgálat angol és magyar nyelvű korpusz alapján.

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében
írta: Terestyényi Enikő

Készült a Pannon Egyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának szaknyelvi kommunikáció: társadalom, politika, gazdaság, kultúra alprogramja keretében

Témavezető: Ablonczyné dr. habil. Mihályka Livia tanszékvezető egyetemi docens

Elfogadásra javaslom (igen/nem)

.....
(aláírás)

A jelölt a doktori szigorlaton %-ot ért el.

Az értekezést bírálóként elfogadásra javaslom:

Bíráló neve:(igen/nem)

.....
(aláírás)

Bíráló neve:(igen/nem)

.....
(aláírás)

Bíráló neve:(igen/nem)

.....
(aláírás)

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján %-ot ért el.

Veszprém/Keszthely,

.....
a Bíráló Bizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése:

az EDT elnöke

Tartalomjegyzék

Kivonatok.....	7
1 Bevezetés.....	11
1.1 Az értekezés célja.....	14
1.2 A téma aktualitása és tudományági besorolása.....	16
1.3 A vizsgálat tárgya és a korpusz.....	18
1.4 Vizsgálati szempontok.....	22
1.5 Kutatás módszere.....	22
1.6 A dolgozat felépítése.....	23
2 Szaknyelv.....	25
2.1 Szaknyelvek jelentősége.....	25
2.2 A szaknyelv meghatározása.....	26
2.3 Szaknyelv és köznyelv.....	29
2.4 A szaknyelvek besorolása.....	30
2.5 A szaknyelv felosztása.....	33
2.5.1 A turisztikai szaknyelv horizontális besorolása.....	34
2.5.2 A turisztikai szaknyelv vertikális besorolása.....	35
2.6 A turisztikai szaknyelv jellegzetességei.....	38
2.7 Részkonklúzió.....	42
3 Terminus, terminológia.....	43
3.1 A terminus.....	43
3.1.1 A terminus fogalma.....	43
3.1.2 A terminussal szembeni követelmények.....	44
3.1.3 A terminusok formája.....	45
3.2 Terminológia.....	46
3.2.1 Terminológia és egységesítés.....	48
3.3 Részkonklúzió.....	50
4 Terminusalkotás.....	51
4.1 A szakszókincs felosztása.....	51
4.1.1 A turisztikai szaknyelv alkotóelemei.....	53

4.2	A terminusok típusai	58
4.3	Terminusalkotás a magyar turisztikai szaknyelvben.....	62
4.3.1	Szóösszetétellel létrejött terminusok	64
4.3.1.1	Jelzős alárendelések	65
4.3.1.2	Jelentéssűrítő összetételek.....	66
4.3.2	Egyéb szóalkotási móddal létrejött terminusok	67
4.3.2.1	Szórövidülés.....	67
4.3.2.2	Mozaikszó, betűszó.....	67
4.4	Szókincs bővülési módok.....	69
4.4.1	Jelentésbővítés	69
4.4.2	Idegen szavak.....	71
4.4.3	Lexéma-értékű szószerkezetek	76
4.5	Terminusképzés az angol turisztikai szaknyelvben	81
4.5.1	Kölcsönzés	83
4.5.2	Lexéma-értékű szószerkezetek	83
4.5.2.1	főnév + főnév	83
4.5.2.2	melléknév + főnév.....	85
4.5.3	Szóképzéssel létrejött terminusok.....	86
4.5.4	Rövidülések, betűszók, mozaikszók	87
4.5.4.1	Rövidülés.....	87
4.5.4.2	Betűszók, mozaikszók.....	87
4.5.5	Szóösszevonás	88
4.5.6	Szófajváltás.....	89
4.6	Részkonklúzió	91
5	Terminológiai rendszerek a turisztikai szaknyelvben	93
5.1	Terminológiai rendszerek.....	93
5.2	Turizmusfajták terminológiai rendszerei	95
5.2.1	A turizmus mai fogalma	95
5.2.2	A fogalmak viszonyai	99
5.2.3	A turizmustermék definícióinak jellemzői	100

5.3	A terminusok helyei a fogalmi rendszerben.....	103
5.3.1	A kulturális turizmus fogalma	103
5.3.1.1	Az angol szakirodalmi értelmezés	103
5.3.1.2	A magyar szakirodalmi értelmezés	106
5.3.1.3	A kulturális turizmus fajtái.....	108
5.3.2	Örökségturizmus fogalma.....	111
5.3.3	Ökoturizmus fogalma	112
5.3.4	Egyéb turizmusfajták rendszerbeli helyei.....	115
5.4	Részkonklúzió	118
6	A szinonimitás jelensége, szerepe a turisztikai szaknyelvben.....	119
6.1	A szinonimitás szakirodalmának áttekintése	119
6.2	Szaknyelv és a szinonimitás kapcsolata.....	123
6.2.1	Szinonimitás a terminusok között.....	125
6.3	Részkonklúzió	136
7	Konklúzió	137
7.1	A vizsgálati szempontok eredményei.....	137
7.2	Az értekezés új, tudományos eredményei	142
7.3	Kitekintés	143
	BIBLIOGRÁFIA	145
	FORRÁSOK	158
	ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	159
	TERMINOLÓGIAI ADATTÁR	160

Magyar nyelvű kivonat

A modern turizmus terminológiája. Vizsgálat angol és magyar nyelvű korpusz alapján.

Az értekezés a turisztikai szaknyelv lexiko-szemantikai és terminológiai vizsgálatára vállalkozik azzal a céllal, hogy a terminuskötési szabályszerűségeket leírja, és a terminusok közötti viszonyokat feltárja a magyar és angol turisztikai szaknyelvben.

A szerző az értekezésben áttekinti a szaknyelv fogalmának értelmezéseit és osztályozási kérdéseit, elhelyezi a turisztikai szaknyelvet a társadalmi és más szaknyelvek rendszerében. Megvizsgálja a terminológia kérdéskörét a hazai és külföldi szakirodalom alapján. Feltárja a vizsgált két nyelv terminuskötési normáit. A terminológiai rendszerek elemzése során fölé-, alá-, mellérendelő fogalmi viszonyok bemutatására kerít sort. Az értekezés példákon keresztül mutat rá arra, hogy a turizmustermék terminusai nem értelmezhetők definícióik nélkül. Az értekezés vizsgálja még a szinonimitás jelenségét a turisztikai szaknyelvben.

Az értekezés bizonyítja, hogy a turisztikai nyelvhasználat egy olyan specifikus nyelvhasználat, amelyet sajátos lexiko-szemantikai jelenségek jellemeznek. Ezeknek a sajátosságoknak elsődleges okát a tudományági jellegzetességekkel magyarázza. Ezt az állítást szándékoznak alátámasztani a terminológiai viszonyokat ábrázoló fák, a definíciók, és a szinonimitás jelenségének vizsgálatai.

Az értekezés újdonságának tekinthető, hogy elsőként foglalkozik a turisztikai szaknyelv ilyen körű vizsgálatával, a kutatással hozzájárul a turisztikai szaknyelv jellegzetességeinek feltárásához, ezzel elősegítve egy struktúra kialakítását,

amelynek alapján az egységes szaknyelvi deskriptív grammatika megalkotható,
egyben norma is adható a szaknyelvi szóalkotások módozataihoz.

Angol nyelvű kivonat

The Terminology of Modern Tourism. Analysis based on English and Hungarian corpus.

The thesis discloses and systemizes the formation and the relationship within the lexemes of the language of tourism.

The author surveys the concepts and classifications of the specific language of tourism, places this use of language among the other languages for specific purposes. The characteristics of this special terminology are disclosed, such as the formation of terms, the system of the tourism concepts, how these terms are interrelated to each other, also an analysis of the synonym relationships are carried out.

The dissertation proves that the language for tourism is a specific language use with its own lexico-semantic characteristics by drawing up terminology trees representing the terminological relationships, by the analysis of definitions and the phenomena of synonymy.

The aim of the dissertation is to contribute to the analysis of the language of tourism; and to create such a structure along which the descriptive grammar can be created, the norm of term formation can be established.

Német nyelvű kivonat

Die Terminologie des modernen Tourismus. Untersuchungen auf englischen und ungarischen Korpora

Die Dissertation untersucht die Fachsprache des Tourismus, in dem die lexiko-
semantischen und die terminologischen Merkmale näher betrachtet werden.

Die Dissertation überblickt die Deutungen der Fachsprache und die Frage der
Klassifikationen, bestimmt den Stellenwert der Fachsprache des Tourismus im
System der gesellschaftlichen Sprachvarietäten und anderer Fachsprachen. Es
werden die Fragen der Terminologie, der Terminbildung und die semantischen
Beziehungen der Termine in der ungarischen bzw. englischen Fachsprache
überblickt.

Die Analyse beweist, dass die Fachsprache des Tourismus auf einem spezifischen
System beruht, das durch häufige Benutzung spezieller und einartiger lexiko-
semantischer Phänomene charakterisiert wird. Als primärer Grund dafür wird die
Eigenart des Wissenschaftszweiges festgestellt. Diese Behauptung wird auch
durch die Graphiken der terminologischen Verhältnisse, die Definitionen und die
Analyse der Synonymität unterstützt.

Vorliegende komplexe linguistische Untersuchung eines der wichtigsten
Segmente der speziellen Fachsprache des Tourismus bietet einen bedeutenden
Beitrag zur Erschließung der Eigenschaften dieses Sprachgebrauchs sowie zum
Ausbau einer Struktur, durch die die Aufstellung einer einheitlichen deskriptiven
Grammatik einer einheitlichen Fachsprache bzw. die Angabe der Norm der
Wortbildungsarten ermöglicht wird.

1 Bevezetés

A XXI. századi társadalom igen népszerű kifejezése a kommunikáció. A mai világ embere folyamatosan kommunikál, ami a köznyelvben annyit jelent, hogy használja a nyelvet. Minden ember más és más céllal használja a nyelvet. De a nyelvhasználat során ritkán tűnődik el azon, hogy mit is jelent ez pontosan, és hogyan is kellene kommunikálnia. A kommunikációs folyamatban különböző célok valósulnak meg, vagy különböző célok megvalósítására törekednek a kommunikáció résztvevői. Minden kommunikációs eseményben van promotív oldal, a kommunikáló fél valamit el akar érni, valamire rá akarja bírni a másikat. A közvetlen cél az, hogy a közlő szabhassa meg a kapcsolaton belüli normát, a kapcsolat állapotát, jellegét. Ez azonban csupán elemi és általános cél. A kommunikációs eseményekben megnyilvánulnak egyéb, összetettebb célok is. A mindennapi kommunikációk többsége azonban nem cselekvéssel kapcsolatos, hanem személyek közötti, az egymással való viszonyokat érinti, illetve információközlésre irányul. Ebben a tudatos cél gyakran háttérbe szorul. A kommunikáló személyiségben van egy kép önmagáról, és más emberekkel való különféle viszonyaiban ezt a képet igyekszik előtérben tartani. Ez a kép jelzi, hogy ő milyennek tartja magát, és ennek megfelelően milyen bánásmódot, kommunikatív stílust akar, melyik viszonylatformát és annak mely változatát tartja kívánatosnak (Buda 1994:102).

Az Idegen szavak és kifejezések szótárában (Bakos 1994) a kommunikál szónál: közöl (vmit vmivel, vkivel); értesít (vkit) jelentéseket találjuk. Ha a kommunikál szó idézett jelentését vizsgáljuk meg, azt vehetjük észre, hogy az emberek egymás közti beszélgetései megfelelnek e kitételeknek. De a kommunikáció mint alapszó, sokkal többet foglal magában:

- tájékoztatás, (hír)közlés;

- hírinformációk közlése, vagy cseréje valamilyen erre szolgáló eszköz, illetve jelrendszer (nyelv, gesztus stb.) útján.
- (ritk.) közlemény
- (rég.) összeköttetés, érintkezés

Tehát itt már nem csak a nyelvi kommunikáció fogalmával találkozunk, hanem avval is, hogy a kommunikáló felek között valamiféle egyezményes jelrendszernek kell kialakulnia ahhoz, hogy a kommunikációt sikeresnek mondjuk.

Az egyezményes jelrendszer sokféle és sokrétű, de talán leginkább a nyelvi rendszert használjuk. A nyelvi rendszer az anyanyelvünket és az idegen nyelvi rendszert/rendszereket is magába foglalja. A hétköznapiok része lett az idegen nyelv. A ma emberével szemben az a társadalmi elvárás, hogy értsen és tudjon, kommunikáljon legalább egy idegen nyelven.

Naponta kerülünk olyan szituációba, ahol nem csak arról kell tanúbizonyságot adnunk, hogy saját anyanyelvünket tudjuk használni, hanem idegen kultúrák képviselőivel is tudunk kapcsolatot kialakítani.

Ennek elengedhetetlen feltétele, hogy ismerjük mind anyanyelvünk, mind az idegen kultúra alapvető kommunikációs kultúráját, stratégiáit és taktikáit, amelyeket életünk különböző fejlődési szakaszaiban tanulmányaink során sajátítottunk el tanárainktól, szüleinktől és a minket körülvevő világból magyar és idegen nyelven is.

Az angol nyelv a mai világ legelterjedtebb és legszélesebb körben használt nyelve. Az angolnak nemcsak számos nemzeti változata létezik, hanem évtizedek óta nemzetközi nyelvként is egyre nagyobb teret nyer, többek között a tudományos és az üzleti kommunikációban és a turizmusban. Ugyanez a

tendencia figyelhető meg egy olyan kommunikációs területen, amely a ma felnövekedő nemzedékek számára már a hétköznapiakat jelenti: az internet – és e-mail – kommunikáció majdnem kizárólagos munkanyelve is az angol. Ha jól szemügyre vesszük az angol nyelven folytatott kommunikációt, akkor észrevehetjük, hogy angol anyanyelvi beszélő jelenléte nélkül zajlik kb. 80 %-a azoknak az interakcióknak, amelyekben az angol mint idegen vagy második nyelv tölti be a kommunikációs közvetítő szerepet (Lesznyák 2000).

Munkavállalóként elsődleges célunk, hogy az adott idegen nyelv standard nyelvében egy olyan szintre jussunk el, amely lehetővé teszi a későbbi életünk, munkánk során más kultúrák képviselőivel való sikeres kapcsolat felvételét és annak megtartását. Munkánk során szembesülünk azzal, hogy nem elég az a nyelvi tudás, amelyet eddig megszereztünk. A magyar és idegen nyelv használata közben fedezzük fel, hogy nemcsak az általános nyelvvel kell tisztában lennünk, hanem választott hivatásunk szaknyelvével is.

A munkavállaló általános és szakmai képzettségétől, foglalkozásának jellegétől függ, hogy mennyire lesz specifikus a nyelvhasználata. Két változatot különböztethetünk meg, a szakmaspecifikus nyelvet és a szaknyelvet. A szaknyelv szakmabeliekhez szól, a terminológiája miatt a kívülálló számára sokszor nehezen vagy alig érthető, használatához magasabb szakmai végzettségre van szükség. Ezzel szemben a szakmaspecifikus nyelv használatához nincs szükség magasabb képzettségre, a szakma és az általános nyelvhasználó között közvetít, közel áll az általános nyelvhasználathoz. Az előforduló szakmaspecifikus kifejezések többsége a laikus számára is érthető vagy könnyen megmagyarázható (Petneki 2000).

A szaknyelv során legtöbbször inkább csak szakmaspecifikus nyelvről beszélhetünk, amely sok esetben közel áll a köznyelvhez, főleg ha az idegenforgalmi és vendéglátó-ipari szaknyelvről beszélünk. Felgyorsult

világunkban a technika, a gazdaság és a társadalom gyorsan változik, és ez újdonságokat hoz nemcsak mindennapi életünkbe, hanem a nyelvbe is. Új szavak, kifejezések lépnek be vagy a régi elemek új jelentéssel telítődnek meg. Ebben a nyelvi labirintusban nem egyszerű kiigazodni, hogy mi is az, amit szaknyelvnek vagy szakmaspecifikus nyelvnek tekintünk, és mi az, ami a köznyelvhez tartozik.

1.1 Az értekezés célja

Az értekezés a turisztikai szaknyelv szókincsének vizsgálatát, elsősorban a terminusalkotás módozatainak feltárását, terminológiai rendszerek és szemantikai kapcsolatok vizsgálatát tűzi ki célul.

A turizmus a világgazdaság egyik legjelentősebb szektora. A fogyasztói szokások átalakulása a XX. század végén a világgazdaságban végbemenő egyik legjelentősebb változásnak tekinthető, és természetesen nagyban befolyásolja a turisztikai keresletet és kínálatot is. A turizmusban ez a jelenség a turisztikai kínálat minőségi javulását és diverzifikációját eredményezi, jelentősen hozzájárul a turisták rendelkezésére bocsátott információ mennyiségének és minőségének növekedéséhez. A turisztikai kereslet átstrukturálódásához hozzájárul a természeti környezet és a kulturális, történelmi örökség jelentőségének felértékelődése az egész világon. Ez a kereslet hozzájárul a turizmustermékek, új turizmusformák, fajták kialakulásához, ezáltal új fogalmak kifejezések kerülnek a turisztikai szaknyelvbe.

A szavak az emlékezetben, a mentális lexikonban, különböző elvek, kapcsolatok alapján rendeződnek csoportokba. Aitchison (1990) sorrendet állított fel a különböző kapcsolatok előfordulási gyakorisága alapján, amely szerint a mellérendelések, kollokációk, fölérendelt fogalmak és a szinonimák a

leggyakoribb kapcsolatok. Szóasszociációs tesztek rámutattak arra, hogy a szavakat jelentésviszonyaik alapján tároljuk (Navracsics 2001, Lengyel 2005). A szemantikai kapcsolat a legszorosabb a szavak között: szinonimasorokat, antonimpárokat és hiponim kifejezéseket találhatunk a mentális lexikonban, ugyanakkor az azonos szemantikai mezőhöz tartozó szavak összetartozása sem elhanyagolható (Navracsics 2006). A turisztikai szaknyelvben az ilyen kapcsolatok feltárása és értelmezése elősegítheti, gördülékennyé teheti a szakmai kommunikációt.

A vizsgálat célja:

- összegyűjteni a leggyakoribb tudományági megnevezéseket, terminusokat
- bemutatni a legjellemzőbb terminusalkotási módokat,
- feltárni az fölé-, alá-, mellérendelő viszonyokat,
- vizsgálni a szinonimitás jelenségét.

Kutatásunkkal a szaklexikográfiai és terminológiai munkálatokat kívánjuk elősegíteni azon szabályszerűségek kimutatásával, feltárásával, amelyek jellemzőek a turisztikai nyelvhasználatra.

A kutatás során nemcsak a magyar szakmai nyelvhasználat feltérképezése a cél, hanem az angol szakmai nyelvhasználatra is szeretnénk rámutatni, kontrasztív elemzésekkel, amellyel célunk nem más, mint a két nyelvhasználat egyezéseinek és különbözőségeinek kimutatása.

1.2 A téma aktualitása és tudományági besorolása

Az utazás tömegszerűségét lehetővé tevő feltételek csak a XX. század második felére alakultak ki, így a modern értelemben vett turizmus – mint a társadalom szabadidő-eltöltésének egyik meghatározó formája, egyes esetekben a munkavégzés velejárója – alig néhány évtizede észlelhető komplex jelenség. A nemzetközi utazások száma 1960-tól rohamosan nő, ami igényt támasztott a turizmussal kapcsolatos problémák tudományos feltárására. A turizmust – a szabadidő-eltöltéshez való kapcsolódása és a tömegkultúrában betöltött szerepe következtében – számos kutató olyan "frivol" területnek tekintette, vagy tekinti, amivel "komoly tudós" nem foglalkozik (vö. Matthews 1983; Dann - Nash - Pearce 1988; Lanfant 1993). Napjainkban egyre több tudományág képviselője vállalkozik a turizmus összetett jelenségének tanulmányozására. Annak ellenére, hogy a világ számtalan felsőoktatási intézményében találkozhatunk a turizmusnak mint önálló ismeretterületnek közvetítésével, tudományként való értelmezése még a nemzetközi kutatói társadalomban sem mondható egyértelműnek. A turizmuskutatás helyét és szerepét illetően általános a bizonytalanság, olykor maguk a szakma irányítói sem ismerik fel a vizsgálatok által feltárható tudás valódi jelentőségét.

A turizmus évezredek óta létező jelenség a társadalomban, tudományként való megközelítésére csupán az elmúlt néhány évtizedben került sor, többek között a szociológia, a pszichológia, a közgazdaságtan, az antropológia, a földrajz, a vezetéstudomány, a történelem és a politikatudomány tette vizsgálatá tárgyává.

Nyelvészeti kutatások is foglalkoznak a turizmussal, Csapóné Horváth Andrea német- magyar viszonylatban foglalkozik a turizmus reklámnyelvezetével, N. Csák Éva *Neologizmusok a szállodaiipari szaknyelvben (német-magyar, német-*

orosz egybevetés) címmel írta doktori disszertációját, míg Kriston Renáta *Egy háromnyelvű, német-magyar-angol turisztikai tanulói szakszótár koncepciójának bemutatása – Javaslatok új szakszótárak koncepciójának kidolgozásához* című disszertációjában foglalkozott a turizmus lexikájával.

A turizmus kutatás kezdeti időszakában a vizsgálatok – a többi tudományághoz hasonlóan – a könnyen hozzáférhető, különösebb nehézség nélkül bemutatható tényekre, illetve jelenségekre korlátozódtak. Megfigyelhető, hogy az említett tudományágakon belül a turizmus rendszerint alterületként jelent meg (Michalkó-Rátz 2003).

Ugyan létezik a turizmusnak nemzetközileg elfogadott definíciója (WTO 1989), a különböző tudományágak képviselői törekednek a fogalom saját igényeiknek, szemléletüknek megfelelő meghatározására. Sajnos az sem mondható el, hogy a turizmussal foglalkozó tudományágakon belül konszenzus született volna a vizsgált jelenség mibenlétét illetően (Jafari 1989), sok esetben csupán egymás meghatározásainak ismerete, nem pedig elfogadása a jellemző.

A magyarországi turisztikai szakemberek csak abban az esetben képesek hatékonyan részt venni a felgyorsult nemzetközi politikai, gazdasági, kulturális helyzetben a különböző szervezetek munkájában, ha rendelkeznek elegendő számú, magas szintű angol szaknyelvtudást és szaknyelvi kompetenciát elsajátított szakemberrel, ehhez szükséges a szaknyelv, a szakmai nyelv ismerete, ami magába foglalja többek közt a szakszavak ismeretét, azok kapcsolódási pontjait, az azonosságok és eltérések ismeretét.

A 169/2000. (IX. 29) Korm. Rendelet tudományterületek felsorolását tartalmazó melléklete szerint a turizmus a Társadalomtudományok, azon belül is a Gazdálkodás- és szervezéstudomány ágába tartozik. Mivel a turizmus nyílt rendszert alkot, amelynek komplex kutatásához számos tudományág

ismeretelemei szükségesek (Lengyel 1994), a turizmus pillanatnyi tudományrendszer-tani helyzetét értékelve az egyes tudományterületeken belül multidiszciplinaritást mutat.

A szaknyelv az alkalmazott nyelvészet irányataként is meghatározható, egy szakmai közösség szóbeli és írásbeli kommunikációjának egyik jellegzetes megnyilvánulásaként. Ennek alapján a bölcsészettudományok, azon belül is a nyelvtudományok ágába sorolható be. A szakma erőteljes jellemzői miatt a szaknyelv az interdiszciplináris szociolingvisztika ágába, vagyis a multidiszciplináris társadalomtudományok területéhez is sorolható.

1.3 A vizsgálat tárgya és a korpusz

A vizsgálat tárgya az írott turisztikai szaknyelv. A vizsgálat nem terjed ki a turisztikai szaknyelv beszélt változataira, mivel az már jóval túlhaladná jelen értekezés határait.

A szociolingvisztika a nyelvnek a társadalmak részterületein való használatát és működését vizsgálja. Jakobson (1960) és Hymes (1974) modelljei már a kommunikáció lényegének a megragadására törekedtek. A szociolingvisztikai kutatások (vö. Wardhaugh 1995, A. Jászó - Bódi 2002) rámutattak arra, hogy a nyelvhasználati különbségek a társadalmi tényezőkben keresendők. A társadalom rétegezettségének megfelelően minden természetes nyelv heterogén, azaz különböző változatokban él. A szociolingvisztika azt vizsgálja, ki kivel, miről, milyen céllal, milyen szándékkal, hogyan, milyen nyelven, milyen társadalmi körülmények között kommunikál. Egyetértünk Ablonczyné (2006) azon felfogásával, hogy bármelyik szaknyelvről legyen is szó, csak akkor érdemes

vizsgálat alá vetni, ha a beszélőközösség és a beszédhelyzet alapján végezzük azt el.

Ezért a vizsgálat kiindulópontja a szakszöveg, mert a szakmai nyelvhasználatot a szakszövegen keresztül érhetjük tetten. Szikszainé (2004: 53) a szöveg meghatározását a következőképpen adja meg:

„A szöveg nyelvi elemekből álló, túlnyomórészt szerves kapcsolódásukból felépülő olyan írásos vagy szóbeli közlés, amely a nyelvi kommunikáció alapegységeként meghatározott beszédhelyzetben vagy szöveggörnyezetben valamely kommunikációs szerepnek tesz eleget.”

A szakszövegekről is ugyanezt mondhatjuk el, de figyelembe kell venni, hogy ezek a szövegek specifikus beszédhelyzetekben nyilvánulnak meg, specifikus céllal. Követelményeket állítanak a befogadó elé, akinek háttérismerettel kell rendelkeznie, mind a szövegszintű, mind a szókincsbeli jellemzők ismeretével.

A korpusz alapját a magyar és angol nyelvű szakkönyvek alkotják, ezt kiegészítik a magyar és angol nyelvű szakfolyóiratok és napilapok, amelyekben a szakirodalmi terminusok nyelvhasználati sajátosságait vizsgáltuk.

A szakkönyvek kiválasztását a turisztikai szakirodalom feltérképezése előzte meg. A vizsgálathoz azokat a szakkönyveket választottuk, amelyeket a magyar, valamint az angol szakmai diskurzusközösség szakmai tekintetben elfogad. A szakkönyvek mind a magyar és angol szakmai nyelvhasználatban alapvető szakkönyveknek számítanak, amelyek elősegítik a már dolgozó szakemberek és leendő szakemberek ez irányú tájékozódását.

A szakfolyóiratok kiválasztásakor a kiinduló pont a magyar nyelvű szakmai-tudományos folyóirat a Turizmus Bulletin volt. Mivel angol nyelven számos szakmai-tudományos folyóirat létezik, így választásunk arra esett, amely cikkeinek tartalma közel azonos a magyar folyóiratéval, hiszen így nyílt lehetőség arra, hogy a terminusok használatát összehasonlítsuk. Angol nyelven a Journal of Hospitality & Tourism Research szakfolyóiratot vizsgáltuk. A folyóiratok vizsgálatát a 2008 és 2010 között megjelent számokon végeztük el. A napilapok kiválasztásakor, olyan országos terjesztésű napilapot kerestünk, amely rendelkezik különálló utazási rovattal. Így magyar vonatkozásban a Népszabadság, angol vonatkozásban a The Independent napilap 2008-2010 között megjelent turizmussal kapcsolatos cikkeit válogattuk ki vizsgálatainkhoz

Az alábbi magyar nyelvű szakkönyvek képezték vizsgálataink korpuszát:

- Husz Mária: Hét fejezet a kulturális örökség turizmusból
- Lengyel Márton: A turizmus általános elmélete
- Puczkó László - Rátz Tamara: A turizmus hatásai
- Puczkó László - Rátz Tamara: Az attrakciótól az élményig: A látogatómenedzsment módszerei
- Török-Behringer szerk.: Turizmus és vendéglátó ismeretek

Az angol szakmai nyelvhasználat vizsgálatához a következő szakkönyveket vettük alapul:

- Holloway, J. Christopher: The Business of Tourism
- Richards, Greg Cultural Tourism in Europe
- Smith, Melanie K.: Issues in Cultural Tourism Studies
- Fennell, D.: Ecotourism

Számos oka van annak, hogy a fent leírt szakkönyveket állítottuk kutatásaink középpontjába.

- A szakkönyvek témakörei azonos területeket fednek le.
- Kommunikatív funkcióik és módjaik azonosak.
- A szakkönyvek írói és célközönsége, azaz a küldők és befogadók azonosak, nemcsak a nyelvenkénti befogadást tekintve, hanem a küldők és a befogadók is általában a szakemberek köréből kerülnek ki.
- Írásos szövegtípusról van szó, behatárolt szókészlettel és grammatikai, stilisztikai szerkezetekkel, az ebből adódó egyezőségek alapján megfelelő a lexikai egységek vizsgálatára.
- Elemzésre több szempontból is alkalmasak és érdekesek. (szemiotika, műfajelemzés, terminológiai elemzés)
- A magyar és angol turisztikai szaknyelvben bekövetkező változások egyszerre nyomon követhetők, mert autentikus forrásokról van szó, az adott szakmai nyelvhasználat képviselői írták a dokumentumokat, és az átdolgozott kiadásaiak frissek, így aktuálisak, hiszen évente, kétfévente jelennek meg.

1.4 Vizsgálati szempontok

Az értekezésben a következő vizsgálati szempontokat állítjuk fel:

- A szóalkotás általános módozatai tetten érhetők a turisztikai szaknyelv terminusalkotási módjaiban. Ugyanakkor megvannak a maga jellemző módozatai, amelyek feltárásával az adott szaknyelv terminusalkotási szabályszerűségei leírhatók.
- A terminológiai viszonyok terminológiai fákön való ábrázolása, feltérképezése által átláthatóbbá válnak a terminológiai kapcsolódások, illetve az adott szaknyelv fogalomrendszere.
- A turisztikai szaknyelvben található szinonimák feltárása, a szinonimapárok gyakoriságának és a közülük való választás okainak elemzése a vizsgált korpusz és a vizsgált nyelvek alapján.

1.5 Kutatás módszere

A kutatás a magyar és angol szakmai nyelvhasználat szinkron vizsgálatára tesz kísérletet. Először a nyelvészeti és terminológiai ismeretháttérrel térképeztük fel a témára vonatkozó nemzetközi, hazai szakirodalom és annak kritikai elemzésével.

A feltáró módszerek közül a dokumentumelemzés és tartalomelemzés volt alkalmas a számunkra releváns adatok összegyűjtésére (terminusok, definíciók). A kutatás során primer adatokkal dolgoztunk, a turisztikai szakirodalom tanulmányozása során kiválasztott szakszövegek olvasásakor kivonatoltuk a

vizsgálat szempontjából releváns lexikai egységeket definícióikkal együtt, a két nyelv azon lexikai egységeit vettük főleg figyelembe, amelyek mindkét szakmai nyelvhasználatban megjelennek, vagy éppen azért, mert a tudományági jellegzetességük miatt csak az egyik, illetve másik nyelvhasználatban léteznek.

A vizsgálat nagyrészt kézi módszerrel történt. A kvalitatív vizsgálatot választottuk, mert az értekezés nem egy specifikus szempontból, hanem több szempontból vizsgálja a turisztikai nyelv terminusait. Az idegenszavak és a szinonimák vizsgálatakor a kézi módszer mellett szoftveres konkordanciaelemzést is alkalmaztunk, a Simple Concordance Program 4.09 program segítségével, amely lehetővé teszi az egyes szavak előfordulási gyakoriságának megszámlálását (Szirmai 2005).

1.6 A dolgozat felépítése

Az értekezés *első fejezetében* rámutatunk a téma aktualitására, megadjuk a vizsgálati szempontokat, a téma tudományági besorolását, a kutatás módszereit, és bemutatjuk a vizsgált korpuszt.

Az értekezés *második fejezetében* a szaknyelvek meghatározásáról, szerepéről, besorolásáról szólnak. Ezután megkíséreljük Hoffmann (1987) szaknyelvi osztályozása alapján a turisztikai szaknyelv horizontális és vertikális besorolását, végül a tudományági jellegből adódó specifikumokat mutatjuk be.

Az értekezés *harmadik fejezetében* kerül sor a terminus és a terminológia fogalmának, követelményeinek, formájának bemutatására, amely a további vizsgálatok szempontjából fontos.

Az értekezés *negyedik fejezetében* a terminusalkotás módjait vesszük számba. Először megadjuk a szakirodalom által a szakszókincs felosztását, feltárjuk a turisztikai szaknyelvhez szorosan kapcsolódó tárgyköröket. Ezt követően a szóalkotás általános módjaiból kiindulva először a magyar turisztikai szaknyelvre jellemző szóalkotási módokat vesszük számba, majd az elemzés rátér az angol turisztikai szaknyelv jellemző szóalkotási módozataira.

Az értekezés *ötödik fejezetében* a turisztikai szaknyelv terminológiai rendszereit elemezzük a magyar és az angol szaknyelvhasználatban, illetve vizsgáljuk a turizmustermék (turisztikai csomag azon szolgáltatások együttese, amelyet a turista igénybe vesz utazása során) definícióinak jellemzőit, elemezzük a lexikai egységek főlé-, alá- és mellérendeltségi viszonyait, illetve a terminológiai rendszerben való elhelyezkedésüket. Konkrét példákon – *kulturális turizmus, örökségturizmus és ökoturizmus* – mutatjuk be a lexikai egységek értelmezésének módját és a turizmustermék megnevezéseinek a turizmus fogalmi rendszerében való elhelyezését.

Az értekezés *hatodik fejezetében* először bemutatjuk a különböző szakirodalmi felfogásokat a szinonimitás jelenségéről. Majd bemutatjuk a szinonimitást, utána vizsgáljuk előfordulását a turisztikai szaknyelvben, illetve kitérünk arra is, hogy a szinonimitás a turisztikai szaknyelvben milyen könnyen összekeverhető a főlé-, alá-, és mellérendeltségi viszonyal.

Az értekezés az általános konklúzióval zárul, értékeljük a vizsgálati szempontokkal kapcsolatos eredményeinket, majd rámutatunk az új tudományos eredményekre, végül javaslatot teszünk a további kutatási irányokra.

2 Szaknyelv

A sikeres kommunikáció alapfeltétele a társadalomban, az adott szituációban használt nyelv ismerete. A szakmai kommunikációban is elengedhetetlen az adott foglalkozási csoport sajátos szókincsének, terminológiájának, az adott nyelv törvényszerűségeinek, illetve hagyományainak az ismerete. A turisztikai szaknyelv részletesebb vizsgálata előtt el kell helyezni e sajátos nyelvhasználatot a szaknyelvek rendszerében. Ebből kifolyólag először a szaknyelv mint jelenség kerül bemutatásra, majd ezt követi a turisztikai szaknyelv besorolása és jellegzetességeinek bemutatása.

2.1 Szaknyelvek jelentősége

A nyelvet a társadalom fejlesztette ki, a társadalom létének, fennmaradásának biztosítója. Az ember, a társadalom, a gondolkodás és a nyelv együttesen alakult ki, egymástól elválaszthatatlanul, létüket egymásnak köszönhetik. A társadalom nem létezhet nyelv nélkül, bármiféle tapasztalatot a nyelv segítségével örökítünk át. A nyelvi produktum nem függetleníthető létrehozójának társadalmi hovatartozásától, életkorától, foglalkozásától, műveltségétől stb., valamint attól a helytől, időtől, hallgatóságtól stb., amely az adott nyelvi megnyilvánulás kommunikációs környezetét adja. Tehát a nyelv változataiban él, és mindegyik változatnak meghatározott funkciója van. *„A nyelv ugyanis olyan szimbólumok bonyolult szövedéke, amely magába foglalja azt az egész fizikai világot és társadalmát, amelyben valamely emberi közösség él”* (Sapir, 1971:93). Ez alapján különböztetünk meg nyelvváltozat típusokat: köznyelvi, társadalmi és területi változatokat.

A társadalmi, kulturális változások a nyelv változását is meggyorsítják, változik a nyelvi forma és a tartalom is. A társadalmi környezet hatásai a nyelv három területén jelennek meg: tartalmi szempontból a szókészletben történik a változás; a nyelv hangrendszerében; illetve grammatikai szempontból, azaz a formális eljárások, logikai, pszichológiai tartalmak nyelvi osztályozásában történnek meg a változások (Sapir: 1971).

Az adott nyelv szókészlete, illetve annak változása mutatja az adott nyelv beszélőinek eszméit, érdekeit, illetve értelmezéseit, akár az általános, akár a szakmaspecifikus nyelvhasználatról beszélünk. Hazai szaknyelvi vizsgálatok számos tanulmánya foglalkozik terminológiával, lexikológiával (Bérces 2006, Ortutay 2006, Makai 2008, Mekis 2008, Bagladi 2010). Ugyanakkor a szaknyelvek további jellegzetességeinek több szempontú vizsgálataira is egyre több kutató vállalkozik, különösképpen lexiko-szemanitikai, szintaktikai, pragmatikai szinteken történnek kutatások (Bańcerowski 2000, N. Csák 2008, Rébék Nagy 2008, Mihalovics 2009).

2.2 A szaknyelv meghatározása

A szaknyelv fogalmának meghatározásáról az utóbbi évtizedekben több tanulmány jelent meg. Hoffmann (1987: 298) szerint:

„A szaknyelv korlátozott kommunikációs szférában és témával kapcsolatos kognitív műveletek elvégzése, valamint az információcsere érdekében felhasznált nyelvi eszközök teljessége. A szaknyelv a köznyelv résznyelve.”

A magyar szakirodalom a stílusrétegek tárgyalásakor foglalkozott a szaknyelvvél. Sebestyén (1988) a szaknyelvet – mint főleg foglalkozások szerinti írott és beszélt változatokat – a társadalmi nyelvváltozatok egyik csoportjaként írja le. Kiss (1995) a társadalmi nyelvváltozatok közé sorolja, de hozzáteszi, hogy félrevezető lehet ez az elnevezés, mert elsősorban főleg szókészleti eltérések jellemzik e változatot: „*a szaknyelvekre jellemző, hogy logikailag és nyelvileg rendezett, definiált, kodifikált s közérdekű terminológiájuk van*” (Kiss 1995:75). Wacha (1992) a foglalkozások szerinti nyelvvrétegbe sorolja a szaknyelvet, melyek főleg írott és beszélt változatokban élnek, az igényesebb változattól a kevésbé igényesig. Grétsy (1988) szerint a szaknyelvek teljes rendszert alkotnak, ezért sajátos nyelvváltozatként kell kezelni őket. A szaknyelv valamely szakmai csoport nyelve, amely tükrözi a valóságnak azt a részét, amellyel a szaknyelv foglalkozik. A sajátos információs-kommunikációs szükségletek kielégítése érdekében a szakmai közösségek létrehozzák a megfelelő szaknyelvet (Bańczerowski 2004). Muráth (2006) véleménye szerint a szaknyelv inkább kapcsolódik az egyes szakterületekhez, ez a vélemény fogalmazódik meg Ablonczynénál (2006a, 2009) és Vargánénál (2008) is, amikor a gazdasági szaknyelvet gyűjtőfogalomnak tekintik, és a gazdasági szaknyelv számos speciális területét vizsgálják.

A gazdasági szaknyelv mint gyűjtőfogalom használható, hiszen a specifikus szakterületek nyelvhasználatában sok hasonlóság mutatkozik. Ebből következik, hogy vannak, lesznek közös jellemzők, amelyek minden, vagy a legtöbb szakterület nyelvhasználatára jellemzőek, azaz általánosságban írhatók le. A kutatások, vizsgálatok korpuszától, aspektusától függ, hogy mennyire szűkíthető le az elemzés egy speciális szakterületre.

Hutchinson és Waters (1987), Strevens (1988) és Herberg (1988) a szaknyelvet elsősorban a kommunikációs, illetve cselekvési területnek, ebből következően a funkcionális és szituatív tényezők által meghatározott nyelvnek tekinti. A két tényező véleményünk szerint szorosan összefügg, hiszen az adott téma, a

kommunikációs helyzet, azaz a szöveg funkciója befolyásolja a szöveg milyenségét, szerkezetét, lexikai és grammatikai elrendezését. A vizsgált speciális nyelvhasználat is nyújt erre számos példát: brosúra, szórólap, utazási szerződés.

A különböző szaknyelvi meghatározások számos hasonlóságot mutatnak, és abban többnyire megegyeznek, hogy a szaknyelvet meghatározott szakterületen belül, egy adott diskurzusközösség, de nem kizárólag szakemberek használják. (Hoffman 1987a, Tolcsvai Nagy 2000, Goldman 2001, Bańcerowski 2003, Dobos 2004)

Minden szaknyelv közös jellemzője, hogy rendszernek tekinthető (Pusztai 1982), tehát nem tekinthető csak szakterminológiának (Deme 1982, Seregy 1989). Morfoszintaktikai, mondattani, mondatszerkesztési eltérések, bizonyos grammatikai jelenségek gyakoriságának előfordulásai is kimutathatóak a szaknyelvi használat és a köznyelv között. (Heltai 2006).

A szaknyelv kutatásánál, jellemzőinek feltárásában szem előtt kell tartani Szabó (2001) által leírt jellemzőket:

- A nyelvközösségen belül meghatározott foglalkozási-tevékenységi körök kisebb-nagyobb csoportjai képviselőinek szakterületi vonatkozású érintkezését, szabatos verbális és írott információcseréjét szolgálják a szaknyelvek.
- Szűkre határolt használati szférájuk ellenére is magára a köznyelvre épülnek, annak nyelvi logikáját követik.
- Kitűnnek a kérdéses szakterület tárgykörével, működésével, történetével, nemzetközi kapcsolataival, célkitűzéseivel és fejlődésével összefüggő, a köznyelvtől gyakran élesen elkülönülő szókincs használatával.

- Sajátos, esetenként bonyolult "fogalmazási modoruk" van, ami a speciális szókészlet használatával kombinálva a kívülálló, az azonos anyanyelvű számára, értelemszerűen, nehezen vagy akár alig követhető is lehet.
- A szaknyelvek tudatos fejlesztése lényegesen szigorúbb szabályok alapján, sokoldalú, legtöbbször nemzetközi szintű egyeztetésekkel, minimumra csökkentett egyénieskedéssel és csak széles körű kritikai háttért biztosítva lehetséges.
- A köznyelvnél sokkal gyorsabban fejlődnek és differenciálódnak, de rövidebb élettartamúak. Az elhaló szaknyelvek szókincse más szaknyelvekébe áramolhat, a szakkifejezések közvetlenül vagy módosulva (pl. magyarítva) beépülhetnek a köznyelvbe, de értelmetlenné, illetve divatjamúlttá válhatnak, de végérvényesen el is tűnhetnek.

2.3 Szaknyelv és köznyelv

A szaknyelvfelfogások jellemzője, hogy a szaknyelvet a köznyelvtől elkülönítve vizsgálják, de meg kell jegyeznünk, hogy nem létezik merev határvonal a köznyelv és a különböző szaknyelvek között (Mihalovics 2000, Heltai 2006). Heltai (2006) a szaknyelvet funkcionális stílusnak tekinti, hiszen a szaknyelvek nem tartalmazzak a köznyelvtől eltérő szabályokat, a köznyelvtől való eltérésük a funkciójukban keresendő.

A speciális nyelvhasználat alapvetően a köznyelv építőelemeit használja, a különbség abban rejlik, hogy bizonyos elemek többször fordulnak elő, mint a köznyelvben. Seregy (1989) elítéli azt a felfogást, amely szerint a szaknyelvek nyelvtanilag teljesen különállnak a köznyelvtől, de elismeri sajátos különbözőségeit az egyes nyelvtani formák gyakoriságában. A köznyelv és szaknyelv közti különbséget három pontban foglalja össze:

- terminológia
- stílus és szövegszerkesztés
- kommunikációs szituáció, azaz ki, kinek, mit és miért közöl.

Nehéz meghúzni a határvonalat a köznyelv és szaknyelv között, hiszen e két nyelvi réteg folyamatos kölcsönhatásban létezik. A köznyelv hat a szaknyelvre, de a szaknyelv is hat a köznyelvre. A két nyelvi réteg között a szavak folyamatosan átkerülnek egyikből a másikba, találunk olyan szavakat, amelyek mindkét rétegben megtalálhatóak, ám más-más jelentéssel bírnak (Karcsey 1981, Fearn 1989), illetve a speciális nyelvhasználati területeken különböző jelentéstartalmat kapnak. Egyetértünk (Dobos 2004) azzal, hogy

- a szaknyelv nem választható el a köznyelvtől,
- a köznyelv szerves része,
- a köznyelvből építkezik és
- kölcsönhatásban él a köznyelvvvel.

2.4 A szaknyelvek besorolása

Ahogy már azt fentebb is említettük a 2.2 alfejezetben, a szaknyelveket különbözőképpen sorolhatjuk be. Értelmezhetjük:

- mint csoportnyelvet (Sebestyén 1988, Wacha 1992, Grétsy 2002)
- mint funkcionális stílust (Halliday 1976, Heltai 2006)
- mint alnyelvet (Harris 1968, Lehrberger 1986)
- mint nyelvváltozatot (Kiss 1995, Quirk 1985, Tolcsvai 2000)
- és mint regisztert (Sapir 1949, Malinowski 1923, Firth 1975, Kovalovszky 1976, Halliday és mások 1964)

A Nyelvművelő kézikönyv (1985) besorolása szerint a szaknyelvek a rétegnyelvek közé tartoznak:

- irodalmi és köznyelv
- nyelvjárások
- csoport- és rétegnyelv

Sebestyén (1988) a mai magyar nyelv rétegződését vizsgálva

- normatív- irodalmi/köznyelvi
- területi
- társadalmi

nyelvváltozatot különböztet meg, ezen belül pedig a társadalmi nyelvváltozatok közé sorolja a szaknyelveket, a hobbinyelvek, életkori nyelvváltozatok és az argó mellett (Sebestyén 1988:118).

A magyar nyelvészeti hagyományok szerint a szaknyelv a társadalmi nyelvváltozatok, azon belül is a csoportnyelvek közé tartozik, míg a köznyelv élesen elkülönül e felosztásokban, kitüntetett szerepet kap (Sebestyén 1988, Wacha 1992, Grétsy 2002). Azonban a köznyelv nem köthető egy bizonyos területhez, így inkább a társadalmi nyelvváltozathoz kell sorolni. Ezért Heltai (2010) nem tartja indokoltnak a magyar szakirodalomban a köznyelv, mint külön kategória, kiemelését.

A nemzetközi szakirodalomban a szaknyelvekkel kapcsolatban a Halliday-féle regiszterelmélet (Halliday és mások 1964, Halliday 1968, 1978 in Heltai 2010) a legelterjedtebb. Az elmélet nyelvhasználó-függő (user-related), ide tartoznak a földrajzi és a társadalmi nyelvváltozatok, és nyelvhasználatfüggő (use-related)

változatokat különböztet meg. A nyelvhasználatfüggő (use-related) változatokhoz a regiszterek tartoznak, azok a nyelvváltozatok, amelyek a kommunikáció céljától, társadalmi színterétől, témájától függenek. A szakmai kommunikáció során a jellemző nyelvhasználatot a használat célja, témája és színtere határozza meg, azaz a szaknyelveket a nyelvhasználatfüggő változathoz sorolja. Az egyes nyelvváltozatok a formalitás fokától (tenor) és a beszélt vagy írott nyelvhasználatától (mode) függően több változatban jelennek meg. A regiszterek közül egy adott beszélő többet is ismer és használ. *„Mára a regiszterként jellemző felfogás értelmezi legtágabban és legátfogóbban a sajátos beszédhelyzeteknek megfelelően specifikus célokra használt szaknyelvet.”* (Kurtán 210: 13). A regiszter-elmélet szerinti felfogás szerint a köznyelv a nyelvhasználó-függő nyelvváltozatok közé tartozik, a beszélő ezt a változatot általában mindenhol, minden témával kapcsolatban alkalmazza. Ennek a nyelvváltozatnak a nyelvi jellemzői jelennek meg állandó jelleggel, amikor a beszélő különböző nyelvváltozatokat sajátít el bizonyos csoportok tagjaként. Míg a szaknyelveket a beszélő nem állandó jelleggel használja, ezek a nyelvváltozatok nem járulnak hozzá meghatározó módon a beszélő által használt állandó nyelvi változatának kialakításához, hiszen ez a nyelvváltozat funkcionális és tematikus szempontból specializált és korlátozott (Heltai 2010).

A sokoldalú felfogások, nézetek ütköztetése, érveik számbavétele után a regiszter-elmélet tűnik az elfogadható kompromisszumnak, ahogy erre Heltai (2010) is rámutat. Jelen kutatásban a szaknyelvet regiszterként jellemző felfogást fogadjuk el, hiszen ezt a nyelvváltozatot alapvetően a nyelvhasználat célja, színtere, témája határozza meg.

2.5 A szaknyelv felosztása

A szaknyelv szociolingvisztikai aspektusból vizsgálva több szinten létezik, nem a nyelvi kontextus, hanem a nyelven kívüli tényezők határozzák meg, hogy melyik regisztert vagy beszédstílust használjuk. A szaknyelvek egy adott diskurzusközösség írott és verbális információját szolgálják meghatározott foglalkozási, szakmai, illetve tudományos területeken. A diskurzusközösség nyelvhasználata sokszínű, egyre nagyobb mértékben specializálódott, amely szükségszerűvé teszi a szaknyelvek csoportosítását. A szaknyelveket vertikális és horizontális síkon oszthatjuk fel (Hoffmann 1987).

Horizontális felosztás (Nyelvművelő kézikönyv, 1985):

- Filozófia és lélektan
- Társadalomtudományok: szociológia, statisztika, gazdaságtan, jogtudomány, etnográfia, kereskedelem és piackutatás
- Természettudományok: csillagászat, fizika, kémia, geológia, hidrológia, biológia, embertan, növénytan, állattan
- Alkalmazott tudományok: orvostudomány, gyógyszeratan, technika, elektronika, mezőgazdaság, iparágak, művészet, sport, nyelvtudomány, földrajz, történelemtudomány

Vertikális tagozódást Hoffman (1984) a következő négy kritérium alapján teszi:

- az absztrakció foka
- a nyelvi forma
- a nyelvhasználati környezet
- a kommunikáció résztvevői

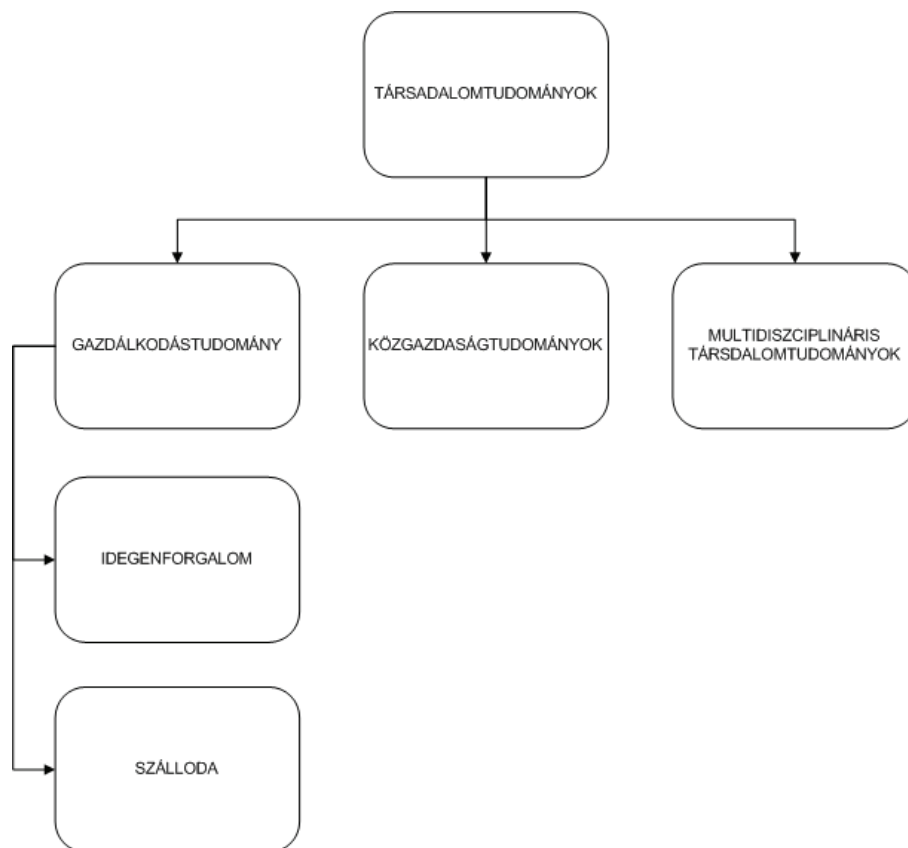
A vertikális tagozódás a szaknyelveken belül történik. A nyelvhasználati szintér, a felhasználók, és a nyelvhasználati cél szerint változik az alkalmazott nyelvhasználat absztrakciós foka és formája. Hoffmann elnevezése 'absztrakciós fok' sejteti, hogy a szaknyelv fokozatos jelenség, így a szaknyelvek több szintjét lehet azonosítani.

2.5.1 A turisztikai szaknyelv horizontális besorolása

A horizontális besorolás több módszer alapján végezhető el. A könyvtártudományban alkalmazott Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) például egy nemzetközi rendszer, amely a dokumentumokat a tartalmuk szerint csoportosítja és osztályozza. A szaknyelvek besorolása elképzelhetetlen anélkül, hogy az egyes tudományágakat figyelembe ne vegyük. Az inter- és multidiszciplináris jegyek figyelembe vétele miatt a szaknyelvek kategorikus tudománytani behatárolása kétségeket kelthet, de a 169/2000 (IX.29) kormányrendelet jó kiindulópontnak bizonyulhat. Persze, ha elfogadjuk, hogy egy nyelvi jelenséget kormányrendelet helyezzen el tudományosan. A kormányrendeletre azonban a regiszter-elmélet szerint hagyatkozhatunk, hisz a nyelvhasználat funkciójából indul ki a rendelet is.

Ennek alapján a turisztikai szaknyelvet a társadalomtudományokon belül a gazdálkodás- és szervezéstudomány területébe soroljuk, azon belül külön területet alkot az idegenforgalom és szálloda. Szorosan kapcsolódik a közgazdaságtudományokhoz és a multidiszciplináris társadalomtudományokhoz (vö. fentebb). A két szakterület jelentős átfedésben van, hiszen a két terület nem létezik egymás nélkül, de mindkét terület rendelkezik saját jellemzőkkel.

1. ábra. Az idegenforgalom elhelyezkedése a társadalomtudományokon belül
(Forrás: 169/2000 kormányrendelet alapján)

2.5.2 A turisztikai szaknyelv vertikális besorolása

A szaknyelv a szakmai kommunikáció megvalósításának egyik eszköze. A nyelv funkciója szerint változik, és beszédhelyzetenként különbözik. A gazdasági, turisztikai, szaknyelvi kommunikáció - az egyéb szaknyelveken folyó kommunikációhoz hasonlóan - az alábbi típusokra osztható fel: (Ablonczyné 2006: 64)

- azonos szakterület képviselő szakemberek egymás közötti kommunikációja

- turisztikai konferenciák; utazási irodák egymás közötti kommunikációja
- különböző szakterületet képviselő szakemberek kommunikációja
 - utazásszervező kommunikációja az étteremvezetővel
- azonos szakterületen belül különböző pozícióval és/vagy különböző szakmai és háttérismerettel rendelkezők kommunikációja
 - szállodaigazgató kommunikációja a szobalánnyal
- a szakember és a laikus közötti kommunikáció
 - utazási iroda kommunikációja a potenciális utazóval

A nyelvhasználat elemzésekor figyelembe kell vennünk a kommunikáció absztrakciós szintjét. A szakmán kívülre irányuló kommunikációban az informatív, referenciális funkció kerül előtérbe; a partnerekkel folytatott kommunikációban viszont a direktív funkcióhoz tartozó meggyőző funkció van a középpontban.

A gazdasági szaknyelvi kommunikáció jellemzőit és az absztrakciós fokot figyelembe véve a turisztikai szaknyelv tipológiáját a következőképpen foglalhatjuk össze: (Hoffmann 1987, Mihalovics 2004 nyomán)

1. táblázat *A turisztikai szaknyelv vertikális besorolása Hoffmann (1987),
Mihalovics (2004) nyomán*

Absztrakció foka	Nyelvi forma	Nyelvhasználati környezet	kommunikáció résztvevői	Szövegtípusok
legmagasabb	mesterséges nyelvi jelek, erősen terminologizált, kötött mondat-szerkesztés	idegenforgalmi közgazdaság-tudomány nyelvhasználat, elméleti tudomány	szakember-szakember	tudományos munkák, szakkönyvek, tanulmányos esszék, tudományos viták, tudományos referátumok, konferencia-előadások
magas	mesterséges nyelvi jelek, erősen terminologizált	idegenforgalmi szövegek (dokumentumok) nyelve	szakember-szakember	utasítások, szerződések, körlevelek, irányelvek, szabályzatok, jelentések, tankönyvek
közepes	terminologizált természetes nyelv, szigorúan kötött mondat-szerkesztés	tényleges kommunikáció, gyakorlat	szakember-laikus/ szakember	nemzetközi tárgyalások, értekezletek, konzultációk, információadás, tájékoztatás, tanulmány utak
közepes	terminologizált természetes nyelv viszonylag kötetlen	a média turisztikai nyelvhasználat	szakember – leendő szakember/ laikus	újság- és folyóiratcikkek, interjú (szóban és írásban),

	mondatszerkesztés			útikönyvek, idegenforgalmi tárgyú hirdetések, brosúrák, gazdasági vítafórumok
alacsony	természetes nyelv, néhány szakszó, kötetlen mondatszerkesztés	az utca emberének hétköznapi turisztikai nyelvhasználata	laikus-laikus	párbeszéd a turizmusról – úti beszámolók, kritikai vélemények, felhívás, monológ

Az itt említett egyes osztályok a valós szakmai nyelvhasználat során csak ritkán különülnek el tisztán, a kommunikáció az egyes változók különféle variációiban valósul meg (Kurtán 2010).

A disszertációban elemzett turisztikai terminológia a magas absztrakciós szintbe sorolható, ahol a természetes nyelv erősen terminologizált változatával találkozunk. A nyelvhasználati környezet tudományos, formális. A kommunikáció résztvevői a turisztikai szakma szakemberei, az üzenet vevői pedig a leendő szakemberek, akik bizonyos szakmai háttérrel rendelkeznek.

2.6 A turisztikai szaknyelv jellegzetességei

A szaknyelvek kialakulásának és létezésének alapvető oka a funkciójukban rejlik. Aki nem sajátítja el a megfelelő szaknyelvet, az adott szakmai közösség határain kívül marad. Ennek tükrében a gazdasági szaknyelv nem más, mint a gazdaság bizonyos területein ugyanazon munkát végző emberekre jellemző képződmény

(Ablonczyné 2006: 36). A turizmus a gazdaság egyik legrohamosabban fejlődő ága, így az idegenforgalmi szaknyelvet a gazdasági nyelv egyik változatának tekinthetjük. Más szaknyelvvvel összehasonlítva pl. jogi, műszaki, orvosi, természettudományi szaknyelvek, amelyek jellegzetességei viszonylag jól körülírhatók, a gazdasági nyelv bonyolult és összetett kategória (Ablonczyné 2003: 141).

Ahhoz, hogy egy szaknyelv jellegzetességeit le tudjuk írni, ismernünk kell az adott tudományterület alapvető jellemzőit.

A turizmus, illetve az idegenforgalom nem korunk új jelensége. Az utazás, helyváltogatás ugyanis szinte egyidős az emberiséggel, az ember alapvető tevékenységeihez sorolható, de annak tudományos igényű vizsgálata, lényegének, tartalmának meghatározása csak néhány évszázadra nyúlik vissza. A XX. században kezdték igazán komoly vizsgálat tárgyává tenni. A turizmus mint jelenség mást és mást jelentett a különböző történelmi korszakokban. Jelentősége a XX. századra nőtt meg, amikor is a technikai, gazdasági, társadalmi fejlődés, a kulturális-, egészségügyi- és életszínvonal általános emelkedése, megváltozása folytán a turizmus tömegszerűsége világméretet öltött. Ma már az emberiség egyre növekvő hányadának természetes életformájához tartozó tényezővé vált. Az utazók igényei egyre sokszínűbbé, egyre egyedibbéké válnak. Az internet a turisztikai kínálat számos vagy gyakran minden elemét bemutató weboldalak, portálok ma már lehetővé teszik, hogy már a számítógép előtt, utazás nélkül is a turizmus részesei legyünk.

A turizmus világviszonylatban az egyik legdinamikusabban fejlődő „iparág”, mégsem sorolható a hagyományos iparágak közé, mivel ebben a szektorban többnyire szolgáltatásokat kínálnak megvételre, még inkább szolgáltatások halmazát, kombinációját. A turizmus kínálatának központi eleme a turisztikai termék, amely lehet egyetlen vagy néhány szolgáltatás, vagy szolgáltatáshalmaz.

A turisztikai termék alapja a vonzerő. A további fő termékelemek között a közlekedést vagy megközelítési lehetőséget, a szállást, az étkezést, a különféle programokat és szolgáltatásokat, valamint a fogadó terület lakosságának vendégszeretetét említhetjük. Ebből következik, hogy a turisztikai szaknyelv egy összetettebb gazdasági szaknyelv, ennek következtében több szakterület nyelvhasználati normáit kell ismerni ahhoz, hogy az egymás közti megértés akadálymentes, gyors és eredményes legyen minden kommunikációs szinten.

A turizmus rendszere azonban nem elszigetelten működik, hanem környezetével aktív kölcsönhatásban áll: a társadalmi, kulturális, politikai, gazdasági, természeti és technológiai környezet elemei mind- mind hatnak rá. A turizmus nyílt rendszere azt jelenti, hogy a környezet egyes elemei és a turizmus rendszerlemeinek működése között folyamatos kölcsönhatás érvényesül, éppen ezért ezt a gazdasági szaknyelvet nyitott szaknyelvi rétegnek tekinthetjük. Ebből adódóan a köznyelv és a szaknyelv között nem mindig lehet egyértelműen meghúzni az éles határt. Például a légi közlekedést választó turistának is ismernie kell, és ismeri is, a charterjárat, diszkontjárat fogalmait.

A turizmusban a tudományos szaknyelv főleg a közgazdaságtudomány terminusaiból áll az elméleti tudományban. Ilyenek például a *turisztikai piac*, a *turisztikai kereslet és kínálat*. Ugyanakkor léteznek kifejezetten turisztikai terminusok is, mint *utazási intenzitás*, *turistasűrűség*. A szakmák között vagy a szakmán belüli kommunikációban az általános gazdaságból származó szavak magas aránya jellemző a kifejezetten turisztikai szakszavak mellett. A szakember és nem-szakember kommunikációjának célja általában az üzletkötés, kisebb arányban jellemző a terminológia használata, és inkább a köznyelvben is előforduló speciális jelentésű szavak használata uralja a diskurzusukat. A turisztikai szaknyelv egyik sajátossága, hogy a médiumokban gyakrabban jelenik meg, mint más szaknyelv. Tudniillik a napilapokban is megjelennek utazással kapcsolatos cikkek, úti beszámolók, találunk tv-csatornákat, amelyek a turizmusra

szakosodtak (pl. Travel Channel), a rádióban is sokszor hallhatunk utazási ajánlatokat. Az interneten keresztül számos turisztikai információhoz juthatunk hozzá, vagy akár az egész utazást megszervezhetjük (Mekis 2010).

Schnitzer (2000) a következő általános jellemzőkkel írja le a szaknyelveket összességét:

- szakorientáltság
- objektivitás és semlegesség
- tömörség és nyelvi gazdaságosság
- érzelemmentesség
- egyértelműség
- absztrakció és logika
- információgazdaság
- jól definiáltság
- az alkalmazott terminológia pontossága

A fenti jellemzők közül az adott tudományterület saját jellegzetességeiből következően nem minden jellemző érvényes minden absztrakciós szintre. Az objektivitás, semlegesség és érzelemmentesség az alacsonyabb szinteken nem jellemző a turisztikai szaknyelvre, hiszen pont ezek a jellemzők gátolnák a turisztikai termékek eladását. Az egyértelműségre való törekvés tetten érhető például a szálláshely-elnevezések standardizációjában. Bizonyos turisztikai területeken, mint például a turizmusformáknál az egyértelműség azért nem jellemző, mert igen hamar tűnnek el és bukkannak fel újabb turizmusformák, mire kialakulhatnak a turizmusforma jellemzői, szinte már aktualitását veszti a terminus.

2.7 Részkonklúzió

A 2. fejezet rámutatott arra, hogy a szaknyelvek szerepe, illetve vizsgálatuk egyre fontosabbá válik a gyors gazdasági és technikai változások, a globalizáció jelensége miatt. A szaknyelveket különböző szempontok szerint vethetjük vizsgálat alá, az interdiszciplináris megközelítés azonban minden esetben szükséges. Jelen esetben is szükség van a turizmus, turisztikai szakma ismeretére, mert e nélkül a kutatást végző nem érti, nem tudja átlátni a fogalmakat, a fogalmak rendszerét. A turizmus nagyon sokrétű, több különböző, egymással olykor csak bizonyos esetekben összefüggő részsakterületet foglal magába, ebből következik, hogy a kommunikációs partnerek, a kommunikáció tárgyai, céljai és kommunikációs szituációk is nagyon sokrétűek.

Az idézett szerzők nyomán és a tudományági jellemzőkből adódóan az alábbiak szerint jellemezhetjük a turisztikai nyelvhasználatot:

- turisztikai szakemberek, illetve az utazás iránt érdeklődő nem-szakember szakmai vonatkozású kommunikációjáról van szó
- köznyelvből építkezik és visszahat a köznyelvre
- több szakterület terminológiáját is használja
- speciális terminológiát használ
- érzelmesség jellemezheti
- médiumokban való gyakori használat
- gazdaságban használt terminusok nagy aránya

A fenti a jellemzőket, komplexitásukat szem előtt kell tartanunk a további vizsgálatok szempontjából.

3 Terminus, terminológia

Terminológia nélkül elképzelhetetlen a szakmai kommunikáció, a szakmai kommunikáció nélkül viszont nem tudunk tudást átadni, így kiemelt szerepe van a terminológiának a szakmai kommunikációban (Zauberga 2005). Ezért kitüntetett szerepű a terminus, terminológia fogalmának meghatározása, értelmezéseinek tudományos tisztázása. Ezért ebben a fejezetben a terminus és terminológia meghatározásokat mutatjuk be a további kutatások megalapozásához. A nyelvészeti szakirodalomban (Wüster 1979; Fóris 2005) a terminus-terminológia fogalompár meghatározások közös vonása, hogy a terminusok a fogalmakhoz, míg a terminológia a fogalomrendszerekhez kapcsolódik.

3.1 A terminus

3.1.1 A terminus fogalma

A fentiek értelmében a terminus fogalmának meghatározására a következő definíciót fogadjuk el:

„egy vagy több szóból álló lexikai egység, amely egy meghatározott tárgykörön belüli fogalmat jelöl”(Bessé et al. 1997 in Fóris 2005:33)

Wüster (1979) elméletében a fogalomból indult ki. A fogalmakat a nyelvtől független kognitív egységeknek tekintette, amelyek egy fogalmi rendszerbe illeszkednek, ez a fogalom alapú, onomasziológiai, megközelítés. Sager (1990) szerint a terminusok szerkezete is jelentősen függ a fogalom jelentésétől. A Felber és Schaefer modell (Muráth 2002, 2007) csak azokat a szakkifejezéseket tekinti

terminusnak, amelyeknek az adott szakterületen van pontos definíciójuk, azaz a pontosság kritériuma létszükséglete a terminusnak. Kis (2005) felfogása szerint a terminus nem egyéb, mint valamely (tudományos) szakterülethez tartozó szaknyelv egy szakkifejezése. Cabré (1999) álláspontja szerint a terminusokat egy meghatározott terület vagy tevékenység fogalmainak jelölésére használják, pragmatikai és kommunikatív egységként tér el a köznyelvi szavaktól. Schütze (1976) és Fóris (2007a) szerint a terminus úgy nyeri el egyértelmű jelentését, hogy egy bizonyos terminológiai rendszerhez, doménhez tartozik, azaz a terminus nemcsak kontextusban, hanem izoláltan is magas információértékkel bír. Arntz et al. (2002) a terminust egy adott terminológia elemeként, egy fogalom és a fogalom jelentésének egységeként fogja fel.

A terminus-meghatározásokat áttekintve (Filipec 1976, Bessé et al. 1997) és a fentebb kiemelt meghatározásokat figyelembe véve a terminus legfőbb általános jellemzői a következők:

- egy vagy több szóból álló lexikai egység
- egy szakterület rendszerén belül meghatározott fogalmat jelöl
- a szakterület rendszerén belül más terminusokkal összefügg
- az adott tudományterület szakemberei használják

3.1.2 A terminussal szembeni követelmények

A terminus meghatározása mellett több kutató is leírta a terminus jellemzőit, illetve azt, hogy miket vár el az adott szakma, a szakterület a terminustól (Klár-Kovalovszky 1955, Schütze 1976, Szépe 1982, Heltai 2004, Kis 2005, Zimányi 2010). A leírt jellemzőkből kiindulva a következő kritériumok fogalmazhatóak meg a terminussal szemben:

- pontosság, egyértelműség - monozémia

- szemléletesség
- formai követelmény - rövidség, egyszerű szerkezet
- flexibilitás – továbbképzésre legyen alkalmas
- terminológiai állandóság
- nyelvi rendszerbe illeszthetőség, magyarosság
- nemzetköziség, fordíthatóság

Ezen kritériumoknak a tudatosan alkotott – szabványosított – terminusok felelnek csak meg, azonban a valóság más képet mutat. Budin és Galinski (1999) rámutatott arra, hogy a szakemberek a kutatások, gazdasági folyamatok és szakmai tevékenységeik révén folyamatosan alakítják az adott szakterület terminológiáját, anélkül, hogy ennek tudatában lennének. A terminusok attól függően, hogy melyik szakterülethez, tudományterülethez tartoznak, némely kritériumnak nem tesznek eleget. A műszaki és természettudományokban nagyobb arányban találunk pontosan definiált terminusokat, mint a társadalomtudomány területén. A társadalomtudományok terén „*a szélesebb vagy szűkebb körben már ismert, de még nem definiált szakkifejezések a gyakoribbak*” (Fischer 2010:62). E területhez tartozó terület, mint például a gazdaság szakszókincse – ezen belül a turisztikai szakszókincs – dinamikus, folyamatos változáson megy át.

3.1.3 A terminusok formája

A terminusokat alaki érték alapján különböztethetjük meg, vannak tőszavak, képzett szavak és szóösszetételek. A szakmai nyelvhasználatban jelentős helyet foglalnak el az összetett szavak. (Kurtán 2003). Ugyanakkor hiba lenne a terminusokat csak a szóalakú terminusokra korlátozni. Budin-Galinski (1999), Fóris (2005) és Fischer (2010) felhívja a figyelmet, hogy a terminus nem csak szóalakú. A „*terminus: egy meghatározott tárgykörön belüli fogalmat jelölő lexéma, szám, jel vagy ezek kombinációja.*” (Fóris 2005:37) és akár piktogramok

is lehetnek, például KRESZ-táblák. Ez a meghatározás hangsúlyozottan érvényes a turisztikai szaknyelv terminusaira, gondoljunk csak a szálláshelyek, utazási broszúrák nemzetközi piktogramjaira, amelyeknek meghatározott jelentésük van. Jelen dolgozat csupán a szóalakú, lexéma terminusokra tér ki.

3.2 Terminológia

A terminológiai szakirodalomban (Sager 1990, Bessé et al. 1997, Cabré 2003) a 'terminológia' három fogalmat is takar:

- egy adott szakterület terminusainak összességét;
- a terminusok összegyűjtésének, leírásának, megjelenítésének eljárásait és módszereit;
- a terminusok, fogalmak és azok viszonyának vizsgálatát.

Wüster (1979) terminológiatana a fogalmat állítja a középpontba, ami nagy hatással volt a szabványosításra, rendszerezésre és egységesítésre. Hoffmann (1987) a terminológia rendszerszerűségét is hangsúlyozza: az egyes terminusok úgy érthetőek meg, hogyha ismerjük az egész rendszert és az elemek rendszerben betöltött szerepét.

Bañcerowski (2003) a terminológiáról és a szaknyelvről szóló tudományt két kutatási területként fogja fel. A terminológia szerinte kisebb mértékben tartozik a nyelvészethez, nagyobb mértékben az adott szakterülethez tartozik, míg a szaknyelvet a lingvisztika részének tekinti. A terminológia nem más, mint a szaktudás, szakinformáció rendszerezése, ezáltal a tudástranszfer biztosítása. Véleményünk szerint nem kezelhető ez a két kutatási terület külön. Fontos szerepe van a terminológiai kutatásoknak, hiszen ez a szakszövegek magja, de a

vizsgálataink során úgy tekintjük a szaknyelvet (Dániel 1982, Ablonczyné 2005), mint a terminológiánál tágabb fogalmat.

Cabré (1999) a terminológiát interdiszciplináris területként határozza meg, amely más speciális diszciplínák szolgálatában áll, kiindulópontja a fogalom maga. Véleménye szerint nem csak egy tudományos megközelítés létezik, hanem számos, ezek közül hármát tart különösképpen fontosnak:

- a nyelvészeti megközelítést, miszerint a terminológia egy adott szakterület speciális lexikai és pragmatikai funkciókkal bíró fogalomrendszere,
- tudományos-technikai megközelítés, miszerint a terminológia a tudományterület fogalmainak kapcsolódását mutatja be, és így válik nélkülözhetlenné a kommunikációban,
- a felhasználó szemszögéből a terminológia nem más, mint kommunikációs egységek gyűjteménye, amit a gazdaságosság, pontosság és az alkalmasság szempontjából kell értékelni.

Elfogadjuk Cabré (1999:10) definícióját a terminológiáról: *„egy olyan folyamat, amely során egy szakterület terminusait (egy vagy több nyelven) összegyűjtik, azokat leírják, rendszerezik és bemutatják.”* és egyetértünk a terminológia legfontosabb céljairól alkotott nézetével, amely szerint a legfontosabb feladat az, hogy egy adott szakterület fogalmainak, fogalmi rendszerben való helyük vizsgálatával, leírásával a szakmai kommunikáció könnyebbé váljon.

Jelen vizsgálat célja is az, hogy egy meghatározott szakterület – turizmus/idegenforgalom – terminológiáját vizsgálva feltárja a fogalmak kapcsolatát és helyüket a szakágazat fogalmi rendszerében.

3.2.1 Terminológia és egységesítés

A gyors technológiai fejlődés következtében rövid idő alatt tömegesen keletkeznek új fogalmak. Azonban nyelvi jelölésükre és a már meglévő terminológiai rendszerbe történő beillesztésre kevés idő áll rendelkezésre (Kurtán 2003, Fóris 2005). Már a 18. században felismerték a megnevezések alkotására vonatkozó alapelvek kidolgozásának szükségességét és a már létező megnevezések rendszerezését (Budin-Galinski 1999). Wüster elsődleges célja is az volt, hogy elmélete kidolgozásával a műszaki területek szabványosítási igényeinek megfeleljen. Az új terminológiája nyomán jöttek létre szabványosítási szervezetek ISA (International Federation of Standardizing Association) és az ISO (International Standardization Organisation). Céljuk, hogy a fogalmak szabványosításával, a terminológiai rendszerek kialakításával segítsék a szakemberek közötti egyértelmű kommunikációt.

Fischer (2010) hangsúlyozza, hogy a terminológiai munka nem azonos a szabványosítással és nem csupán előíró munkát jelent; ugyancsak felhívja arra a figyelmet, hogy nem minden területen lehetséges az egységesítés és nem is feltétlenül szükséges. Ahogy arra már a 3.1.2 pontban rámutattunk, a társadalomtudományok területén gyakoribb a pontos definiáltság hiánya, illetve az, hogy az elméletek általában személyekhez kötődnek, vegyük csak példának a turizmus definícióját (vö. 1.2). Ugyanakkor ez szükségszerű és természetes folyamat is, hiszen a turisztikai szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások versenyhelyzetben vannak, hogy minél több turistát vonzzanak az adott területre, így érdekük fűződhet ahhoz, hogy ugyanazt a terméket máshogy nevezzék el pl.: *pezsgőfürdő – élményfürdő; falusi – rurális, vidéki turizmus*.

Úgy véljük, hogy a vizsgált szakterületen végzett terminológiai munka célja nem a szabályozás, használat előírása, hanem a leírás, feltárás a szakterület szokásos

nyelvhasználatának szem előtt tartásával. Az eredmények jó alapot szolgáltathatnak szótárak és adatbázisok kidolgozásához.

3.3 Részkonklúzió

A terminusok ismerete nélkül nem létezik szakmai kommunikáció. A kommunikációban résztvevőknek ismerniük kell az adott szakterületen használt terminusokat, hogy sikeres legyen a kommunikáció. Azonban úgy véljük, hogy a terminológiai kutatás csak egy szegmensét tárja fel az adott szakterületnek.

A terminusok tanulmányozása nem izoláltan történik, hanem egy szakterület összes fogalmát az összefüggéseiben kell megragadni. A szakmai nyelvhasználatot nem csak a terminusokon, hanem a szakszövegen keresztül érhetjük tetten, ezek a szövegek specifikus beszédhelyzetekben nyilvánulnak meg, specifikus céllal. Követelményeket állítanak a befogadó elé, akinek háttérismerettel kell rendelkeznie, mind a szövegszintű, mind a szókincsbeli jellemzők ismeretével, azok stilisztikai, pragmatikai értékeivel. Tehát a pragmatikai szempontokat, a beszédhelyzetet és szövegkontextust sem hagyhatjuk figyelmen kívül a terminusok tanulmányozásakor. Ez viszont megerősíti a regiszterelméletben megfogalmazottakat, azok időszerűségét.

4 Terminusalkotás

Jelen fejezet foglalkozik a szakszókincs felosztásával, a turisztikai szakszókincs más tárgykörrel való kapcsolatával, a turizmus tárgykör terminusainak alkotási módjaival. A terminusalkotás mikéntjeire a terminusok szerkezetének vizsgálatával kaphatunk választ.

4.1 A szakszókincs felosztása

A szakszókincs csak a köznyelvi szókincshez való kapcsolódása és elkülönülése alapján ragadható meg. A releváns német és angol nyelvű szakirodalomban (Baldinger 1957, Strevens 1973, Hoffmann 1987 és Baker 1988) különböző osztályozásokat találunk a szakszókincs felosztására, azonban a modellek főbb vonalaikban megegyeznek, és az alábbiakban részletezett három csoportra osztható a szakszókincs (Kurtán 2003). Nem hagyható figyelmen kívül azonban az a tény, hogy a különböző részek közt átjárhatóság van, amely a terminologizálás és a determinologizálás során megy végbe.

- általános köznyelvi szókincs
- közös szakszókincs
- specifikus szakszókincs

A turisztikai szaknyelv terminusai is besorolhatóak a fenti csoportokba.

- Általános köznyelvi szókincs. Megtalálhatók azok a kifejezések, amelyek a nem szakember számára is érthetőek:

városnézés – sightseeing

szabadidő – free time

vendég – guest

természet – nature

- Közös szakszókincs, amely a köznyelvi szókincsből táplálkozik, azonban gyakran az új jelentésben átvett szavakat tartalmazza, valamint különbségek lehetnek abban is, ahogyan ezeket a szavakat az egyes diszciplínák/szakterületek alkalmazzák. Mivel a turizmus számos szakterülettel érintkezik, így fellelhetőek ezek a kifejezések is:

bérlés – charter

csomag – package

biztosítás – insurance

előleg – advance payment

bevétel – turnover

- Specifikus szakszókincs. Azon terminusok csoportja, amelyek speciális jelentésűek, más szakterületen nem használatosak:

beutazó turizmus – inbound tourism

szálláshely elosztás – allocation

egyszemélyes felár – single supplement

Kurtán (2003) és Hoffmann (1987) csak a harmadik csoport elemeit tekintik terminusoknak, illetve az adott szakma terminológiájának. A turizmus szaknyelvben azonban mindhárom csoport szakkifejezéseit figyelembe kell vennünk a szakterület terminológiájának meghatározásakor, hiszen a különböző absztrakciós szinteken mindhárom szócsoporthoz választjuk ki a szakkifejezéseket.

Mivel az utazás, a turizmus szerves része a mindennapi cselekvéseinknek, nehéz meghúzni a határt a köznyelvi szó és a szakszó között. Ha a fentiekben példaként vázolt első csoport szavait tekintjük, láthatjuk, hogy formájukban ugyan nem különböznek a köznyelvi szavaktól, de pragmatikai és kommunikációs egységként más funkcióval jelennek meg egyes szövegekben, beszédhelyzetekben, azaz specifikus jelentésük van, meghatározott tárgykörön belüli fogalmat jelölnek (Fóris 2005), jelentésük a definícióikkal adott. Úgy véljük, hogy e meghatározás alapján ezek a szavak, szókapcsolatok is terminusnak tekinthetők.

4.1.1 A turisztikai szaknyelv alkotóelemei

A turizmus mint szolgáltatóipar a gazdaság egyik szektora, így elkerülhetetlen a turisztikai szaknyelvben a gazdasági szókincs megjelenése. A gazdasági szókincsen belül főként a következő részterületek alkotják a turisztikai szaknyelv egy részét is, hiszen ezek nélkül elképzelhetetlen egy vállalkozás üzemeltetése, irányítása:

- a piac működése

kínálat, kereslet, szükséglet, áru, termék, fogyasztási kosár, fogyasztó, költség, beszerzési piac, értékesítési piac, munkapiac, vásárlóérték, piaci ár, monopólium, termékdifferenciálás, érték

supply, demand, need, commodity, product, consumption basket, consumer, expenditure, supply market, human force market, purchasing value, market price, value, monopoly, product differentiation

- nemzetgazdaság, pénzügyi rendszer, bankrendszer, értékpapírok, tőzsde és devizagazdálkodás

költségvetés, elosztás, jövedelem, GDP, kereskedelmi bank, központi bank, számla, értékpapír, kamat, részvény, valuta, deviza, mérleg

budget, distribution, income, GDP, commercial bank, central bank, account, equity, interest, share, foreign currency, balance sheet

- üzleti vállalkozás

egyéni vállalkozó, korlátolt felelősségű társaság, betéti társaság, részvénytársaság

entrepreneur, public limited company, private limited company, corporation

- statisztikai alapfogalmak, számvitel és adórendszer

index, viszonyszám, könyvelés, helyi ad, eszközök, amortizáció

index, ratio, accountancy, local tax, assets, amortization

- marketing

SWOT analízis, marketing mix, célpiac, megfoghatatlanság, elválaszthatatlanság, romlékonyság, heterogenitás, promóció, elosztási csatorna

SWOT analysis, marketing mix, target market, intangibility, inseparability, perishability, heterogeneity, promotion, distribution channel

A turizmus is további ágazatokra bontható. Az egyik a szálláshely szolgáltatás, amely a nagyobb kört felölelő vendéglátóiparból nőtte ki magát, és szolgáltatásai olyannyira kiszélesedtek, hogy mára önálló iparágként tartják számon (Török-Behringer 2002). A szálláshely szolgáltatás nélkül nincs turizmus, hiszen útjaink során egy vagy több éjszakát úti célunkon töltünk, így e tárgykörhöz kapcsolódó szavak is szerves részét képezik a turisztikai szaknyelvnek. Idetartoznak a szálláshelyek, az ott dolgozók beosztásának, munkaköreinek megnevezései:

*szálloda, recepció, egyágyas szoba, ifjúsági szálló, szobaasszony
szolgálat, egyágyas felár, szoba elosztás, lakosztály, mini-bar,
kemping, magánszállás*

*hotel, reception, single room, youth hostel, housekeeping, single
supplement, room allocation, suite, mini-bar, campsite, private
accommodation*

A másik leggyakrabban igénybevett szolgáltatásokat a turizmusban a vendéglátóipar nyújtja. A gasztronómiai élmények szerzése önmagában is utazásra ösztönözhet, azonban a napi többszörös étkezés létszükséglet is egyben. Utazásaik során a legtöbben kipróbálják a helyi ételkülönlegességeket is. Az elfogyasztott étel és ital mellett a gasztronómiai élménynek az éttermek, kávéházak hangulata is elengedhetetlen része. A vendéglátóiparon belül megkülönböztetnek kereskedelmi és munkahelyi vendéglátást (Török-Behringer 2002). A kereskedelmi vendéglátás szolgálja ki a turizmusban felmerülő igényeket, az ide tartozó létesítmények, a munkakörök, beosztások megnevezéseit

a turisztikai szakszókincs elemeinek tekinthetjük. A konyhai technológiai eljárások, a különböző felszolgálati módozatok, ételek és italok elnevezéseit a vendéglátóipar szakszókincséhez soroljuk, mivel ezek a kifejezések már egy másik szaknyelvhez vezetnek el.

cukrászda, étterem, bár, felszolgáló, étlap, menürendszer, asztalfoglalás, vendéglő, söröző, csárda, kávéház, séf, szakács

sweet shop, restaurant, bar, waiter, menu, table d'hôte, table reservation, pub, teahouse, chef, cook

A turisztikai célterületet a legkülönbözőbb közlekedési eszközökkel lehet megközelíteni, illetve a célterületen belül is használhatjuk ezen eszközöket városnézésre, vagy akár egy közlekedési eszköz is képezheti a turizmus formáját, pl. *hajókörutak, fly-drive, fly-cruise* utak. Így a légi, vízi, szárazföldi közlekedésben használt rövidítések pl. légitársaságokat, reptereket, nagy városokat jelölők, vagy akár a közlekedési eszközök megnevezései a turisztikai szaknyelv részét is képezik.

repülőgép, komp, városnéző hajó/busz, jacht, cirkáló, diszkont légitársaságok, légi utas kísérő, Maglev vonat, Eurostar, turista busz, mini-busz, kerékpár

aeroplane, ferry, sightseeing boat/bus, yacht, river cruiser, cruiser, low-cost airlines, flight attendant, Maglev train, Eurostar, coach, mini-bus, bicycle

A turisztikai termék egyik fő alkotóelemei köze tartoznak a természeti és kulturális vonzerők, mint például a kulturális programok, fesztiválok, múzeumlátogatások, színházlátogatások, kirándulások. Ugyancsak fő vonzerőnek

számítanak bizonyos sportok, illetve rekreációs tevékenységek, amelyek köré turizmusfajták alakultak ki, pl.: *síturizmus, vízi turizmus: kajak – kenu, wellness turizmus, sportturizmus: lovas turizmus, golf turizmus stb.* Az említett tárgykörök szavai is képeznek egy metszéspontot a turisztikai szaknyelvvvel.

nemzeti park, világörökség, skanzen, néptánc, fesztivál, karnevál, templom, tájház, vár, kastély, sибérlet, masszázs

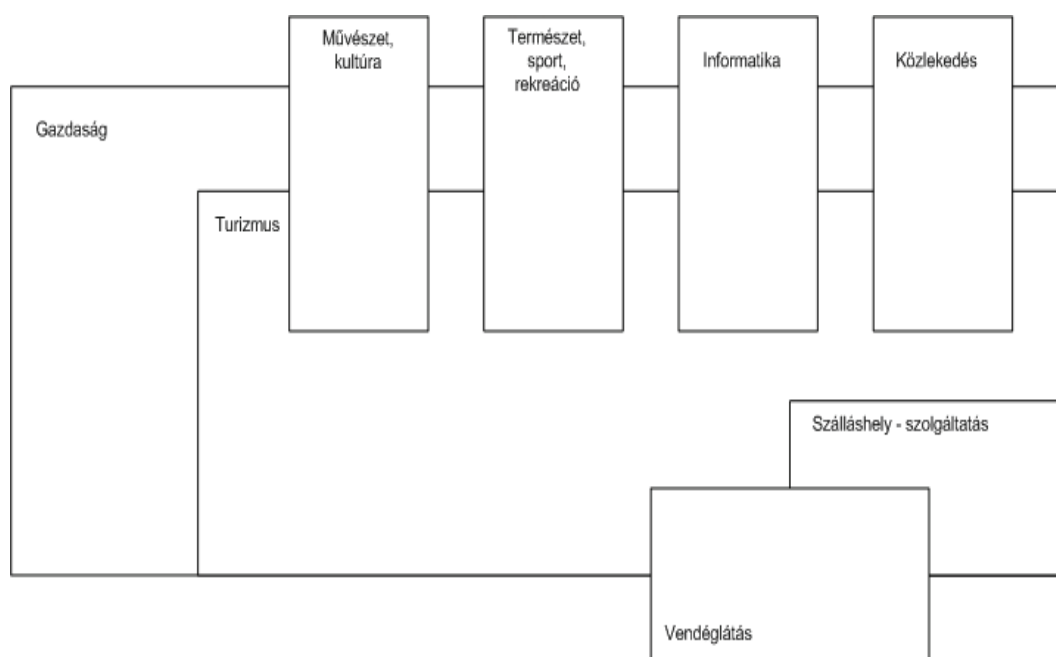
national park, world heritage, skanzen/open air museum, folkdance, festival, carnival, church, castle, palace, ski pass, massage

A turisztikai szolgáltatások megjelenítését, illetve a turisztikai termék és szálláshely-szolgáltatási tevékenységet különböző műszaki kialakítások, berendezések és felszerelések segítik elő mind a szakemberek, mind az utazni vágyó közönség számára (internet). Az utazási irodákban elengedhetetlen bizonyos központi foglalási programok (CRS= Computer Reservation System, számítógépes helyfoglalási rendszer) és a számítógépes Front-office rendszerek ismerete: Amadeus, Galileo, Travelsoft, Hostware. Tehát ahhoz, hogy a vendég, a turista kiszolgálása gördülékeny legyen, bizonyos informatikai szakszókincs ismerete létszükségletű.

Ahány turizmusforma alakult ki napjainkig és valószínű, hogy még számos új forma fog kialakulni a változó utazási igények, érdeklődések miatt, annyi metszéspontot írhatunk fel a turisztikai szaknyelvvvel. Ezekben az esetekben főleg a termék, szolgáltatás és a szolgáltatást nyújtók munkaköreinek megnevezései alkotják a turisztikai szakszókincs részét.

Könnyebben áttekinthetőek a kapcsolódási pontok, ha a fentebb említett tárgyköröket, azok kapcsolódási pontjait a turizmussal egy ábrán mutatjuk be.

2. ábra. A turisztikai szaknyelv alkotóelemei (saját szerkesztés)

4.2 A terminusok típusai

A terminusokat általában a formájuk, funkciójuk, jelentésük és eredetük alapján csoportosíthatjuk, felosztásunkat példákkal is szemléltetjük a turizmus szaknyelvéből (Cabré 1999).

1. Formájuk alapján lehetnek

a. Tőszavak

<u>magyar</u>	<u>angol</u>
<i>régió</i>	<i>region</i>
<i>csillag</i>	<i>star</i>

<i>hajó</i>	<i>ship</i>
<i>szoba</i>	<i>room</i>
<i>ágy</i>	<i>bed</i>

b. Képzett szavak

<u>magyar</u>	<u>angol</u>
<i>természeti</i>	<i>natural</i>
<i>szezonális</i>	<i>seasonal</i>
<i>hagyományos</i>	<i>traditional</i>
<i>elbűvölő</i>	<i>charming</i>
<i>szegmentáció</i>	<i>segmentation</i>

c. Szóösszetételek

<u>magyar</u>	<u>angol</u>
<i>célhelyszín</i>	<i>destination</i>
<i>turistaosztály</i>	<i>economy class</i>
<i>témapark</i>	<i>theme park</i>
<i>utószezon</i>	<i>off-peak season</i>
<i>vendégéjszaka</i>	<i>guest night</i>
<i>vendégforgalom</i>	<i>guest turnover</i>

d. Rövidítések, betűszók/mozaikszók

nemzetközi használat: *MICE, WTO, VFR, APEX, PAX, HP*

magyar: *agroturizmus, ökoturizmus*

angol: *eco-tourism, hotel, motel*

2. Szófaj alapján

a. Főnevek

<u>magyar</u>	<u>angol</u>
<i>utazás</i>	<i>travel</i>
<i>szálláshely</i>	<i>accommodation</i>
<i>vendéglátás</i>	<i>catering</i>
<i>csillag</i>	<i>star</i>
<i>besorolás</i>	<i>classification</i>
<i>elosztás</i>	<i>allocation</i>
<i>kapacitás</i>	<i>capacity</i>

b. Melléknevek

<u>magyar</u>	<u>angol</u>
<i>rekreációs</i>	<i>recreational</i>
<i>kulturális</i>	<i>cultural</i>
<i>hagyományos</i>	<i>traditional</i>
<i>édesvízű</i>	<i>freshwater</i>
<i>gyógy</i>	<i>medical</i>

c. Igék

<u>magyar</u>	<u>angol</u>
<i>küld</i>	<i>send</i>
<i>érkezik</i>	<i>arrive</i>
<i>elmarad</i>	<i>lag behind</i>
<i>fejlődik</i>	<i>develop</i>
<i>termel</i>	<i>produce</i>
<i>növekszik</i>	<i>increase</i>
<i>kifejez</i>	<i>express</i>

d. Határozószók

<u>magyar</u>	<u>angol</u>
<i>alkalmanként</i>	<i>occasionally</i>
<i>gyakran</i>	<i>frequently</i>
<i>biztosan</i>	<i>surely</i>

3. Jelentés alapján

A fogalmakat különböző csoportokba – alcsoportokba sorolhatjuk a közös jellemzőik alapján.

magyar:

közlekedési eszközök – komp, autó, autóbusz, hajó

szálláshelyek – szálloda, panzió, motel

vendéglátó egységek – étterem, büfé, csárda

marketing eszközök – reklám, brosúra, szórólap

szálloda besorolás – csillag rendszer, gyémánt rendszer

turizmus iránya – beutazó, kiutazó, belföldi

angol:

vehicles – ferry, car, coach, boat

accommodation – hotel, pension, motel

catering unit – restaurant, bar, inn

marketing tools – advertising, brochure, leaflet

hotel classification – star system, diamond system

flow of tourism – inbound, outbound, domestic

4. Eredetük alapján

a. Idegen szavak

magyar nyelvben: *business class, economy class, boutique hotel, wellness, snack bar, pub, long drink, shots*

b. Jövevényszavak

magyar nyelvben:

flambíroz, marinál

angol nyelvben:

chalet, ryokan, whisky

Pregnánsan mutatkozik meg, hogy a turisztikai szaknyelv terminusai jól elhelyezhetők, besorolhatóak a fenti kategóriákba. A terminusok száma csak nőni fog, hiszen a fogyasztói szokások átalakulása a XX. század végén a világgazdaságban végbemenő egyik legjelentősebb változásnak tekinthető, és természetesen nagyban befolyásolja a turisztikai keresletet és kínálatot is. A turizmusban ez a jelenség a turisztikai kínálat minőségi javulását és diverzifikációját eredményezi, jelentősen hozzájárul a turisták rendelkezésére bocsátott információ mennyiségének és minőségének növekedéséhez. A megváltozott utazási motivációk miatt új turizmusfajták alakultak ki. Az új turizmusfajták megjelenésével óhatatlanul kerülnek a szaknyelvbe új fogalmak, kifejezések, az aktualitásukat veszített fogalmak pedig elévülnek, kihalnak, a passzív szókincsbe kerülnek a nyelv természetes fejlődése, illetve mozgása szerint.

4.3 Terminusalkotás a magyar turisztikai szaknyelvben

A szaklexikai egységeket, terminusokat a szóalkotás általános módjai alapján alkotjuk. A turisztikai terminusalkotás vizsgálatakor Keszler és Lengyel (2002: 133-156) a szóalkotás általános módjainak összefoglalásból indulunk ki.

- Szóképzés
 - Igeképzők
 - Igenévképzők
 - Névszóképzők

- Szóösszetétel
 - Szervetlen (alkotóelemei között nincs grammatikai viszony)
 - nehogy, újfent, eddigelé*
 - Szerves (alkotóelemei között grammatikai viszony van)
 - Morfológiai típusúak
 - mindenfelől, éjjéltájban, földöntúli*
 - Szintaktikai típusúak
 - Mellérendelők
 - addig-addig, híz-halaszt, telis-tele, csillog-villog*
 - Alárendelők
 - Alanyosak: *napsütötte, emberlakta*
 - Tárgyasok: *jótáll, árutermelő*
 - Határozósak: *városlakó, holdutazás*
 - Jelzősek: *pótkocsi, zártkörű*
 - Jelentéssűrítők: *pohárköszöntő, gyermekközpontú*

- Ritkább szóalkotásai módok:
 - ikerítés: *bidres-bodros, cseng-bong*
 - szórövidülés és annak továbbképzése: *tulaj(donos), foto(gráfia), fagyí, szabi, cuki*
 - elvonás: *kajá(l), auto(mobil),*
 - mozaikszók
 - betűszók: *PM (Pesti Műsor), HÉV (helyiérdekű vasút)*
 - szóösszevonások: *Pecsa (Petőfi Csarnok)*
 - szóösszerántás: *motel = motor + hotel*

- szóalakvegyülés/kontamináció: *csokréta* = *csokor* + *bokréta*
- szóhasadás: *igyekez-ő* ('siető') ~ *igyekv-ő* ('szorgalmas')
- népetimológia/szóértelmesítés: *emil*, *durrdefekt*
- tulajdonnevek köznevesülése: *szendvics*, *zserbó*
- elemszilárdulás: *eszem-iszom* (*lakoma*)

A szóképzés a nyelvújítási mozgalmak szándékos alkotásait, írók és költők egyéni képzéseit kivéve nem tudatos szóalkotási eljárás, hanem a nyelvben már létező, hasonló alaki felépítésű és jelentésű szavak analógiáján alapuló ösztönös szóalkotás (A. Jászó 1994). A szaknyelvekben, főleg a specifikus szakszókincs esetében, kisebb szerep jut a szóképzésnek az új szókincs kialakításában. Ugyanakkor a szaknyelvi szókincsben is találhatunk szóképzéssel létrejött szavakat, a turisztikai szaknyelv esetében ezek főként azok a szavak, amelyek az általános köznyelvi szókincs csoportjához tartoznak.

- **-ó/ -ő** főnévképző: *átutazó, kiránduló, látogató, utazó*
- **-ás/ -és** főnévképző: *beutaztatás, elszállásolás, kikapcsolódás, látványosság, kiutaztatás, utazás, pihenés, üdülés, nyaralás*

4.3.1 Szóösszetétellel létrejött terminusok

Az elmúlt évtizedben kiemelkedően nagy számban jöttek létre szóösszetétellel új kifejezések. Ez minden szóalkotási módot felülmúl, ezzel szinte korlátlan mértékben bővíthetjük szókincsünket. A szóösszetétel során két vagy több szó összekapcsolásával hozunk létre új lexémákat, amelyeket alaki felépítésük alapján összetett szóknak nevezünk. Az összetett szavak gyakran a mondatok szókapcsolataiból vagy egyéb mondatrészekből származnak, illetőleg azokra vezethetők vissza, jelentésük tömörebb. A turisztikai szaknyelv szóösszetétellel

alkotott terminusai legtöbbször szintaktikai típusú összetételek. A szintaktikai típusú összetételek többségükben alárendelő összetételek, ezen belül is alanyos, tárgyas, határozós, jelzős és jelentéssűrítő összetételekről beszélhetünk (Keszler-Lengyel 2002). A vizsgált terminusok az alábbiakban részletezendő alárendelő szószerkezetekre vezethetők vissza, amelyek jellemző vonása, hogy az utótag rendszerint az alaptagot képviseli.

A vizsgált korpusz tanúsága szerint az alant részletesen kifejtett jelzős szerkezetek a dominánsak, míg az alanyos szerkezetre elvétve találunk példát pl.: *emberalkotta*. A tárgyas alárendelő szerkezetekre is elenyésző, néha vitatható példát találunk pl.: *túraszervező, utazásszervező* (mit szervező? vagy milyen szervező). Ugyanez az alacsony előfordulás jellemző az alárendelő határozós szerkezetekre is (pl.: *borravaló*). Ezért foglalkozunk kitüntetetten a jelzős alárendelt szerkezetekkel.

4.3.1.1 Jelzős alárendelések

A jelzős összetételek főnévi vagy főnévből képzett melléknévi utótagúak lehetnek, tipikusan a jelzős szerkezetek főnévi utótagúak.

- birtokos jelzős főnévi utótagú

attrakciófejlesztés, attrakciómenedzsment, attrakciósűrűség, bevásárlóturizmus, célhelyszín, desztinációmarketing, fürdőlátogatás, horgászturizmus, idegenforgalom, pihenőturizmus, örökségközpont, szabadidőipar, szállodaipar, szobakiadás, turistaérkezés, turistatipológia, turizmuspolitika, útvonal, vadászturizmus, vendégforgalom, vendégkör, vendéglátás, vendéglátóipar, vendégszeretet, világörökség, világturizmus, üdülturizmus, zarándokutak

- minőségjelzős főnévi utótagú

charterturista, csúcsszezon, élményfürdő, fogadóterület, gyógyfürdő, gyógyhely, kalandpark, kalandutak, kiállítóközpont, küldőország, küldőpiac, küldőterület, légitársaság, luxuskategóriájú, luxusút, magánszállásadás, raftingtúra, repülőgép, sárkányrepülés, síutak, szabadidő, tanulmányutak, témapark, tömegturista, turistatípus, turistaútvonal, útikalauz, üdülőfalvak, vidámpark, vonzerő

4.3.1.2 Jelentéssűrítő összetételek

A jelentéssűrítő összetett szavak mondatrészekre vezethetők vissza különböző morfológiai átalakításokkal és szerves mondatrészek hozzáadásával. Ezek a jelentéssűrítő összetett szavak elliptikus szerkesztésűek. Vannak, amelyekben egyszeres ellipsisz található, tehát egyetlen szó hozzáadásával mondatrészekké alakíthatók pl.: *sarokház* – sarkon lévő ház, az ennél bonyolultabb összetételek, több szó vagy szintagma hozzáadásával alakíthatók mondatrészzé (Keszler – Lengyel 2002). A turisztikai szaknyelvben fellelhető jelentéssűrítő szóösszetételek többnyire ilyen „sűrűbb” összetételek.

- *vendégéjszaka* – a vendégek által a szálláshelyen töltött éjszaka
- *gasztroturizmus* – gasztronómiai örömök szerzése, gasztronómiai különlegességek, nevezetes éttermek, gasztronómiai helyek, régiók megismerése

agriturizmus, agroturizmus, bioturizmus, borturizmus, egészségklub, egészségturizmus, élményturizmus, farmturizmus, festőtábor, gasztroturizmus, gyógyturizmus, kalandturizmus, kempingturizmus, klubturizmus, konferenciaturizmus, kongresszusturizmus,

*látogatómenedzsment, látogatóturizmus, lovasturizmus,
művészetturizmus, ökoturizmus, örökségattrakció, örökségturizmus,
rendezvényturizmus, sportturizmus, személygépkocsi, termálturizmus,
vendégéjszaka, világörökség-turizmus*

4.3.2 Egyéb szóalkotási móddal létrejött terminusok

A szóösszetételen és a szóképzésen kívül számos egyéb szóalkotásmódot is számon tartunk (A. Jászó 1994, Keszler – Lengyel 2002): szórövidülés, elvonás, mozaikszó-alkotás, jelentésszűkülés, jelentésbővülés, idegen szavak átvétele és szó szerkezetek alkotása.

4.3.2.1 Szórövidülés

Gyakran használt szavakat tudatosan vagy tudattalanul is sokszor megrövidítjük az egyszerűsége, rövidegre, nyelvi gazdaságosságra törekvés jegyében. (Keszler – Lengyel 2002). Ilyenkor nem hozunk létre új szót, a rövidített szavak nem kapnak új jelentést vagy jelentésárnyalatot.

ökológiai turizmus → ökoturizmus

gasztronómiai turizmus → gasztroturizmus

agrár turizmus → agriturizmus, agroturizmus

4.3.2.2 Mozaikszó, betűszó

A gazdasági nyelvhasználatban fontos szerepet játszanak a rövidítések, mozaikszavak és betűszavak. A mozaikszók két úton jönnek létre, egyrészt csupán a kezdőbetűkből alakultak, másrészt pedig részben vagy egészben szó eleji betűcsoportokból (A. Jászó 1994). Ezek a szavak gyakorlati céllal jönnek létre,

alakjuk általában emlékeztet a rövidített szavak teljes formájára, az ilyen módon létrehozott szavakat szükségszerű neologizmusoknak nevezzük (Minya 2003). A legtöbb ilyen típusú szóalkotással létrejött terminusokat a nemzeti nyelvek az angol nyelvből vették át, így biztosítva a nemzetközi érthetőséget, egyértelműséget, ez a magyar turisztikai szaknyelvre is érvényes.

A turisztikai szaknyelvben számtalan mozaikszóval és betűszóval találkozhatunk, ezek túlnyomó többsége azonban az angol nyelvből származó rövidítés. A turisztikai szószedetek, szakkönyvek vagy akár a nyelvkönyvek szerves részét képezik a mozaikszavak felsorolása, legtöbbjük gazdasági, nemzetközi szervezeteket, közlekedési társaságokat jelöl. A következő példák a vizsgált korpuszból valók, de a turisztikai szaknyelvben számos más mozaikszó is használatos. A vizsgált korpusz alapján előfordulásuk, használatuk szerint az alábbi csoportokat állíthatjuk fel.

- szervezetek, intézmények jelölésére

IATA – International Air Transport Association – Nemzetközi Légi Szállítmányozási Szervezet

MATUR – Magyar Turisztikai Egyesület

MISZ – Magyarországi Idegenvezetők Szövetsége

MTRT – Magyar Turizmus Zrt.

TA – Travel agency – utazási iroda

TO – Tour operator – utazásszervező

WTO – World Tourism Organisation – Világ Turisztikai Szervezet

WTTC – World Travel and Tourism Council – Utazási és Turisztikai Világtanács

- utazás és szállásfoglalásra

AP – American Plan – teljes ellátás kódja

APEX – Advance Purchase Excurion Fare – csoportos kedvezmény

B&B – bed and breakfast – szállás reggelivel

EP – European Plan – csak szállás kódja

F&B – food and beverage – ital és étel

GIT – Group Inclusive Tour – társasút

IIT – Independent Inclusive Tour – egyénre szabott csomagtúra

IT – Inclusive Tour – csomagtúra

MAP – Modified Ameican Plan – félpanzió kódja

- turizmusformák jelölésére

A turizmusformák jelölésénél nem gyakoriak a mozaikszók, betűszók, de két turizmusformát szinte kivétel nélkül mindig így jelölnek, annak ellenére, hogy a magyar nyelvben már kialakult terminusai vannak ezeknek a turizmusformáknak.

*MICE – Meetings, Incentives, Conferences and Exhibitions –
hivatásturizmus*

VFR – Visiting Friends and Relatives – Barát- és rokonlátogatások

4.4 Szókincsbővülési módok

4.4.1 Jelentésbővülés

Károly (1970: 220-4) szerint jelentésváltozás akkor következik be, ha

- egy szó szélesebb társadalmi körben tágabb jelentésű lesz,
- egy általános jelentésű szó egy kisebb társadalmi csoportban speciális értelmet kap,
- a tárggyal kapcsolatos érzelmi magatartás megváltozik,
- maga a tárgy változik meg.

A jelentésbővülés a jelentésváltozás egyik fajtája. Jelentésbővülés hasonlóság alapján történő átvitelrel igen gyakori (A. Jászó 1994). A turisztikai szaknyelv terminusainak vizsgálatakor is találkozunk ezzel a jelenséggel, igaz két esetben inkább csak az előtag jelentésbővüléséről van szó.

Az *animátor* szó jelentése eredetileg valaminek a létrehozója, mozgatórugója, lelkesítő, buzdító személy, újabban pedig, főleg a turizmusban, humánszervező, szabadidős és közönségszervező.

A *csomag* szó nagymértékű jelentésbővülésen ment át. Újabban egymásra épülő intézkedések, törvények, törvényjavaslatok, rendeletek, ajánlások összefüggő sorát jelenti, a turizmusban is sajátos jelentéssel bír: az utazási irodák, és/vagy szállodák által kínált utazási ajánlatokat értünk alatta.

A melléknévi *zöld* szó jelentése elsősorban szóösszetételi előtagként bővült: szabad utat jelző fény (zöldfolyosó), ingyenes (zöldszám), környezetvédelmi, azzal kapcsolatos (zöldkártya). A *zöld turizmus* jelzős szerkezetben ez a jelentésbővülés érhető tetten, hiszen e terminus manapság már nemcsak a természetben való kirándulást jelenti, hanem környezetvédelmi kirándulásokat is jelölnek vele.

A *bio* összetételi előtagként elsősorban az organikus, vagyis vegyszerek nélkül előállított alapanyagokból készült termékre, árura utal, általában egészségesebbre, mint a hagyományos (Minya 2003: 47). A *bioturizmus* terminus nemcsak azokat

az utazásokat tartalmazza, amelyek úti célja az ilyen gazdaságok meglátogatása, felfedezése, hanem az összes természettel, természetközelséggel járó turizmusra is használatos.

4.4.2 Idegen szavak

A nyelvcsoportok egymás mellett élésének, kölcsönhatásának eredménye az idegen eredetű szavak és kifejezések átvétele. Minden nyelvnek fontos gyarapodási forrása a más nyelvekből való szókölcsonzés. Régebben az idegen szavak átvétele népek, nemzetek érintkezésén alapult. Ma már az idegen szavak többsége a gazdaságilag fejlett és tudományos, technikai életben előljáró nemzetek nyelveiből kerülnek át más nyelvekbe (Ablonczyné 2006).

Az idegen szavak megítélésében korábban két szélsőséges nézet alakult ki. A nyelvi purizmus olyan felfogásként jellemezhető, amely az idegen nyelvek hatására bekövetkező nyelvi változásokban negatívumot lát. A puristák minden idegen szónak ellenségei, anyanyelvünk magyarságát féltik az idegen nyelvi hatásoktól, az idegen szavak számának nagymértékű csökkenését szeretnék. Ezzel szemben a nyelvi liberalizmus hívei az idegen szavak átvételében a nyelv gazdagodását látják, szerintük a változásokat globálisan nézve nem értékelhetők sem kedvezőnek, sem kedvezőtlennek, a változásokba való beavatkozást aggályosnak tartják (Lanstyák 2009). Úgy véljük, hogy az idegen szavak megítélésében a szükségesség és hasznosság elveit kell szem előtt tartani. Használatuk nyelvi szükségszerűségéből ered, de mérlegelhetjük, hogy hol, milyen célra, mikor és kihez fordulva használjuk.

Az idegen szavak használatának okai abban rejlenek, hogy

- sok esetben az idegen kifejezés jobban kifejezi mondanivalónk lényegét, mint a magyar körülírás: *front office*
- teljesen hiányzik az anyanyelvi kifejezés: *wellness, fly and drive*
- nem teljes a fogalmi egyezés az anyanyelvi és az idegen nyelvi kifejezés közt: *pub – kocsmá*
- idegen szavak használata stilárisan megváltoztathatja mondanivalónkat: *desztináció (kutatási beszámolóknban) – úti cél (köznyelvi és utazási irodák közléseiben)*

A XX. században a brit birodalom, de főként az Amerikai Egyesült Államok kereskedelmi hatalma lendítette fel az angol nyelv használatát. A gazdasági cselekvések, tevékenységek, fejlődés során alakult ki az a jelenség, hogy az angol nyelv használata előtérbe került, túllépett az anyanyelvi beszélőközösség határain, és a különböző nyelvi közösségek közötti kommunikációt segíti elő közvetítő nyelvként. Vitathatatlan, hogy az angol nyelv az informatika, a pénzügyi világ, a multinacionális vállalatok és az ifjúság nyelve.

A turizmus nemzetközi volta miatt a fő közvetítő nyelv az angol. A turisztikai konferenciák, tudományos munkák, szakkönyvek, nemzetközi kiállítások, tanulmányok nyelve főként az angol. A Turizmus Világszervezet (WTO) honlapja (unwto.org) is először angolul jelenik meg. Alig találunk olyan utazási irodát, szálláshely – szolgáltatót, vagy akár vendéglátó egységet, amely szolgáltatásait nem ismerteti, hirdeti az utazó közönség számára angolul. Az angol nyelvet használja a legtöbb turista az információszerzésre. Angolszász területről kiindulva jelennek meg a köztudatban a *turista* és a *turizmus* szavak először az 1700-as években. A francia *tour* szó latin eredetű, amely egy kiindulópontra történő visszautazást, illetve körutazást jelent. A magyar nyelvben a turizmussal szinonim fogalom az idegenforgalom, amely a német *der Fremdenverkehr* szó tükörfordítása. Török-Behringer (2002:263) a turizmus kifejezés használatát javasolja magyarországi használatra, hiszen a világ túlnyomó részén a

nemzetközileg is elfogadott *turizmus* kifejezés használata a jellemző. Javaslatakat azzal is indokolják, hogy az idegenforgalom szó kissé pejoratív, negatív kicsengésű, azt tudatosíthatja, hogy a turisták idegenek, különcök, mások, s elszigetelődnek a belföldiektől. Már magát a tudományt is idegen szóval emlegetjük. Nézzük meg milyen egyéb idegen szavak használatosak a magyar turisztikai szaknyelvben.

akció, aktív turizmus, animátor, apartman, attrakció, attrakciómenedzsment, front office, brosúra, charter járat, charterturista, desztináció, diszkont, etnikai turizmus, familiarizációs utak, fesztivál turizmus, fitness-üdülés, front office, fly and drive, gasztronómiai turizmus, grand tour, incentive, kaszinó, kemping, kongresszusi, konferencia- és szemináriumi turizmus, luxus, meetings, passzív turizmus, periodicitás, prospektus, régió, rekreáció, rurális turizmus, selfness, spa, szafaripark, szezonáltság, tour operator, travel agency, wellness-üdülés

Minya (2003) szerint az egyik legjelentősebb szókincs bővülési módot a magyarba bekerült idegen szavak jelentik, amelyek vagy nélkülözhetetlen elemei lesznek a magyar nyelvnek, és írásmódjukban, hangzásukban idomulnak a magyar szavakhoz, fonetikusán átírjuk őket, vagy nem, és akkor nem történik meg ez a befogadási művelet.

- Beépülőben lévő vagy beépült terminus:

incentive turizmus → incentive, ösztönző turizmus; aktív turizmus, passzív turizmus, rurális turizmus, kongresszusi, konferencia- és szemináriumi turizmus, gasztronómiai turizmus, fesztivál turizmus, etnikai turizmus

- Még be nem épült terminus:

wellness-turizmus, spa turizmus, selfness turizmus

Fentebb láthattuk a turisztikai szakirodalom által használt idegen szavakat. Azonban azt is érdemes megvizsgálni, hogy mennyire játszanak szerepet az idegen szavak a turisztikai szaknyelv más nyelvhasználati szintereiben. Az első vizsgált nyelvhasználati szintér a szakmai és tudományos, ehhez a Turizmus Bulletin folyóirat számait választottuk, a másik vizsgált nyelvhasználati szintér a köznyelvi, ahol a turizmusról van szó, ehhez a Népszabadság napilap turizmussal foglalkozó, illetve arról szóló cikkeit válogattuk ki a 2008-tól 2010-ig terjedő időszakban. Azokat az idegen szavakat vizsgáltuk az összeállított korpuszban, amelyeket a turisztikai szakirodalom legalább ötször említett. Az idegenszavak előfordulásának számát a Simple Concordance Program 4.09 segítségével számoltuk meg és a következő táblázatban foglaltuk össze.

2. táblázat *Idegenszavak előfordulása (saját szerkesztés)*

Idegen szó	Turizmus Bulletin 30411 szó	Népszabadság 28988 szó
akció	236	5
aktív turizmus	10	0
animátor	1	0
apartman	16	0
attrakció	104	7
attrakciómenedzsment	1	0
brosúra	0	0
charter	6	3
desztináció	449	3
diszkont	7	0
familiarizációs utak	0	0

front office	4	0
incentive	42	1
katalógus	7	1
meetings	6	0
passzív turizmus	23	0
periodicitás	1	0
prospektus	23	0
régió	367	5
rekreáció	4	0
spa	125	15
szezonalitás	28	1
tour operator	12	2
travel agency	0	11
wellness	289	14

Jól látszik, hogy a szakmai folyóiratban az idegen szavak használata magasabb számban fordul elő, mint a nem szakember számára íródott turisztikai közlésekben. Két esetben *brosúra*, és *familiarizációs utak* esetében sem a szakmai-tudományos közlésekben, sem a köznyelvi közlésekben sem találtunk említést, ennek oka az lehet, hogy a *brosúra* és a *familiarizációs utak* terminusok használatát szinonimákkal oldották meg: *brosúra* – *prospektus*, *katalógus*; *familiarizációs utak* – *tanulmány utak*. A *travel agency* terminus a köznyelvi közlésekben 11-szer szerepel, míg a szakmai-tudományos közlésekben egyszer sem tudniillik a szakmai-tudományos közlésekben az idegen terminus magyar megfelelőjét, az *utazási iroda* terminust használják. A köznyelvi közlésekben a *travel agency* terminust a 11 említésből 9-szer angol utazási cégek megnevezésére alkalmazták, és csak két esetben használták az *utazási iroda* magyar terminus helyett.

A bemutatott vizsgálat alapján úgy összegezhethetjük tapasztalatainkat, hogy bár a magyar turisztikai szaknyelvben fellelhetők az idegen szavak, azonban ezek használata nem számottevő.

4.4.3 Lexéma-értékű szószerkezetek

A nyelvnek nem csupán a szó az építőanyaga, hanem vannak több szó kapcsolatából kialakult állandó elemei is. Bizonyos szabad szókapcsolatok alakilag és/vagy jelentéstanilag is rögzülnek, ezáltal szókincsünk elemeivé válnak (Forgács 2007:15) Ezek legáltalánosabb elnevezései *állandósult* vagy *kötött szókapcsolatok*, *szó értékű nyelvi elemek*, *frazológiai kapcsolatok* vagy *frazémák* (Balázs 2004). A szószerkezetek közé nemcsak alkalmi egységek tartoznak, hanem azok a kapcsolatok is, amelyek állandósult kapcsolatokká váltak, azaz állandósult lexikai egységekké, lexémákká váltak (A. Jászó 1994). Az állandósult szókapcsolatok olyan nyelvi formák, amelyek alakjukat tekintve szószerkezetek, jelentésük azonban egységes, formájukat tekintve kötöttek, csak némely esetben alakíthatók át.

Az állandósult szókapcsolatok tagjai között nyelvtani, szintagmatikus viszony van. Szerepük azonban nem nyelvtani, hanem képzetkeltő jellegű, a közlés során nem az egyén alkotja meg őket, hanem csupán a kész elemeket alkalmazza, "idézi" vagy átalakítja (Balázs 2004). Az állandósult szókapcsolatok többnyire egésként tárolódnak a mentális lexikonban, és a kommunikáció során ezek az egységek kész alakulatokként hívhatóak le (Forgács 2007). Balázs (2004) a nyelv reprodukív elemeinek tekinti az ilyen szókapcsolatokat, még akkor is, ha a használatban mindig szükség van kiválasztásra, sőt mondatba illesztésre, vagyis produkcióra. Hoey (2005) szerint vannak olyan állandósult szószerkezetek, kifejezések, amelyek hovatarozását azonnal felismerjük: *szabadon elkölthető jövedelem* – gazdasági szaknyelv, *természetes személy* – jogi szaknyelv, *piros lap*

– sport szaknyelv, azonban sok frazeológiai egység nincsen meghatározott szakterülethez kötve.

Ezek a lexéma-értékű szószerkezetek legalább két szóból állnak, lexikológiailag ugyanúgy viselkednek, mint az egyszavas terminusok: jelentésük rögzített, alkalmasak mondatrészi szerep betöltésére, mondatrészek megszerkesztéséhez szolgálnak alapul, a megfelelő regiszterben mutathatók ki. Állandósultságuk tekintetében lehetnek köztük különbségek; míg egyes szerkezetek teljesen rögzültek, addig másoknak lehetnek szerkezeti variánsai (Forgács 2007). A lexéma-értékű szószerkezetek számos esetben egyben jelentéssűrítők is, azaz értelmezésük hosszabb magyarázatot igényelhetnek, de mivel jelentésük általában egységesen rögzített a szakmai kommunikációban, így a bonyolult, hosszas magyarázó mondatok a kommunikáció során elhagyhatók, ezzel is elősegítve a szakmai kommunikáció gördülékenységét.

A turisztikai lexéma-értékű szószerkezetek többsége kéttagú, egy alaptagból és egy bővítményből állnak. A bővítmény korlátozza, megszorítja az alaptag jelentését. A bővítmény szerepe szerint csoportosítva a legtöbb esetben jelzős, minőségjelzős, alárendelésről beszélhetünk. A turisztikai frazémákra jellemző, hogy egy-egy alaptag vagy bővítmény számos szószerkezet kiindulópontja.

alaptag: turizmus, bővítmény: minőségjelző

aktív turizmus, belföldi turizmus, etnikai turizmus, falusi turizmus, felelősségteljes turizmus, fenntartható turizmus, gasztronómiai turizmus, hazai turizmus, hivatás- és gazdasági turizmus, hivatás turizmus, hobby turizmus, ifjúsági turizmus, incentive turizmus, ismeretszerző turizmus, képzési célú turizmus, kiállításlátogató turizmus, konferencia turizmus, körutazó turizmus, kulturális turizmus,

nemzeti turizmus, nemzetközi turizmus, oktatási turizmus, passzív turizmus, politikai turizmus, régészeti turizmus, rokon- és barátlátogató turizmus, szabadidős turizmus, tanulási célú turizmus, társadalmi turizmus, természeti turizmus, természetjáró turizmus, természetjáró turizmus, üzleti és kongresszusi turizmus, üzleti turizmus, vallási turizmus, városi turizmus, városlátogató turizmus, vásár-, kiállításlátogató turizmus, vidéki turizmus, vízi turizmus, zenei turizmus

alaptag: vonzerő, bővítmény: minőségjelző

borzongató vonzerő, elsődleges vonzerő, ember alkotta vonzerők, gyógyhatású vonzerő, kiegészítő vonzerő, kikapcsolódási vonzerő, kulturális vonzerő, másodlagos vonzerő, menedzselt vonzerő, mesterséges vonzerő, nem menedzselt vonzerő, nemzeti vonzerő, regionális vonzerő, természetes vonzerő, történelmi vonzerő, univerziális vonzerő

alaptag turista, bővítmény: minőségjelző

felfedező turista, külföldi turista, belföldi turista, off-beat turista, potenciális turista, spirituális turista, szervezett tömegturista, vándor turista

bővítmény: belföldi/külföldi/nemzetközi, alaptag: főnév

belföldi/külföldi/nemzetközi turistaforgalom

belföldi/külföldi/nemzetközi turizmus

belföldi/külföldi/nemzetközi utazás

belföldi/külföldi/nemzetközi vendég

belföldi/külföldi/nemzetközi vendégéjszaka

belföldi/külföldi/nemzetközi érkezések

belföldi/külföldi/nemzetközi látogató

bővítmény: egyéni, alaptag: főnév

*egyéni csomag, egyéni foglalás, egyéni tömegturista, egyéni utazás,
egyéni vendég*

bővítmény: csoportos, alaptag: főnév

csoportos foglalás, csoportos utak, csoportos vendég

bővítmény: turisztikai/idegenforgalmi, alaptag : főnév

*turisztikai bevétel, turisztikai desztináció, turisztikai egyenleg,
turisztikai fogyasztás, turisztikai kereslet, turisztikai kiadás, turisztikai
kínálat, turisztikai marketing, turisztikai mérleg, turisztikai motiváció,
turisztikai motiváció, turisztikai szervezet, turisztikai szolgáltatás,
turisztikai termék, turisztikai tevékenység, idegenforgalmi mérleg,
idegenforgalmi szolgáltatás*

A turisztikai/idegenforgalmi jelzővel ellátott alaptagok mindegyike a gazdasági szaknyelvből átvett specifikus szavak.

bővítmény: utazási, alaptag : főnév

*utazási igény, utazási iroda, utazási irodák, utazási kedv, utazási kiadás,
utazási motiváció, utazási szokás, utazási ügynök, utazási ügynökség*

bővítmény: minőségjelző, alaptag: főnév

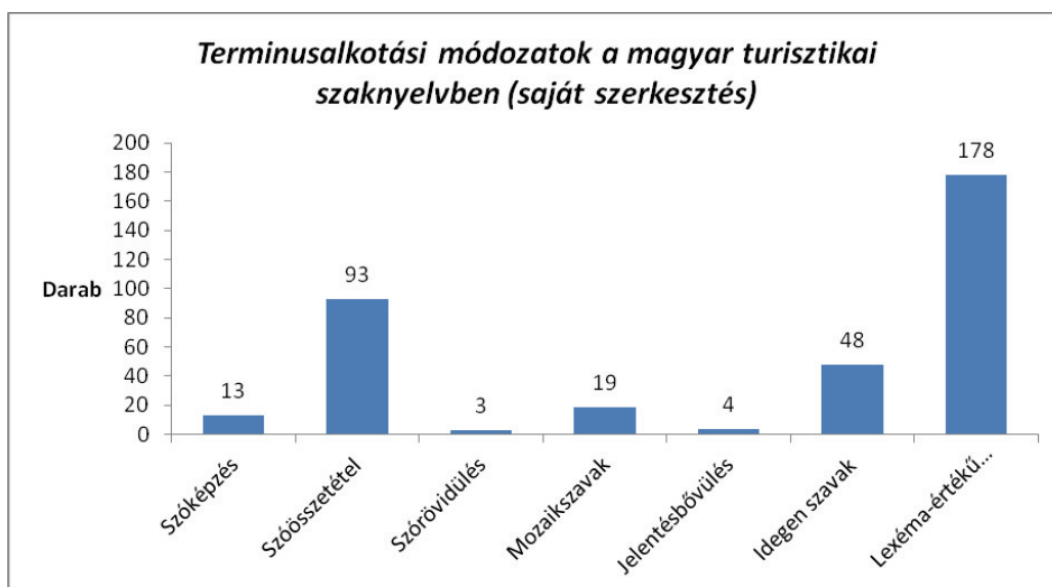
autós útvonalak, beutazó forgalom, charter utak, családi üdülés, diszkrecionális jövedelem, egészségügyi célzatú utazás, exkluzív utak, familiarizációs utak, festői utak, gazdasági célú utazás, hagyományos gyógyüdülés, hagyományos múzeum, kereskedelmi szálláshelyek, kézműves központ, kiegészítő tevékenység, kikapcsolódási piac, kiutazási forma, kiutazó forgalom, komplex termék, közepes árkategóriájú utak, kulturális esemény, kulturális örökség, lehetséges látogatók, luxus piac, luxus utazás, második/harmadik szabadság, még nem ismert desztináció, menedzselt attrakciók, működő farmok, nagyon drága utak, nagyon olcsó utak, nem kereskedelmi szálláshelyek, nem látogatók, nem szervezett utazás, ökoturisztikai termék, örökség/történelmi utak, pihenési piac, regionális áramlás, rendszeres látogatók, rezervációs rendszer, rövid utazás, speciális érdeklődést megcélzó utak, speciális turisztikai termék, szabadidős szolgáltató, szabadtéri múzeumok, szálláshely értékesítés, szálláshely kapacitás, szállodai férőhely, szállodai szállás, szervezett utazás, szezonon kívüli, tanulási célú utazás, tartozkodási idő, távoli desztináció, téli napfény üdülés, tematikus park, tematikus utak, tengeri hajóutak, tengeri körút, természeti érték, természeti környezet, turizmus rendszer, turizmus szektor, új tevékenység, utazási ügynökség, utazások áramlása, úti cél, üdülési ajánlat, üdülési aktivitás, üdülési piac, üzleti utazás, vallási és egyéb célú üdülések, volt látogatók, zárt élményfürdő

A magyar turisztikai szaknyelvben a vizsgált korpusz alapján a következőképpen oszlanak meg a különböző terminusalkotási módozatok.

- szóképzés: 13
- szóösszetétel: 93

- szórővidülés: 3
- mozaikszavak: 19
- jelentésbővülés: 4
- idegen szavak: 48
- lexéma-értékű szószerkezet: 178

3. ábra. *Terminusalkotási módozatok a magyar turisztikai szaknyelvben (saját szerkesztés)*

4.5 Terminusképzés az angol turisztikai szaknyelvben

Az angol szaklexikai egységeket, terminusokat – csak úgy mint a magyar nyelvben – a szóalkotás általános módjai alapján alkotjuk. A turisztikai terminusalkotás vizsgálatakor az általános szóalkotás módjainak leírásaiból indulunk ki (Algeo 1991, Bauer 1983, Carstairs-McCarthy 2002 és Crsytal 2005).

- új szavak alkotása (creating)– nem gyakori képzési mód
- kölcsönzés más nyelvekből (borrowing)
 - kiejtésben kis módosítással átvett szavak: *nouvelle cuisine*, *schnorchel*
 - a jelentés átvétele: *animator*
- lexéma-értékű szószerkezetek (combining)
 - két vagy több szóból álló szerkezetek alkotása (compounds)
Italy-based, big money, U-drive
- szóképzés: alapszó és affixum (derivatives) *eco* – → *ecology, ecological*,
happy → *happyness*, *teach* → *teacher*
- szórövidülések (shortening)
 - 'clipping' – *maitre d' (hotel), ad(vertisement), (air) plane*
 - betűszók (acronyms, initialisms) – *IT, GIT*
 - elvonás (backformation) – *vádol* → *vád*
- szóösszevonás (blending) – *cheese (ham)burger*
- szófajváltás (conversion) – *party (buli)* – *party (bulizik)*, *cook (főz)* – *cook (szakács)*

A többi nyelvhez, így a magyarhoz hasonlóan az angolban is az alapvető szóalkotási eljárások, a szóképzés és a szóösszetétel mellett gyakoriak és népszerűek az olyan szóalkotási módok, amelyekben az új szavak nem toldalékolással vagy szavak összekapcsolásával keletkeznek, hanem az alapszavak rövidülésével vagy szófajváltással.

Eltéréseket a különböző módok gyakoriságának előfordulásban tapasztalunk, ami visszavezethető a két nyelv különbözőségére, szóalkotási hagyományaira. Míg a magyar nyelvre jellemző a szóösszetételek alkotása, addig az angol nyelvben inkább a többszavas szerkezetek a tipikusabbak. A fentebb felsorolt szóalkotási módok közül az első kettő nem túl termékeny képzési mód az angol nyelvben. Az új szavakkal való szóalkotásra nem is találunk példát a turisztikai szaknyelvben.

4.5.1 Kölcsönzés

A kölcsönzésre a turisztikai terminusok között az alábbi példákat találtuk: *voyage, animator, tour, escort, spa*. A turizmusfajták megnevezésénél egy példát említhetünk *equestrian tourism – riding tourism*. A gasztronómiai területéről több példát is találhatunk, de ezek főleg a konyhatechnológiai eljárásokra vonatkoznak, amelyek nem képezik tárgyát jelen disszertációnak: *nouvelle cuisine, haute cuisine, flambé, au gratin*; vagy a szálláshelyek megnevezésénél: *auberge, case de huésped, chalet, minshuku, ryokan*.

4.5.2 Lexéma-értékű szószerkezetek

Az angol nyelvben az egyik leghatékonyabb szóalkotási mód, számtalan új lexikai egység alkotható így. A lexéma-értékű szószerkezeteket legalább két, de több szóból is alkothatunk. Többségében főnév + főnév kombinációról van szó. A magyar szaknyelvvvel ellentétben itt már több szavas szószerkezetek is találunk.

4.5.2.1 főnév + főnév

accommodation requirement, accommodation unit, adventure sport, adventure tourism, air charter market, air transport, airline business, airline industry, airline seat, airport, all-suite hotel, amusement park,

ancillary service, art tourism, arts and crafts tourism, arts festival, backpacker, backpacker market, bed night, bed stock, brochure programme, business tourism, business travel, business travel market, business traveller, business trip, camping tourism, campsite, charter airline, charter flight, charter service, charter tourist, city breaks, city-centre site, coach operators, coach tour, conference centre, conference tourism, country house hotel, cruise booking, cruise liner, cruise route, cruise vessel, cycle/cycling/bicycle tourism, day trip, day-tripper, destination park, direct sell operator, elite tourist, event attraction, event organizer, event tourism, excursion market, explorer tourist, familiarization trip, family-run hotel, farm tourism, farmhouse holiday, fashion tourism, festival tourism, flag-carrier, flagship attraction, flight manifest, fly-drive package, guesthouse, guide/courier service, guidebook, health spa, health tourism, heritage site, heritage tourism, holiday camp, holiday centre, holiday customer, holiday home, holiday programme, holiday village, holiday-maker, holiday-makers, hospitality facility, hotel capacity, hotel chain, hotel negotiation, hotel product, hotel proprietor, hotel room, hotel staff, hovercraft, hydrofoil, identikit destination, incentive tourism, indoor facilities, industrial heritage tourism, leisure attraction, leisure complex, leisure facility, leisure tourism, mass charter, mass tour market, mass tourism, mass tourist, mass travel, mass-market operator, mountain resort, niche market operator, occupancy rate, ocean liner, old world town, online booking, online reservation, other attraction, other purposes, other site attraction, overnight stay, overseas holiday, overseas tour operator, overseas travel, package holiday, package tour, package tourist, passenger transport, pop-culture tourism, resort hotel, resort representative, retail travel agent, return visitor, river cruise, room price, room rate, rural holiday, rural site, rural tourism, scenic trip, scheduled carrier, scheduled flight, scheduled launch, scheduled service, seaside resort, seat-only package, second holiday, second home, second-home owner, shopping tourism, shuttle service, single-destination, site attraction, spa tourism, specialist operator, sport tourism, steamboat service, steamship, stopping-off point, study tourism, sun, sea and sand holiday, theme park, time-share apartment, time-share owner, time-share ownership, town house hotel, twin bedded hotel room, underwater hotel, unusual tourist, up-market holiday, visitor

management, walking tour, wildlife attraction, world heritage, world tourism, urban tourism, visitor attraction, visitor flow, wine tourism

A *tour, tourism, travel* bővítmények, ugyanúgy, mint a magyar szaknyelvben a *turizmus, turisztikai* kifejezések (*tourism business, turisztikai bevétel*), a gazdasági szaknyelvi szavakat teszi a turizmus szakszavaivá, így is jól látszik a gazdasági és a turisztikai szaknyelv szoros kapcsolata.

tour brochure, tour broker, tour code number, tour director, tour escort, tour folder, tour guide, tour leader, tour manager, tour operating, tour operator, tour pricing, tour programme, touring holiday, tourism account, tourism activities, tourism body, tourism business, tourism chain, tourism choice, tourism council, tourism demand, tourism design, tourism development, tourism employee, tourism expenditure, tourism industry, tourism measurement, tourism organization, tourism product, tourism site, tourist attraction, tourist board, tourist destination, tourist facilities, tourist hotel, tourist motivation, tourist office, tourist product, tourist route, tourist traffic, travel agency, travel agent, travel arrangement, travel brochure, travel companies, travel documentation, travel industry, travel insurance, travel market, travel outlet, travel principals, travel requirement, travel service, travel ticket, travel trade fair, travel writer, traveller's cheque

4.5.2.2 melléknév + főnév

active holiday, active pastime, active tourism, additional service, adventurous destination, agricultural tourism, all-in entertainment, all-inclusive holiday, all-inclusive tour, archaeological tourism, banqueting room, block-booked seat, budget air carrier, budget chain, budget offer, catering requirement, catering service, coastal tourism, commercial accommodation, constructed attraction, constructed destination, culinary tourism, cultural site, cultural tourism, cycling tour, dark tourism, domestic holiday, domestic market, domestic operator, domestic route, domestic tourism, domestic tourist, ecological tourism, educational study trip, educational trip ,

equestrian tourism, ethnic tourism, experience-based tourism, floating holiday resort, floating hotel, foreign holiday, gastronomic tourism, global tourism, green tourism, guided tour, hiking holidays, in situ attraction, inbound market, inbound tourism, incentive travel, inclusive tour, incoming operator, independent tour, independent travel, individual traveller, industrial heritage, industrial site, industrial tourism, information centre, in-house entertainment, inland waterways tourism, innovative tourism, international tourism, international tourism market, labour-intensive industry, late bookings, leading tour operator, linear tours, long-haul market, long-haul operator, long-haul package, long-haul route, long-haul traffic, low-budget accommodation, low-cost flight, low-cost package, managed destination, managed visitor attraction, medical tourism, national event, national park, natural destination, nodal destination, no-frills service, optional excursion, optional extension, outbound operators, outbound tourism, out-of-season tourist, passive recreation, passive tourism, physical experience, pleasure travel, potential tourist, potential travellers, prime tourist attraction, private transport, purpose-built attraction, purpose-built resort, purpose-built theme park, recreational needs, religious tourism, resort-based holiday, responsible tourism, rural tourism, scheduled carriers, self-catering facility, self-service facilities, short breaks, short take-off and landing, short-break holiday, short-haul route, short-haul tours, short-stay holiday, short-stay tourism, short-term movement, social activities, soft tourism, special event, special interest holiday, special requirement, special tours, static holiday resort, sustainable tourism, sustainable tourism, sustainable tourism development, tailor-made holiday, tailor-made tour, temporary visitor, traditional package

4.5.3 Szóképzéssel létrejött terminusok

accommodation, attraction, booking, clientele, commission, consumer, destination, eco-tourism, entertainer, entertainment, excursion, excursionist, hospitality, hotelier, inbound, meeting, off peak, off season, off-beat tourist, outbound, overbooking, overnight,

periodicity, porterage, recreation, representative, reservation, retailer, seasonality, tourism, tourist, traveller, visitor

4.5.4 Rövidülések, betűszók, mozaikszók

4.5.4.1 Rövidülés

Rövidülésre az angol turisztikai szaknyelvben ugyanazokat a turizmusfajtákat jelölő terminusokat találtuk, mint a magyar szaknyelvben.

agricultural tourism → agrotourism, agritourism;

ecological tourism → eco-tourism;

gastronomical tourism → gastro-tourism

4.5.4.2 Betűszók, mozaikszók

Mint ahogy azt a 4.3.2.2 pontban láttuk, az angol turisztikai szaknyelv is gyakran alkalmazza az ilyen típusú szavakat a szakmai kommunikáció megkönnyítése érdekében. A legtöbb betűszót és mozaikszót a nemzetközi testületek hosszadalmas nevének rövidítésére használják, légi közlekedésben, illetve a szálláshely-foglalásnál: ezek olyan területei a turizmusnak, ahol az egységesített, standardizált betűszavak, mozaikszavak egyértelművé, gördülékennyé teszik a szakmai párbeszédet.

ABTA – Association of British Travel Agents – Brit utazási ügynökök szövetsége

B&B – Bed and Breakfast – szoba reggelivel

CRS – computer/central reservation systems - központi foglalási rendszer

GIT – group inclusive tour – csoportos út

*HCIMA – Hotel and Catering International Management Association
– Nemzetközi Szálloda és Vendéglátó Szövetség*

*IATA – International Air Transport Association – nemzetközi
légi közlekedési szövetség*

IIT – independent inclusive tour – független út

*IT – Information Technology, Inclusive Tour – mindent magába
foglaló út*

*ITX – net inclusive tour basing – nettó ár a mindent magába foglaló
túrára*

*MICE – Meetings, Incentives, Conferences and Exhibitions –
hivatásturizmus*

PAX – passengers - utasok

TIM – tourism income multiplier – turizmus bevételi multiplifikátor

VDU – visual display unit – vizuális kijelző egység

VFR – Visiting, Friends and Relatives - rokonlátogatás

WTO – World Tourism Organisation – Világ Turisztikai Szervezet

4.5.5 Szóösszevonás

Szóösszevonással keletkezett szavakkal találkozhatunk szálláshely megnevezéseknél *motor+hotel →motel* és *boat+hotel→botel* példákat, illetve éttermek, szállodái éttermek hirdetéseiben *breakfast+lunch →brunch* terminust. Azonban a vizsgált korpuszban nem találtunk szóösszevonásra példát.

4.5.6 Szófajváltás

A szófajváltás az egyik legtermékenyebb módja az új szavak keletkezésének, a folyamat során a keletkező szó morfológiailag megegyezik az alapszóval.

to guide – vezetni → guide – vezető (csoport, túra)

to escort – kísérni → escort – kísérő (csoport)

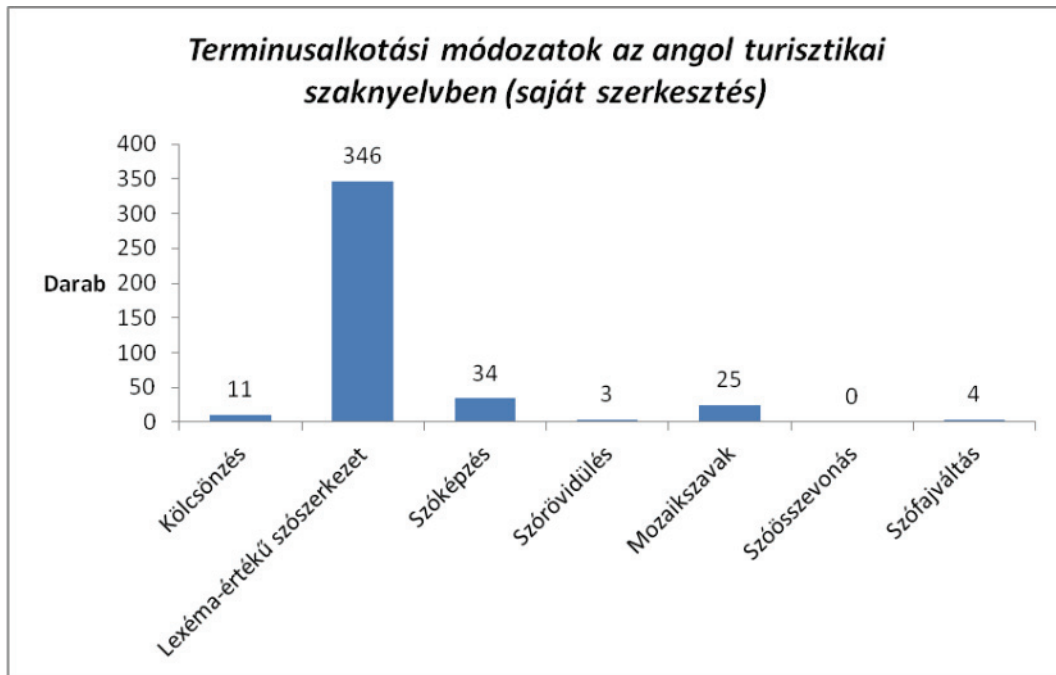
to cruise – cirkál → cruise – tengeri vagy folyami utazás

to transfer – szállít → transfer – turisták szállítása a reptérről a szálláshelyre

A angol turisztikai szaknyelvben a vizsgált korpusz alapján a következőképpen oszlanak meg a különböző terminusalkotási módok.

- kölcsönzés: 11
- lexéma-értékű szószerkezet: 346
- szóképzés: 34
- szórövidülés: 28
- szóösszevonás: 0
- szófajváltás: 4

4. ábra. Terminusalkotási módok az angol turisztikai szaknyelvben (saját szerkesztés)

4.6 Részkonklúzió

Ebben a fejezetben bemutatjuk a turisztikai szakszókincs felosztását és példákkal mutattunk rá, hogy a mely más tárgykörökkel van szoros kapcsolatban a turisztikai szaknyelv.

A magyar nyelvben és az angolban is az alapvető szóalkotási eljárások, a szóképzés és a szóösszetétel mellett gyakoriak és népszerűek az olyan szóalkotási módok, amelyekben az új szavak nem toldalékolással vagy szavak összekapcsolásával keletkeznek, hanem az alapszavak rövidülésével, mozaik szavak létrehozásával, idegen szavak kölcsönzésével, illetve az angol nyelvben szófajváltással. A vizsgálat rámutatott arra, hogy a terminusalkotási módzatok a turisztikai terminusok tekintetében közel azonosak, gyakoriságukban azonban különböznek.

Míg a magyar nyelvben számos terminus szóösszetétellel jön létre, addig az angol nyelv a többszavas szószerkezetek részesíti előnyben. A szóösszetételeknél, szószerkezeteknél a jelzős alárendelésekkel, illetve a jelzős szerkezetekkel találkozunk. Ennek oka a jelző szerepében keresendő, hiszen a jelző megjelöli alaptagjának (Greenbaum-Quirk 1990, A. Jászó 1994) minőségét, mennyiségét, birtokosát, illetve utólag értelmezheti vagy azonosíthatja azt. A jelző négy fajtája (minőség-, mennyiség-, birtokos- és értelmező) közül a minőségjelzők vannak túlnyomó számban, mert a jelzett szónak külső, belső tulajdonságát, illetve különféle tulajdonságszerű körülményeit határozza meg.

Mind a magyar, mind az angol terminusok jelentős része lexéma-értékű szószerkezet, amelyek egyben jelentéssűrítők is. Ennek oka abban rejlik, hogy az így létrejött szószerkezetek segítségével a bonyolult szerkezetű magyarázó

mondatok elhagyhatóak a fogalom megértéséhez, így a szakmai kommunikáció nem válik nehézkessé.

Az angol és magyar nyelv is alkalmazza a szórövidítést, a mozaikszavas, betűszavas szóalkotási módot. A szórövidítés esetében láthattuk, hogy a két nyelv ugyanazokat a terminusokat képi ezzel a szóalkotási móddal, azonosak a tekintetben is, hogy mindkét nyelvben ezen a terminusoknak bővítménye idegen szó, amelyet a nyelvi gazdaságosság, egyértelműség, könnyebb használat miatt rövidít mindkét nyelv.

A mozaikszavak, betűszavak nagy számban megtalálhatók a turisztikai szaknyelvben, használatuk a nemzetközi turizmusban a gördülékenyebb ügyintézés (szállodai és utazási foglalások), a kommunikációt hivatottak elősegíteni.

Úgy véljük, nem elég feltárni a szóalkotási módokat, mert ugyan ezzel a tudással már alkothatnánk magunk is terminusokat, de a terminusképzés során elengedhetetlen az adott tárgykör ismerete, a terminusok definícióinak figyelembe vétele is.

5 Terminológiai rendszerek a turisztikai szaknyelvben

Ebben a fejezetben foglalkozunk a turisztikai szaknyelv turizmusfajtákat jelölő terminusainak rendszerbeli összefüggéseivel és elhelyezkedéseivel.

5.1 Terminológiai rendszerek

A terminológiának gyakran és szívesen kutatott területe a fogalmak szerveződésének vizsgálata (vö: Fóris-Pusztay 2006). A szakemberek számára fontos ez a terület, mert általa a szakterületük fogalmi szerkezete felvázolható, míg a terminológia számára a fogalmi rendszerek szerveződését jelenti ez a vizsgálat, hogy tisztázni és ábrázolni tudják a fogalmak szerkezetét, mielőtt megneveznék magukat a fogalmakat. A szakembereken kívül a szaknyelvet elsajátítani kívánó hallgatók, szaknyelvet oktatók, fordítók és kutatók számára is hasznos segítséget nyújthatnak a feltárt rendszerek (Muráth 2009).

A terminológiai rendszerezés jelentősége a következőkben nyilvánul meg (Dósa 2010):

- Az adott szakterület fogalmainak jobb, könnyebb, gyorsabb megértését segítik a rendszerezés során létrehozott ábrák és /vagy jelek.
- A meglévő rendszerbe könnyebb beilleszteni egy-egy új fogalmat, ugyancsak könnyebb megtalálni a legalkalmasabb terminust ezeknek az új fogalmaknak a jelölésére.
- A rendszerezés nagy segítséget nyújthat a kontrasztív terminológiában, azaz amikor két nyelven foglalkozunk a szakterülettel. A két rendszer

egybevetése segít a különbözőségek felismerésében, ezáltal elkerülhetőbbé válik a félreértés; kiemeli az azonosságokat, amely elősegíti az adott szakterület terminusainak elsajátítását.

- Jó kiindulópontjai lehetnek szakmai szótárak, tezaurusok készítésének, amelyek lehetővé teszik a megfelelő információhoz való hatékony hozzáférést, ami létfontosságú lehet a szakmai kommunikáció során.

Fóris (2005: 51) szerint a terminológiai rendszer egy olyan fogalmi háló, amely tartalmazza egy meghatározott tárgykör, tudományterület logikai rendszerébe illeszkedő nyelvi jeleket. A terminológiai vizsgálat első lépése az absztrakció, azaz a fogalom meghatározó jegyeinek kiemelése, ezáltal a fogalom meghatározása.

„Az absztrakciós folyamat során (...) a legjellemzőbb vonások kiemelésével elvonatkoztatunk a vizsgálat szempontjából lényegtelen tulajdonságoktól, és csak a lényeges, kiemelt tulajdonságokat vesszük figyelembe.” Fóris (2005: 51)

A turizmusfajták terminológiai rendszereinek vizsgálta során a fogalmakból haladunk a terminusok felé, azaz onomasziológiai eljárást alkalmazunk, amely a XX. század elején a nyelvészeti szemantika keretében jelenik meg új irányzatként. Kiindulópontjának a fogalmat tekinti és megállapítja, hogy egy adott nyelvben milyen név létezik a fogalom jelölésére.

A terminusok jelölési értékük alapján is megkülönböztethetők, szemantikai mezőkben elhelyezhetők. Egy terminusnak annyi jelölési értéke van, ahány jeltárgyra lehet vonatkoztatni aktualizált formájában (A. Jászó 1994: 424). A szemantikai mező vagy jelentésmező egy szó jelentéséhez tartozó más szavak

jelentéseinek rendszerére vonatkozik. Ebben határozható meg egy szó fogalmi köre, ennek alapján különböztethetőek meg a fölé-, mellé-és alárendelt fogalmak.

5.2 Turizmusfajták terminológiai rendszerei

A terminológiai rendszer felépítésének vizsgálatakor kiindulópontunk Fóris (2005: 37-47) elemzése a terminológiai rendszer felépítéséről. Ebből kiindulva vázoljuk fel a turizmusfajták terminusainak kapcsolódásait.

Vannak olyan tudományágak és szakmák hazánkban, amelyeknek fogalmi rendszere a nemzetközi trendek szerint épült ki, ennek megfelelően alakult ki a terminológia struktúrája is, mint például a turizmus szakterület. Mivel a fogyasztói igények rohamos változásai nagyban befolyásolják az új turizmusfajták terminusainak létrejöttét, vannak olyan részterületek, amelyek fogalmi rendszere nem tisztázott (például: ökoturizmus), és a terminológiai rendszer nem vagy csak részben épült ki, vagy folyamatosan változik az újabb és újabb szolgáltatások megjelenésével (például: gyógyturizmus). Ahhoz, hogy a terminusok elhelyezhetőek legyenek a fogalmi rendszerben, vizsgáljuk meg, mi is a turizmus mai fogalma.

5.2.1 A turizmus mai fogalma

A turizmus fogalmát a környezeti, keresleti változások mindig is nagyban befolyásolták. Az utazás időtartama és a határátlépés mint kategorizálási ismérv az általános idegenforgalom meghatározásához ma már nem célszerű. (Lásd a Népszövetség Statisztikai Szakértői Bizottságának 1937. január 22-i, illetve az ENSZ világkonferenciáját az idegenforgalomról és a nemzetközi utazásokról, Róma 1963). Mára már fontossá váltak az egynapos üzleti vagy bevásárló utak is.

Ezen új módozatok megjelenése képezte egy új turizmus-definíció meghatározásának az alapját, amely az 1989-es WTO Hágai nyilatkozatában már megjelent:

„A turizmus magában foglalja a személyek lakó-és munkahelyen kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat.”

Új elemek jelentek meg ebben a definícióban: szabadidős létesítmények turisztikai célú használata; előtérbe kerülnek a társadalmi, kulturális, a környezeti és életminőségi aspektusok; hangsúlyos lesz a belföldi turizmus.

Tehát a turizmus nem más, mint azon kapcsolatok és jelenségek összessége, amelyek olyan személyek utazásából és tartózkodásából adódnak, akik számára a tartózkodási hely se szokásos vagy tartós lakhelyet, se munkahelyet nem jelent. A turizmus fogalmának meghatározása az idegenforgalom egészét fogja át, ezért különböző pontosításokat igényel. Ez különösen érvényes a fogalomrendszer alkalmazására a gyakorlati munkában: idegenforgalmi statisztikában, a jogi szabályozásban és a menedzsmentben (Fekete 2006).

A turizmus fajtáit és formáit mind a magyar nyelvű szakirodalom (Lengyel 1994, Puczkó-Rátz 1998, Tasnádi 2002), mind az angol nyelvű szakirodalom (Holloway 2006, Wall-Mathieson 2006) és a nemzetközi szakirodalom (Kaspar 1973) a meghatározó befolyásoló tényezők alapján sorolja be, azaz a motivációt és a környezetet használja fel csoportosítási ismérvként.

A turizmusformák- és fajták két különböző csoportosítási szempontot takarnak. Mindkét csoport további alcsoportokra bontható, illetve a két csoportosítás összevonható. Általában a turizmusformák felosztásakor alkalmazza a szakirodalom a további alcsoportbontást, amelyeket turizmusfajtáknak nevez.

A turisztikai szakirodalom csoportosítása szerint az alábbi turizmusfajtákat különböztetjük meg a motiváció alapján:

3. táblázat *Motiváció alapú felosztás (saját szerkesztés)*

magyar szaknyelv	angol szaknyelv
pihenési célú turizmus	leisure tourism
kulturális célú turizmus	cultural tourism
társadalmi célú turizmus	social tourism
sportturizmus	sport tourism
gazdasági célú turizmus	business tourism
politikaorientált turizmus	political tourism

A külső okok és hatások szerint a következő csoportok állíthatók fel:

4. táblázat *Külső okok és hatások alapú felosztás (saját szerkesztés)*

Felosztási ismérvek	turizmusforma magyar szaknyelv	turizmusforma angol szaknyelv
eredet	belföldi turizmus kimenő turizmus bejövő turizmus	domestic tourism outbound/outgoing tourism inbound/incoming tourism
az idegenforgalomban résztevők száma szerint	egyéni turizmus kollektív turizmus csoportos/társas turizmus klubturizmus	individual tourism - package tourism club tourism

	tömegturizmus családi turizmus	mass tourism family tourism
az idegenforgalomban résztvevők életkora szerint	ifjúsági turizmus szenior turizmus	youth tourism senior tourism
évszakok szerint	nyári turizmus téli turizmus főszezoni turizmus szeznonon kívüli turizmus elő-utó szezoni turizmus	summer tourism winter tourism high/ main/ peak season tourism low/ off-peak season tourism shoulder season tourism
a tartózkodás időtartama	átutazó/tranzitturizmus rövid idejű turizmus hosszú idejű turizmus nyaralási turizmus	transit tourism short-term tourism long-term tourism leisure tourism
szállásforma	szállodai turizmus kemping- vagy lakókocsi-turizmus -	hotel tourism camping-, caravanning tourism bungalow-, apartment tourism
igénybe vett közlekedési eszköz	vasúti turizmus autós turizmus hajóturizmus repülő turizmus	rail tourism road tourism water tourism air tourism
hatás a fizetési mérlegre	aktív turizmus passzív turizmus	active tourism passive tourism
szociológiai tartalom	luxus turizmus hagyományos turizmus ifjúsági turizmus felnőtt turizmus	luxury tourism - youth tourism adult tourism

	szociálturizmus	social tourism
	szelíd turizmus	green tourism

A felsorolás nem teljes, mivel számos olyan összetett forma is előfordul, amelyet nem lehet egyértelműen valamely turizmusfajtaéhoz vagy formáéhoz hozzárendelni. A turisztikai motivációkban, valamint a turizmus jelenségeire ható külső hatásokban bekövetkezett jelentős változások ezeken túlmenően mindig új változatok megjelenéséhez vezetnek.

5.2.2 A fogalmak viszonyai

Minden szó bizonyos függőségben van, és ez megszabja a használatát. Az egyes jelentésmezőkbe tartozó szavak egy-egy fogalomkör részleteit fejezik ki, egy-egy fogalmat az adott körből. Ezek az egész csoportot meghatározó szavakhoz kapcsolódnak a fölé-, alárendeltségi viszony alapján. Az azonos szinten álló szavak között pedig mellérendelő viszony állhat fenn (A. Jászó 1994, Fóris 2005). A nyelvészeti osztályozás általános elnevezési rendszerét használjuk a viszonyok jelzésére:

hiperonima- fölérendelt fogalom,
hiponima – alárendelt fogalom és
kohonima – mellérendelt fogalom.

A vizsgált terminusok viszonyai között találunk fölé-, alá- és mellérendelési viszonyokat is. A fölé- és alárendelt viszonyok a klasszikus logika genusfogalmát és fajfogalmát mutatják (Fóris 2005).

Ha az 5.2.1 pontban felvázolt turisztikai termék csoportosításából indulunk ki, akkor jól látható, hogy egy-egy terminus a terminológiai rendszer több helyén is előfordulhat pl.: *leisure tourism- szabadidőturizmus/nyaralási turizmus, social*

tourism- társadalmi célú/szociálturizmus , és ezeken a helyeken a fő meghatározó jegyek mellett más-más egyedi meghatározó jegyek adják meg az adott helyen létező kapcsolatait (Fóris 2005).

A motiváció alapú megközelítés szerint a *szociálturizmus* a fölérendelt fogalom:

- 1. szint – hiperonima *szociálturizmus – social tourism*
- ↓
- 2. szint – hiponima *rokonlátogatás, klubturizmus – VFR, club tourism*

Ugyanakkor a turizmusformáknál előfordul további osztályozás is, ha a külső okok és hatások csoportosítást vesszük alapul például:

- 1. szint *belföldi turizmus – domestic tourism*
- ↓
- 2. szint *szociálturizmus – social tourism*
- ↓
- 3. szint *rokonlátogatás, klubturizmus – VFR, club tourism*

Különböző szempontból kategorizálhatjuk a turizmustermékek terminusait. Minden típusú osztályozási, kategorizálási művelet során egyértelműen meg kell fogalmazni, hogy melyik elrendezési elvet használjuk, azaz a motiváción alapuló elrendezést, vagy a külső okok és hatások szerinti elrendezést. A rendezés elve nagyban befolyásolja a terminusok egymással való viszonyait.

5.2.3 A turizmustermék definícióinak jellemzői

A turizmusfajtákat jelölő terminusok vizsgálatakor mindig a definícióból indulunk ki, hiszen itt érhetők tetten a fogalom jellemzői, és általuk jutunk el a jelölő felé.

Minden terminus két részből áll. Az első rész (maga a jel), amely lehet egy vagy több szóból álló lexéma, (számok, betűk kombinációjából képzett) kód vagy más jel; a másik rész „*a jelölt fogalom meghatározó jegyeit megadó definíció*” (Cabré 1999: 81).

A fogalmi jegyek döntő fontosságúak vizsgálatunk során, hiszen ezek vezetnek el bennünket a fogalom definíciójához, amelyek által meg tudjuk pontosan határozni a vizsgált fogalmakat. Ezek a jegyek segítik a fogalmak egymás közötti viszonyainak feltárását.

Fóris (2005:61) szerint a terminusok értelmezése során nem szükséges a fogalmak minden egyes jellemző tulajdonságát leírni, hanem a legfontosabb, legjellemzőbb tulajdonságokra koncentrálva kell megragadni a lényegét. Az egyértelműsége törekvő definíció minden egyes esetben a terminológiai, illetve a fogalmi rendszer felépítéséből indul ki. Első lépésben besorolja a fogalmat a hiperonimája alá, majd az egyedi tulajdonságokat emeli ki, amelyekkel a kohiponimáktól való elkülönítés a cél.

Úgy véljük, hogy a turizmusfajták terminusainak definícióból kiinduló vizsgálta megkönnyítheti a szakmai kommunikációt, az információ feldolgozását, a terminusképzést, illetve az újonnan keletkező terminusok könnyebben elhelyezhetőek lesznek az adott szakterület fogalmi rendszerébe.

A vizsgált korpuszban fellelhető turizmusfajtákat jelölő terminusok (lásd 4. fejezet) a magyar szaknyelvben szóösszetételek és lexéma-értékű szószerkezetek, az angol turisztikai szaknyelvben kizárólag lexéma-értékű szószerkezetek jelölik a terminusok fogalmait. A definíciók közös jellemzői a következő pontokban foglalhatók össze:

- felsorolja azokat a termékeket, szolgáltatásokat, amelyet a turista igénybe vehet, használhat, tehát termék alapú definíciókról beszélhetünk:
 - „a falusi turizmus fogalom leggyakrabban olyan tevékenységeket takar, ahol a turista (...) megismerkedik a falusi életmóddal, a falusi szokásokkal és hagyományokkal, a tájjellegű ételekkel és italokkal.(Török-Behringer 2002: 276)
 - „Kalandturizmus (...) a vadvízi evezés, a sziklamászás, a hegyi kerékpározás, a bújárkodás, a sárkányrepülés” (Török-Behringer 2002: 276)
 - „Bor- és gasztronómiai turizmus (...) esetében a tematikus utak a bor- és ételkészítés és fogyasztás hagyományainak bemutatására szolgálnak... (Török-Behringer 2002: 274)
 - *Adventure tourism is a type of tourism, involving exploration or travel to remote, exotic and possibly hostile areas.* (Holloway 2002: 181)
 - *Equestrian tourism is a type of tourism, which acquaints the tourist with riding, horse breeding.* (Holloway 2002: 192)
- a meghatározásokban jól tükröződik a meghatározást adó szakember egyéni felfogása. (lásd lentebb kulturális turizmus, ökoturizmus, örökségturizmus)

A definíciók megadóinak a különböző elméletekhez és más megközelítési szempontokhoz való kötődéséből adódik a terminusok többféle értelmezése, illetve a terminológiai rendszerben más helyen való elhelyezésük.

5.3 A terminusok helyei a fogalmi rendszerben

5.3.1 A kulturális turizmus fogalma

A turizmus összetett, nyitott rendszeréből következően minden turisztikai termék fogalmi, rendszerbeli elemzését a dolgozat terjedelmi korlátai miatt nem tudjuk bemutatni, mégis úgy véljük, hogy a szemléletesség kedvéért a terminológiai elemzés bemutatására kell hoznunk néhány példát. Már sokszor említettük, hogy a turisztikai kereslet befolyásolja a turisztikai termékeket, és így azok állandó változásban vannak. Magyarországon minden évben más és más turisztikai termék áll a turisztikai kínálat középpontjában. A 2011-es év az Egészségturizmus éve lesz, a 2010-es év a Fesztiválturizmus éve volt, míg a 2009-es a Kulturális turizmus éve volt.

Választásunk azért esett a *kulturális turizmus* fogalmi rendszerének bemutatására, mert egy olyan turizmusfajtáról van szó, amely a magyar és angol szakirodalomban is rendelkezik pontos definíciókkal, a turisztikai szakemberek különböző felfogása miatt a két terminológiai rendszerben eltérés is mutatkozik a sok hasonlóság mellett.

5.3.1.1 Az angol szakirodalmi értelmezés

A kulturális turizmus kétfelől közelíthető meg. Az első megközelítés a turisták által látogatott attrakciók (szobrok, vallási helyszínek, régészeti helyszínek, műemlékek, galériák, építészeti műemlékek, stb.) azaz a kulturális helyszínek

számbavételével történik (Richards 1996: 22). A kulturális turizmus úgy jelenik meg, mint kulturális termék, nem úgy, mint tevékenység. A másik szemlélet egy fogalmibb definíció, amely szem előtt tartja a turisták motivációját, illetve azt, hogy milyen tevékenységek kapcsolhatók e turizmusformához. 1991-ben az ATLAS (European Association for Tourism and Leisure Education) elindította a Cultural Tourism Research Project-et (Kulturális turizmus kutatási projekt), amelynek feladata a kulturális turizmus meghatározása volt. Richards megtartotta a két megközelítési módot, mert a termék alapú meghatározás hasznos lehet a turisztikai attrakciók számbavételekor, míg a fogalmi megközelítés az utazást, mint tevékenységet írja le.

Fogalmi definíció:

*The movement of persons to cultural attractions **away from** their normal place of residence, with the intention to **gather new information and experiences** to satisfy their **cultural needs**.¹*

(Richards 1996:24)

Ha visszaemlékszünk a turizmus definíciójára (lásd 5.2.1), akkor látható, hogy a megfogalmazás tartalmazza a turizmus terminussal szemben állított követelményt, miszerint helyváltoztatással kell járnia, csakúgy, mint a kulturális szolgáltatások meghatározását is.

¹ Kulturális vonzerők látogatása, az állandó lakhely elhagyásával, azzal a céllal, hogy új információkat és élményeket szerezzenek. (a szerző fordítása)

Termékalapú definíció (lásd 5.2.3):

*All movements of persons to **specific cultural attractions**, such as heritage sites, artistic and cultural manifestations, arts and drama outside their normal place of residence.*² (Richards 1996:24)

Tehát csak a fogalmi és termék alapú definíció egyidejű olvasásából derül ki, hogy az angol szakirodalom mit ért a kulturális turizmus fogalma alatt.

Smith (2003) az *Issues in Cultural Tourism Studies* című könyvében is ezt a megfogalmazást fogadja el, és kidolgozta a kulturális vonzerők tipológiáját:

- Heritage sites (e.g. archeologically sites, whole towns, monuments, museums)
- Performing art venues (e.g. theatres, concert hall, cultural centres)
- Visual arts (e.g. galleries, sculptor parks, photography museums, architecture)
- Festivals and special events (e.g. music festivals, sporting events, carnivals)
- Religious sites (e.g. Cathedrals, temples, pilgrimage destinations, spiritual retreats)
- Rural environments (e.g. villages, farms, national parks, ecomuseums)
- Indigenous communities and traditions (e.g. tribal people, ethnic groups, minority culture)
- Arts and crafts (e.g. Textiles, pottery, painting, sculpture)
- Language (e.g. learning or practice)
- Gastronomy (e.g. wine tasting, food sampling, cookery courses)

² Egy meghatározott kulturális vonzerő látogatása, amely kívül esik az állandó lakhelyen, mint például: örökség helyszínek, művészi és kulturális megnyilvánulások, dráma (a szerző fordítása)

- Industry and commerce (e.g. factory visits, mines, breweries and distilleries, canal trips)
- Modern popular culture (e.g. pop music, shopping, fashion, media, design, technology)
- Special interest activities (e.g. painting, photography, weaving)³

5.3.1.2 A magyar szakirodalmi értelmezés

Számos könyv, jegyzet foglalkozik a turizmussal, annak rendszerével, illetve hatásaival. A kulturális turizmus leírását megtalálhatjuk Lengyel Márton: A turizmus általános elmélete című könyvében (2004.) Lengyel a következőképpen határozza meg a kulturális turizmust:

Fesztiválok, tudományos és művészeti találkozók, ill. rendezvények, múzeumok, műemlékek és világörökség-helyszínek látogatása, folklór-, kastély-, és más tematikus túrák, gasztronómiai és bortúrák, etnikai turizmus és az ezeket felölelő körutazások. (Lengyel 2004: 142)

Lengyel meghatározása mind a kulturális termékeket, mind a kulturális tevékenységeket felsorolja.

Puczkó László és Rátz Tamara: *A turizmus hatásai* című munkájában a kulturális turizmust az alternatív turizmus egyik ágazataként említi az örökség-, vallás-,

³ Örökségi helyszínek: (pl.: ásatási helyszínek, egész városok, emlékművek, múzeumok); Előadói helyszínek (pl.: színházak, koncert termek, kulturális központok); Vizuális művészetek pl.: galériák, szoborparkok, fotográfiai múzeumok, építészet); Fesztiválok és különleges események (pl.: zenei fesztiválok, sportesemények, karneválok); Vallási helyszínek (pl.: katedrálisok, templomok, zarándokhelyek, spirituális helyszínek); Falusi környezet: (pl.: falvak, farmok, nemzeti parkok, öko-múzeumok); Belsőközösségek és hagyományok (pl.: törzsek, etnikai csoportok, kisebbségi kultúra); Művészetek és kézművesség (pl.: textiliák, kerámiák, festmények, szobrok); Nyelv (pl.: tanulás vagy gyakorlás); Gasztronómia (pl.: borkóstolás, étel kóstolás, főző tanfolyamok); Ipar és kereskedelem (pl.: gyárlátogatások, bányák, sörfözők és desztilláló üzemek, csatorna kirándulások); Modern populáris kultúra (pl.: pop zene, vásárlás, divat, média, dizájn, technológia); Különlegességek (pl.: festészet, fotográfia, szöveg) (a szerző fordítása)

etnikai, kaland-, természeti, öko-, bor-, agro- és a falusi turizmus mellett, majd a következőképpen határozzák meg:

„Kulturális eseményeken való részvétel, kulturális attrakciók meglátogatása (ebben az esetben többnyire a kultúra szűkebben vett fogalma szerint a művészetek különböző típusai jelentik az attrakciót).” (Puczkó-Rátz 2002: 311)

Puczkó és Rátz kulturális turizmusként csak a művészeti turizmust érti. Az attrakciótól az élményig című munkájukban az örökségturizmus meghatározásakor azt írják, hogy „A turizmusszektoron belül egyelőre nem jött létre konszenzus, hogy az örökségturizmus tágabb értelemben vett kulturális turizmus része vagy szinonimája.” Itt határozzák meg a Lengyel (2004) által felsorolt turizmusformákat. Tehát ők a Lengyel (2004) által felsorolt kulturális turizmus alcsoportokat az örökségturizmus alcsoportjaiként írják le.

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia, melyet a kormány 2005. szeptemberi ülésén elfogadott, második kiemelt turisztikai termékként az örökségturizmust jelöli meg. A stratégia az örökségturizmus kifejezést a kulturális értékeken alapuló turizmus értelemben használja, kiemelve, hogy ezen vonzerők összessége közös örökségünk, amely egyúttal turisztikai vonzerőként hasznosítható. Ebben az értelemben tehát az örökségturizmus a kulturális turizmusnál tágabb fogalom. Ennek fényében az örökségturizmus kiemelt területei alatt az alábbiakat értjük: a kulturális örökség helyszíneken belül a világörökségeket, illetve a természeti örökségek megőrzését célul tűző nemzeti parkokat, a lovas turizmust, a falusi turizmust, a gasztronómiát és borturizmust, valamint a kiemelt rendezvényeket. Azt látjuk, hogy Puczkó-Rátz és a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia az örökségturizmust tekinti fajfogalomnak, a kulturális turizmus ennek csupán egyik ága.

5.3.1.3 A kulturális turizmus fajtái

A terminus jelölőjének és jelentésének meghatározása mellett elengedhetetlenül fontos a terminológiai rendszerben való helyének megadása. Ez a tárgykör más terminusaihoz való viszonyának a megadását, mindenképp az alá-fölérendeltség megállapítását, a terminológiai fán való elhelyezését kívánja meg. (Fóris 2007b:127)

Husz (2007) a kulturális turizmus leírásakor hivatkozott a már fentebb leírt Smith (2003) tevékenység-alapú listájára. Így kézenfekvőnek tűnik e lista felosztása alapján megvizsgálni, milyen turizmusformák alakultak ki a különböző kulturális tevékenységekre.

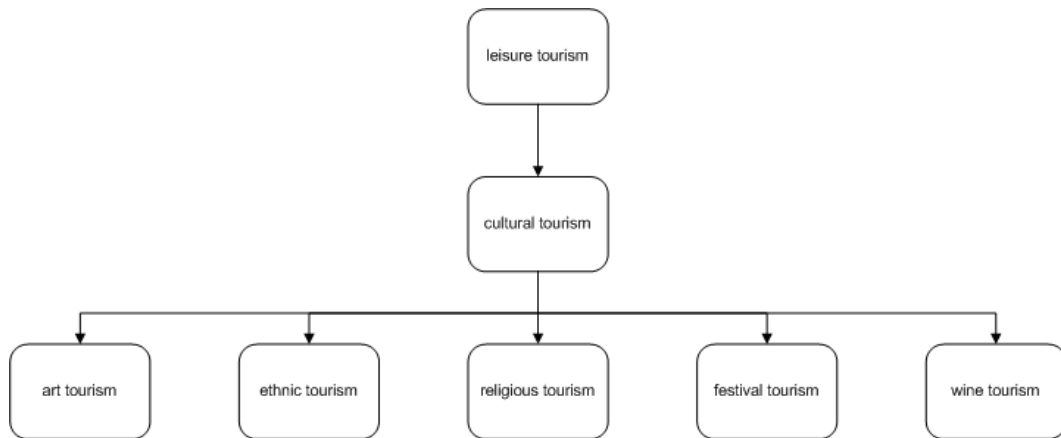
5. táblázat Kulturális tevékenységek és a ráépülő turizmusformák (saját szerkesztés)

Tevékenység-alapú lista		Turizmusfajta	
Angol	Magyar	Angol	magyar
heritage sites	örökségi helyszínek	heritage tourism	örökségturizmus
performing art venues	előadóművészetek	-	-
visual arts	vizuális művészetek	-	-
festivals and special events	fesztiválok és különleges események	festival tourism	fesztivál turizmus
religious sites	vallási helyszínek	religious tourism	vallási turizmus
rural environments	vidéki környezetek	farm tourism rural tourism agritourism	falusi turizmus vidéki turizmus agroturizmus

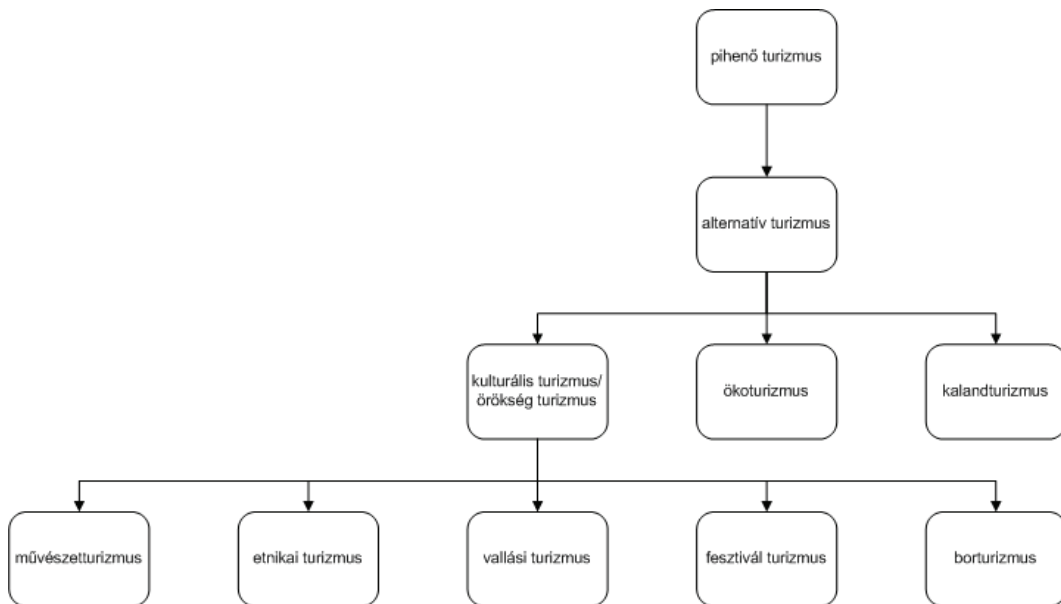
indigenous communities and traditions	bennszülött közösségek és tradíciók	indigenous tourism/ ethnic tourism	etnikai turizmus
arts and crafts	kézművesség	art(s) and craft(s) tourism	kézműves turizmus
language	nyelvek	study tours	tanulmányi utak
gastronomy	gasztronómia	gastrotourism wine tourism	gasztroturizmus borturizmus
industry and commerce	ipar és kereskedelem	industrial heritage tourism	-
modern popular culture	modern tömegkultúra	fashion tourism pop-culture tourism shopping tourism	- - bevásárló turizmus
special interest activities	különleges érdeklődések	art tourism	művészetturizmus

Az eddigi vizsgálatokból világosan látszik, hogy a turizmus egyik alcsoportja a kulturális turizmus, amely számos más alcsoportot tartalmaz. Ugyan nem mindegyik kulturális tevékenységre alakultak ki a ráépülő turizmusformák, de az adódik/adódhat az adott ország kulturális, történelmi és gazdasági történelméből, fejlődéséből. A vizsgált angol szakirodalom a kulturális turizmus fölérendelt fogalmaként csak a turizmust adja, de a magyar szakirodalom (Puczkó-Rátz 2002) definíciójából kiderül, hogy a turizmus és a kulturális turizmus fogalma közé beékelődik az alternatív turizmus fogalma. Így következő terminológiai fa rajzolható fel az angol szakirodalom alapján (lásd 5. ábra), míg a magyar szakirodalmi elemzés alapján a következő terminológia fa rajzolható fel. (lásd 6. ábra)

5. ábra. Terminológiai fa az angol szakirodalom alapján (saját szerkesztés)

6. ábra. Terminológiai fa a magyar szakirodalom alapján (saját szerkesztés)

A két terminológiai fa jól mutatja, hogy elkerülhetetlenek a definíció alapú elemzések a fogalmi viszony feltárásához, jól látszanak a két szaknyelvben létező rendszerszemléleti különbségek és a hasonlóságok is, azaz a kulturális turizmus terén az alárendelt viszonyok azonosak, az alárendelt terminusok mellérendelt viszonyai is mindkét nyelvben azonosan jelennek meg. Különbséget a kulturális

turizmus hiperonimája és kohiponimája jelentik. A szakmai kommunikációban rosszul, tévesen használt terminusok használati szintere így tisztázódhat, és ezáltal elkerülhetővé válnak az esetleges szakmai nyelvhasználatban fellépő félreértések.

5.3.2 Örökségturizmus fogalma

Az örökségturizmus története régre nyúlik vissza, hiszen ide sorolhatóak a középkori zarándoklatok vagy a XVIII. századtól kezdődő Grand Tour-ok, de tudatos fejlesztése csak néhány évtizede kezdődött meg.

A fogalom egy meglehetősen tág értelmezését adja Swarbrooke (1995: 222) *„örökségen alapuló turizmus, amelynek esetében az örökség egyrészt a termék központi eleme, másrészt pedig a fő motiváció a turisták számára.* E meghatározás alapján az örökségturizmus magába foglalja a történelmi városok meglátogatását, de akár a gasztronómiai utakat is. Így a hiperonim fogalma lesz a városlátogató és gasztronómiai turizmusnak, amelyek egy más kohiponim fogalmai, ha a motiváció alapjául a pihenést vesszük, mert így mindhárom turizmusfajta (örökség-, városlátogató és gasztronómiai turizmus) a pihenő turizmus hiponim fogalmai. Ugyanakkor találunk olyan felfogást is, hogy az örökségturizmus a kulturális turizmus része (Nuryanti 1996), illetve annak szinonimája (Prohaska 1995, Alzua-O’leary-Morrison 1998).

A terminus turisztikai rendszerben elfoglalt helyéről jól láthatóan még nem alakult ki konszenzus.

5.3.3 Ökoturizmus fogalma

Az ökoturizmust az angol szakirodalom alapján értelmezzük, mert magyarországi értelmezéseikor az angolszász szakirodalom az irányadó. A hetvenes évek elején jelent meg a *gentle – szelíd* turizmus a tömegturizmus környezeti és társadalmi károkozásával szemben. Már az 1970-es évektől találunk a szakirodalomban utalást a természetbarát utazásokról, de maga a terminus csak az 1980-as években bukkant fel Észak-Amerikában. Az ökoturizmus szót a 80-as években, még olyan utazások megjelölésére használták, amelyek valamilyen úton-módon kapcsolódtak a természethez. A turistákra jellemző volt, hogy inkább tömegesen utaztak, és kevés hasznot nyújtottak a helyi lakosoknak, a gazdaságnak és a környezetnek. Az 1960-as évek második felétől, illetve a korai 1970-es években már a kutatók (Hetzer 1965 In: Fennell 2008) foglalkoztak a turizmus káros környezeti hatásaival, és bár még nem használták az *eco-tourism* kifejezést, meghatározásaikban már fellelhetők a fogalom kulcsszavai. A korai időszakban az ökoturizmust nem mással, mint a természeti turizmussal (*nature tourism*) azonosították.

Az 1990-es években kezdődik meg a két terminus pontosabb megfogalmazása. Laarman és Drust (1993) (In: Fennell 2008) a *természeti turizmust – nature tourism: hard – kemény és soft – szelíd* ágra bontják. A természeti turizmus magába foglalja a tömegturizmust, kalandturizmust és a tudatosabb, szigorúbb (kemény) ökoturizmust. A 90-es években a definícióban megjelenik a természet és a kultúra mellett a természetvédelem, a helyi közösségek, a helyi lakosok és igényeik fogalma.

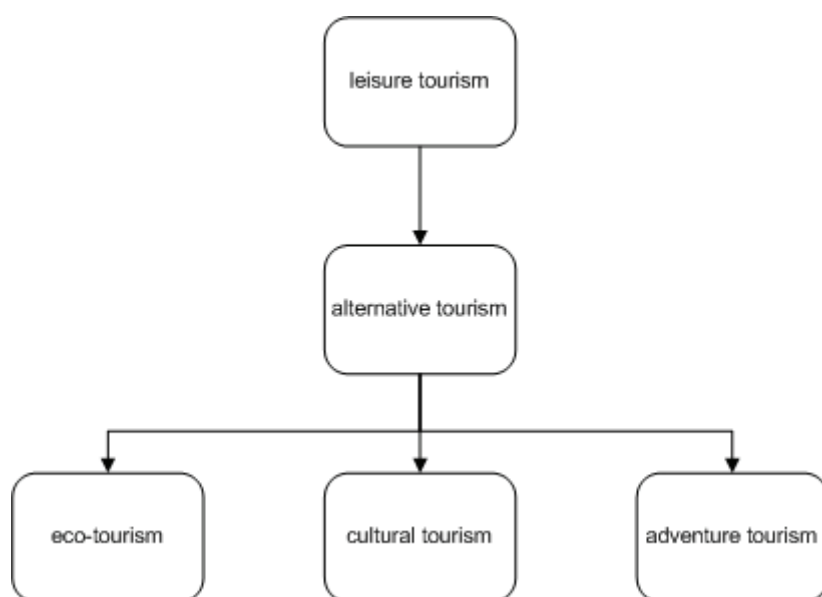
Ugyan a turizmust kutatók a fogalom kialakulása és változása során más és más szempontból közelítették meg az ökoturizmus fogalmát, a *natural area, local people* és *conservation* szavak mindegyik megfogalmazásban jelen vannak. A

turizmusfajta fogalma fejlődése során újabb kritériumokkal telítődött. A definíciókban 2000-től tűnik fel a *sustainable – fenntartható* fogalma, illetve a csoportlétszámot illető kikötés.

A szakirodalmi definíciók tanulmányozása során megállapítható, hogy az ökoturizmus mai megfogalmazása szerint a következő fő fogalmak tartoznak a terminushoz: *sustainable tourism, economic, social and environment impact, conservation, natural and cultural heritage, local communities – well being, small size groups – independent traveller, organized tours.*

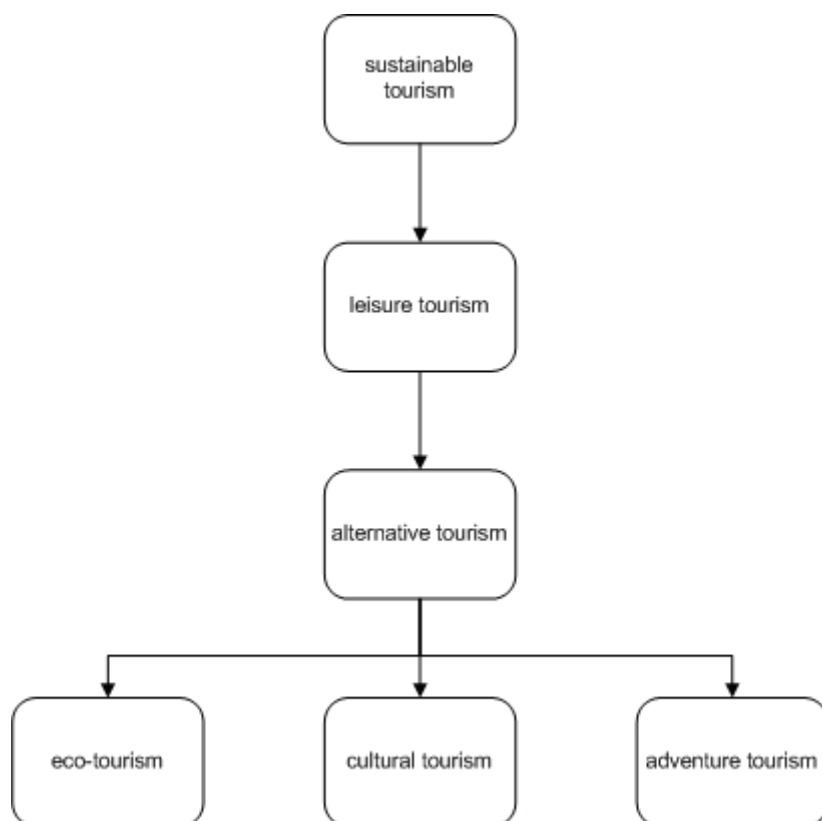
Ha az alá-, fölé-, mellérendelési viszonyokat nézzük, akkor az ökoturizmus terminus a következőképpen helyezkedik el a turizmus terminológiájában.

7. ábra. Ökoturizmus elhelyezkedése I. (saját szerkesztés)

Ha a *sustainable tourism* (fenntartható turizmus) fogalmát is be kell vezetnünk, akkor a következő viszonyt kapjuk:

8. ábra. Ökoturizmus elhelyezkedése II. (saját szerkesztés)

Az ökoturizmus meghatározásánál is jól látszik, hogy ahány szakember, annyiféle meghatározás létezik, hisz mindegyik más aspektusból közelíti meg az ökoturizmust, és esetleg más néven nevezi azt, hozzátevé vagy elvéve annak jelentéséből, ezért nehéz konszenzust találni a definíciók mögötti tartalomban.

Így lehetséges az, hogy megannyi terminust használnak a szaknyelvben ennek a turizmusformának a meghatározására.

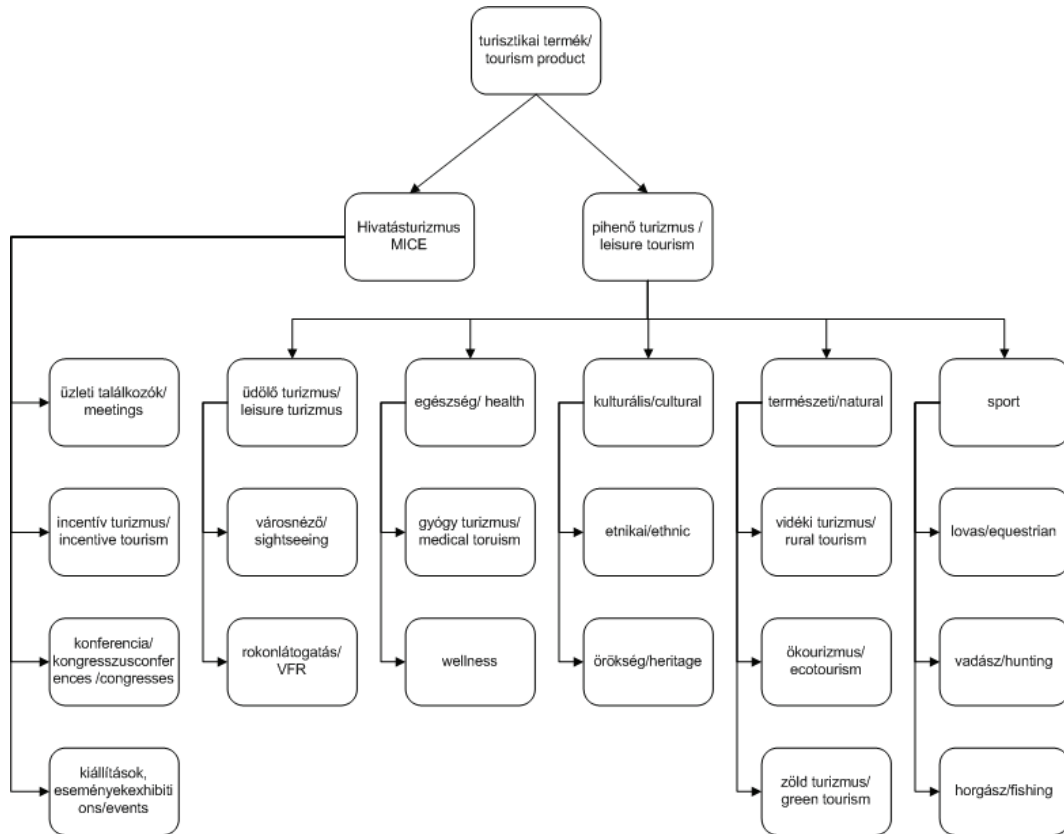
ecotourism - adventure travel, sustainable tourism, responsible tourism, nature (based) tourism, green travel vagy akár a cultural tourism

5.3.4 Egyéb turizmusfajták rendszerbeli helyei

A fentebb bemutatott magyar és angol nyelvű szakirodalomból vett példák jól tükrözik, hogy a már kialakult turizmustermékek definícióinak értelmezésével pontos képet kapunk a terminus terminológiai rendszerben elfoglalt helyéről.

Jelen vizsgálatunkban a turisztikai szakirodalomban legtöbbször előforduló csoportosításból indultunk ki, azaz a turizmustermékeket először a definíciókból vett közös vonásaik és a tudományági felosztás alapján két nagy csoportra osztottuk a motiváció szerint: *szabadidő turizmus – leisure tourism* és *hivatásturizmus –business tourism*. Majd az egyedi jegyek alapján a hiponimákat a hiperonimák alá soroltuk, amely besorolással az egyes turizmusfajták kohiponimáit is megkaptuk, amit az alábbi ábrán bemutatunk, a teljesség igénye nélkül, de jelezve a fő kategóriákat, amelyek mentén a további besorolás megtörténhet.

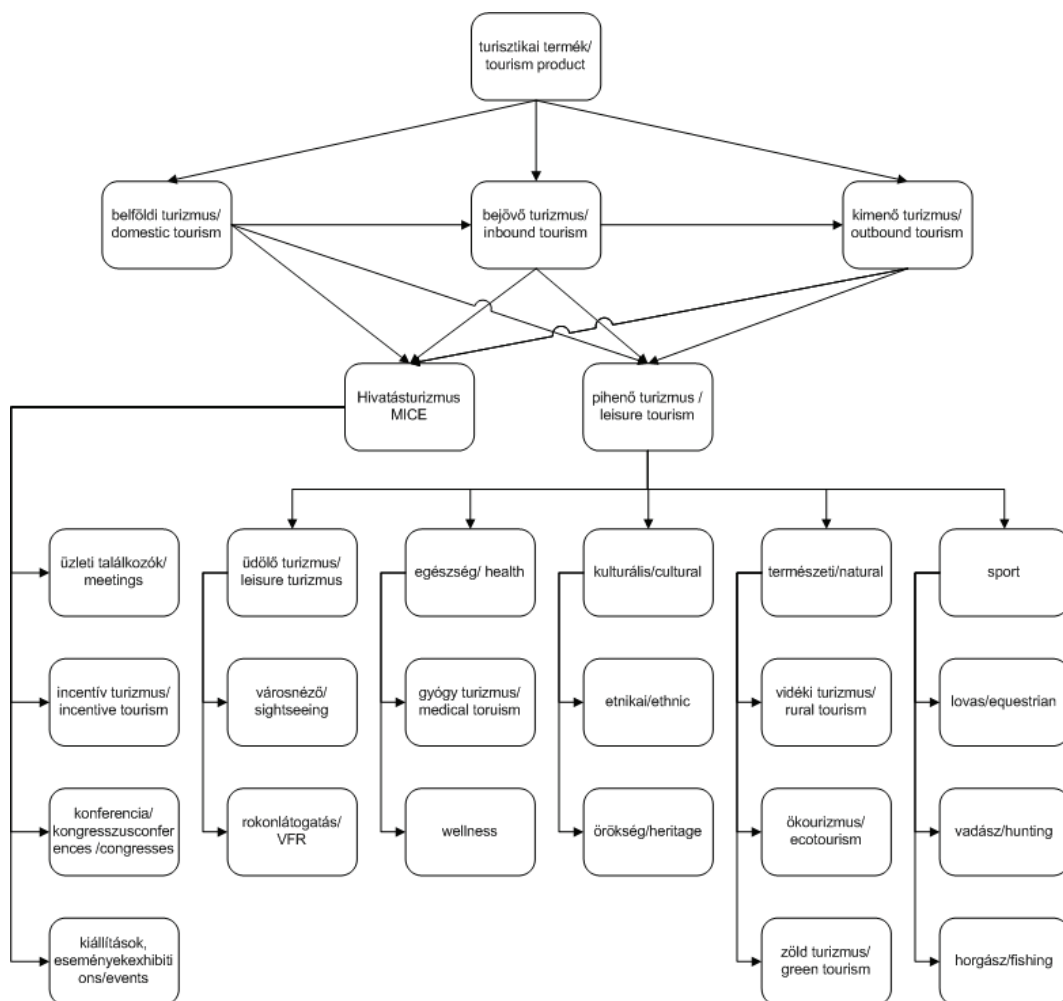
9. ábra. A motiváción alapuló turizmusfajták felosztása (saját szerkesztés)

Figyeljük meg, mennyiben szerveződnek át a fogalmi viszonyok, ha a külső okok és hatások rendszerező elv szerint írjuk fel ugyanezen turizmusfajtákat. Válasszuk itt is a legtipikusabb rendezési elvet, az eredetet, azaz a turistaforgalom iránya szerint beszélhetünk *kimenő turizmusról* - *outbound/outgoing tourism*, *bejövő turizmusról* - *inbound/ incoming tourism*, és *belföldi turizmusról* - *domestic tourism*. Az első ábra annyiban módosul ez utóbbi rendezési elv alapján, hogy a *turizmustermék* és a *szabadidő turizmus* – *leisure tourism* és *hivatásturizmus* – *business tourism* fogalmi szintek közé beékelődik még egy szint. Azaz a *szabadidő turizmus* – *leisure tourism* és *hivatásturizmus* – *business tourism* a

kimenő turizmusról - *outbound/outgoing tourism*, bejövő turizmusról – *inbound/incoming tourism*, és belföldi turizmusról - *domestic tourism* hiponimái lesznek.

10. ábra. A külső okok és hatásokon alapuló turizmusformák felosztása (saját szerkesztés)

A két ábra, illetve a korábbi pontokban bemutatott turizmusfajták elemzése (örökségturizmus, ökoturizmus), egyértelműen mutatják azt, hogy létfontosságú megadni a rendezési ismérvet, hogy a szakterület terminológiai rendszerében könnyebbé, egyértelművé váljon az eligazodás.

5.4 Részkonklúzió

A turisztikai termékek terminológiai rendszerező vizsgálata rámutatott arra, hogy az e tárgykörbe tartozó terminusokat csak is úgy tudjuk a leghatékonyabban a terminológiai rendszerben elhelyezni, ha a vizsgálatot a definícióból indítjuk. Megfigyelhettük, hogy legyen az a motiváció alapú, vagy a környezeti okok és hatások alapú rendezési elv, amit alkalmazunk, az általános fogalomtól a speciálisabb felé halad a szakterület terminológiai felépítése. A rendszerben való eligazodás csak akkor egyértelmű, ha ismerjük a fő rendezési elvet.

A fölé-, alá- és mellérendelési viszonyok, a különböző szakterületi felfogások miatt (kulturális turizmus) a két nyelvben különbözhetnek, ugyanakkor a definícióelemzés hasznos módnak bizonyult a viszonyok és a fogalmi tartalom tisztázására.

Ennek tudatában a viszonyok terminológiai fákön való ábrázolása- abban az esetben, ha a fogalomnak pontos, vagy legalábbis szakmai konszenzuson alapuló definíciója van-, jelentősen megkönnyíti a kapcsolódások megértését, valamint az újonnan kialakuló terminusok rendszerbe kapcsolását. Így a fogalomrendszer és a terminusok megtanulását megkönnyíti a leendő vagy már gyakorló szakember, illetve az érdeklődő laikus számára.

6 A szinonimitás jelensége, szerepe a turisztikai szaknyelvben

Az ember önkifejezési törekvéséhez hozzátartozik a kifejezés árnyaltsága és színessége is, ezt szolgálják a rokon értelmű vagy rokon jelentésű szavak. A kommunikációnak alaptétele ugyanis, hogy beszédünk mindig választás a rendelkezésünkre álló kifejezések közül (A. Jászó 1994: 440). Ezt szolgálják a rokon értelmű vagy rokon jelentésű szavak, azaz a szinonimák, melyek több különböző hangalakban kínálják ugyanazt a jelentést.

6.1 A szinonimitás szakirodalmának áttekintése

A szinonímia olyan jelentésviszony, amelyben több különböző hangalakhhoz kapcsolódik ugyanaz (legalábbis a fogalmi jelentést illetően ugyanaz) a jelentés. Károly (1970) és Lyons (1977) a szinonima alapvető és egyetlen kritériumának az értelemazonosságot tartja:

„Szinonimáknak mi csak azokat a szavakat – vagy akár jeleket, tehát általánosságban morfémákat – tekintjük, amelyeknek denotatív jelentésük megegyezik, pragmatikus és szintaktikai jelentésük azonban többnyire különböző” (Károly 1970:88).

Később az értelemazonosság kritériuma mellett azonban további kritériumokat is felállítottak, előtérbe került a felcserélhetőség és a behelyettesíthetőség.

Lyons (1995) csak azokat a szavakat tekinti szinonimáknak, amelyek eleget tesznek a felcserélhetőség és behelyettesíthetőség kritériumának: ezeket abszolút szinonimáknak tekinti, de leszögezi, hogy előfordulásuk a különféle nyelvekben

igen ritka. Megkülönböztet közeli szinonimákat, amelyek olyan szavak, amelyek fogalmi körüket tekintve egy csoportba tartoznak. Lyons részleges szinonimáknak tekinti az olyan szavakat, amelyek esetében fennáll a jelentésazonosság kritériuma, de mégsem lehet őket abszolút szinonimáknak tekinteni, mert expresszív töltetükben eltérések mutatkoznak meg.

A szinonimitás fő kritériumai közé tartozik a felcserélhetőség, ami szerint a szinonimákat be lehet helyettesíteni ugyanabba a mondatba, anélkül, hogy az anyanyelvi nyelvhasználó tudatosan különbséget tenne a szinonim jelentések használatában (Gecső 1998). Látjuk majd, hogy a szakirodalomban számos turisztikai terminus megadásakor már eleve több kifejezést adnak meg a nyelvhasználónak.

Számos szerző (Károly 1970, Ruzsiczky 1985, Crystal 2003, Lyons 1990) érinti a szinonimák osztályozását. Megkülönböztetnek teljes és/vagy abszolút szinonimákat, bár hozzátesszik, hogy ilyen szinte egyik természetes nyelvben sem létezik. Lyons (1990:148-49) szerint a teljes szinonimitás ritka, ha találunk is rá példát, akkor ugyanazzal a deskriptív, expresszív és szociális jelentéssel kell szerepelniük az adott kontextusokban. Crystal (2003:138) álláspontja szerint a rokonértelműségben álló lexémák jelentése azonos, de felhívja arra a figyelmet, hogy a szinonimák között rendszerint stilisztikai, regionális, érzelmi vagy más különbségek vannak, illetve arra is ráirányítja a figyelmet, hogy két lexéma rokon értelmű lehet egy bizonyos kontextusban, de egészen más jelentésű egy másikban. Ezeket Ruzsiczky (1985) álszinonimáknak nevezi, hiszen kognitív szerepüket tekintve megegyeznek, de érzelmi szempontból nem.

Quine (1951) és Cruse (1986) szerint csak akkor beszélhetünk teljes vagy abszolút szinonimákról, ha az adott szavak minden egyes jegyükben megegyeznek. Ez szinte lehetetlen, mert a szavak jelentései folyamatosan változnak az egynyelvű és többnyelvű környezetben is. Ebből az következik, hogy ugyan bizonyos

jegyekben megegyeznek, de összes jegyeik alapján nem, így csak részleges szinonimitásról beszélhetünk.

A szinonimitás tágabb körű felfogására vonatkozó nézetekkel is találkozhatunk. E tágabb körű értelmezés veti fel a szinonimáknak a szemantikai mezőkkel való kapcsolatát. Ezt vallotta Tolnai is (1908) (idézi Károly 1970: 88), meghatározása szerint

„a rokon értelmű szavak azok, melyek tartalmuknak egy közös, uralkodó jegyénél fogva, ez alá, mint legközelebbi nemi fogalom alá sorozhatók; ennél fogva az értelemnek minden megzavarása nélkül felcserélhetők, valahányszor őket az uralkodó jegy jelentésében használjuk.”

Ruzsiczky (1978) a következő jellemzőket adja meg a szinonimitás fogalmára, a szinonímia kritériumaira:

- fogalmi tartalom alapján egymáshoz közel álló szavak
- kis mértékben térnek el egymástól
- azonos helyzetben, ugyanazon szószerkezetben, s ugyanazon szövegkörnyezetben használatosak.

Andor (1998) megjegyzi, hogy nincs semmiféle útmutató arra vonatkozóan, hogy a távolság mértéke miként mérhető, így a szinonimitás megállapítása nehéz.

A szemantikai mező és a szinonimitás problémájára Károly (1970) is felhívja a figyelmet: ha a denotatív jelentések között mutatkozik különbség, akkor már a mezőösszefüggés valamely esetével állunk szemben: olyan szavakkal, amelyek egymásnak mellérendelt, illetőleg alá- s fölrendeltségi viszonyban levő fogalmakat fejeznek ki. Ezeket nem szabad összecserélni a szinonimákkal.

Balázs (1998) szerint a szinonima a nyelvi gazdagság, vagyis a többejtés, árnyalás jele; eredete a nyelvek és nyelvváltozatok (regiszterek) sokféleségén alapul. A szinonimagazdagság és – használat egyaránt függ egy nyelv aktuális állapotától, a nyelvi-nyelvészeti tevékenység milyenségétől, valamint a beszélők aktuális nyelvi tudásától. A szinonima tehát antropológiai jegy: egy adott nyelv mindig megteremti azokat a nyelvi formákat, amelyekre az adott beszélő közösségnek szüksége van (Balázs 1998: 20). A szinonimákat egy szövegen belül azonban nemcsak egymás helyett, de egymás mellett kapcsolt formában, azaz korrelációkban is megtaláljuk (*drain – cső, népfoklór, médiaeszköz*).

Szinonimáknak tekinthetjük a következő szavakat is (A. Jászó, 1994):

- rokonértelműség áll fenn azonos fogalmi tartalmúnak tekinthető motiválatlan szavak között: *lárma – zaj, dob – hajít, zár – csuk, hord – visel*
- szinonímia lehet motivált és motiválatlan szavak között: *dísz – ékesség, gát – töltés, ép – sértetlen, hát - támla*
- rokonértelműség van a jelölt fogalmat más-más oldalról más szemlélettel megragadó szavak között: *díjtalan – ingyenes, gazdaságos – kifizetődő, előjog – kiváltság*
- az idegen szavak és magyar megfelelőik: *infláció – pénzromlás, katasztrófa – szerencsétlenség, tradíció – hagyomány*
- a szinonim képzővel ellátott szavak is rokon értelműek: *kereset – keresmény, kormányzat – kormányzás, öltözet - öltözék*
- rokon értelműek a szinonim igekötővel ellátott igék: *elnyer – megnyer, elver - összever*
- rokonértelműség állhat fenn szavak és állandó szókapcsolatok között: *jármű – közlekedési eszköz, nagyevő – nagy étkü*
- szinonimák olyan szavak is, melyekben van bizonyos fokozatos eltérés: *sok – rengeteg, fáradt – kimerült, dús - buja*

- szinonimák olyan szavak is, melyekben az egyik pontosabban utal a cselekvésre: *levág – lenyír, leszel, lekanyarít*

Borbás (1998) szerint két vagy több lexéma szinonimának tekinthető, amennyiben legalább egy olyan nyelvi kontextust fel tudunk mutatni, amelyben úgy cserélhetők föl az adott lexémák, hogy a mondat denotatív jelentése nem változik. Ez a nézet a turisztikai szaknyelvben fontos szerepet játszik. Ruzsiczky (1998) javasolja, hogy a szinonimák vizsgálatakor ne csak az egyezést, a közös jegyeket tárjuk fel, hanem a különböző jegyeket is, mert így a felcserélhetőségnek a lehetőségére is rávilágíthatunk.

A szinonimáknak az áttekintett szakirodalom alapján az alábbi jellemzőit írhatjuk fel:

- szövegbeli felcserélhetőség
- jelentésbeli hasonlóság – több szemantikai jegy azonos
- ugyanazon szemantikai mezőn belül találhatóak
- egy fogalmi kerethez való tartozás

Egyetértünk azokkal a felfogásokkal, amely szerint nincsenek teljes szinonimák, csak részleges szinonimák. A szinonimák legfontosabb jellemzőiként a felcserélhetőséget és az azonos fogalmi körhöz tartozást tartjuk.

6.2 Szaknyelv és a szinonimitás kapcsolata

Míg a köznyelvben a szinonimák alkalmazása, nemcsak hogy megengedett, de a művelt nyelvhasználat jellemzője, addig a szaknyelvekben az egyértelmű megfogalmazás rovására megy (Fóris 2005). Mivel a terminusok egy-egy fogalom

jelölésére használt nyelvi jelek, és az adott tárgykör fogalmi rendszerében egy adott helyen helyezkednek el, a terminusokkal szembeni egyik követelmény, hogy ne forduljanak elő szinonim lexémák (Bańcerowski 2004). Azonban a gyakorlat nem ezt mutatja, hiszen számos szerző foglalkozott a szinonimitás és a szaknyelv kapcsolatával (Fóris 2005, Dobos 2006-2007, Nádai 2008, Dósa 2010, Czékmán 2010). Nem meglepő ez a tény, hiszen a szaknyelv is a köznyelvből építkezik, így természetesen léteznek szinonimák a szaknyelvekben is. A turizmus rendszere nem elszigetelten működik, hanem környezetével aktív kölcsönhatásban áll: a társadalmi, kulturális, politikai, gazdasági, természeti és technológiai környezet elemei mind-mind hatnak rá. A turizmus nyílt rendszere azt jelenti, hogy a környezet egyes elemei és a turizmusrendszer elemeinek működése között folyamatos kölcsönhatás érvényesül, éppen ezért a turisztikai szaknyelvet nyitott szaknyelvi rétegnek tekinthetjük.

Ruzsiszczky (1985), Balázs (1998) és Nádai (2008) is utalnak a szinonimák közötti stilisztikai, valamint érzelmi különbségekre. A szaknyelvek esetében stilisztikai különbségekről beszélhetünk, hiszen a szaknyelv különböző rétegeiből választunk szavakat és az elméleti és alkalmazott tudományok szókészletében, illetve a termelésben használt szakszókincs között találhatunk különbségeket (Kurtán 2003). A magyar turisztikai szaknyelv elméleti szinten az *úti cél* szakkifejezésre a *desztinációt* használja, míg az alacsonyabb absztrakciós fokú szinteken szinte kizárólagosan az *úti cél* terminussal találkozunk. Ugyanez igaz a *diszkont légitársaság* és a *fapados légitársaság* szinonim terminusokra. Az érzelmek általában távol állnak a szaknyelvektől, a turisztikai szaknyelv alacsonyabb absztrakciós fokú rétegeire ez nem jellemző, mivel itt az alapvető cél a turizmustermék eladása. Ebben a nyelvi rétegben a nyelvi gazdagság, a többletmondás és az árnyalt beszéd kifejezetten szükséges, mert az utazási ügynök így tudja rábírní az utazót a választásra, és így tud fennmaradni.

6.2.1 Szinonimitás a terminusok között

A vizsgálat középpontjában a szakkönyvek turisztikai terminusai állnak. A szakkönyvek ugyan a szerzők egyéni tudományági felfogását tükrözik, de az 5. fejezetben bemutatott alapvető rendezési elvek a terminológiai rendszerekben a két szaknyelv (magyar-angol) azonosságát mutatta. Ebből következik, hogy a szakkönyvek azonos kontextusnak tekinthetők, azonos szemantikai mezőben adják meg a terminusokat.

Ugyan fentebb már említettük (lásd 6.1), hogy abszolút szinonimák nem léteznek, mégis az értelemazonosság, felcserélhetőség és a behelyettesíthetőség szempontjait figyelembe véve a következő abszolút szinonimák is fellelhetők.

ökológiai turizmus / ökoturizmus

gasztronómiai turizmus / gasztroturizmus

agrár turizmus / agriturizmus, agroturizmus

Ez a jelenség főleg annak köszönhető, hogy a szakirodalomban ezek a terminusok már eleve egymástól elválaszthatatlanul jelennek meg. Az ilyen szinonimára egy bizonyos szóalkotási mód a jellemző, azaz a szórövidítés. A szórövidítéssel (4.3.2.1) létrejött szavakkal nem hozunk létre új szavakat, csak a felhasználhatóságot könnyítjük meg (Keszler – Lengyel 2002), azaz a denotátum azonos, tehát megfelelnek az értelemazonosság, a felcserélhetőség és a behelyettesíthetőség kritériumainak.

A magyar turisztikai szaknyelvben találunk példát az olyan rokonértelműsége, amely a jelölt fogalmat más-más oldalról, más szemlélettel ragadja meg: *pihenő-üdülő-szabadidő turizmus*. Az angol szakirodalomban ilyen jellegű szinonimitást nem találhatók, de találunk példát a rokonértelműsége a motiválatlan, egyszerű szavak között pl.: *cycle-, bicycle tourism*, erre a magyar szakirodalomban viszont

nem akadtunk példára. Az angol szakirodalom az előző turizmusfajta megjelölésére még egy harmadik lehetőséget is ad, a *cycling tourism* kifejezést. Itt is azt látjuk, hogy a képzett szó ugyanarra a fogalmi körre utal, de más szemszögből ragadja azt meg.

A turisztikai szakirodalomban, mint már fentebb említettük, már a terminus bevezetésekor megadják a szerzők a terminus egyéb használatos megnevezéseit. A magyar szakirodalomban ilyenek az alább felsorolt terminusok és megfelelő szinonimáik. Érdeemes azt is kiemelni, hogy mindegyiküknél szerepel szinonimaként a terminus idegen szóalakja.

attrakció/ vonzerő/ látnivaló/ látványosság/ nevezetesség/ jó hely
turizmus/ idegenforgalom
utazási ügynökség/ utazási iroda/ travel agency
utazásszervező/ tour operátor/ tour operator

Az angol szakirodalomban az alábbi példákat találtuk:

bednight/ guestnight
educational trip/familiarization trip
guide service/ courier service
low-cost airline/ budget airline/ no-frills airline
package tour/ inclusive tour
self-service facilities/ self-catering facilities
travel business/ tourism/ travel industry

A szinonimák könnyebben átláthatóvá válnak, ha egy táblázatba rendezzük őket, A. Jászó (1994) kategóriái alapján.

6. táblázat Szinonimatípusok (saját szerkesztés)

szinonima típusa	magyar nyelv	angol nyelv
rokonértelműség – azonos fogalmi tartalom alapján	<i>utazási iroda – utazási ügynökség, nyaraló - üdülő – látogató – utazó, látnivaló – látványosság – nevezetesség, csomag – üdülési ajánlat, főszezon – csúcsszezon, tematikus park – témapark, természetes vonzerő – természeti vonzerő,</i>	<i>booking – reservation, tourist – consumer, package tour – inclusive tour, day trip – excursion, travel business – tourism – travel industry, package tour – inclusive tour, self-service facilities – self- catering facilities, catering business – hospitality industry, active holiday – active tourism, attraction – tourism attraction, tourism – holiday, inbound – incoming, peak season – high season, independent travel – independent tour, day trip – excursion, outbound – outgoing, off-peak – off-season</i>
rokonértelműség – más szemléttel megragadó szavak	<i>pihenő turizmus – üdülő turizmus – szabadidő turizmus,</i>	<i>holiday – pastime, cycle tourism – cycling tourism,</i>

	<i>társadalmi turizmus – szociálturizmus, diszkont légitársaság – fapados légitársaság, belföldi turizmus – belföldi utazás, városi turizmus – városlátogató turizmus</i>	<i>low-cost airline– budget airline– no –frills airline, bednight– guestnight, educational trip – familiarization trip, cruiser – floating hote, holiday centre – leisure complex</i>
rokonértelműség- idegen szavak és adott nyelvi megfelelői	<i>MICE – hivatásturizmus , incentive turizmus – ösztönző turizmus , desztináció – úti cél, attrakció – vonzerő, travel agency – utazási ügynökség, tour operátor – utazásszervező, turizmus – idegenforgalom, familiarizációs utak – tanulmányutak, rezervációs rendszer – foglaló rendszer,</i>	<i>equestrian tourism – riding tourism, hotel proprietor – hotelier, guide – courier,</i>

Érdeemes azt is megvizsgálni, hogy a szakirodalomból feltárt szinonim terminusok mennyire jellemzik a tényleges szaknyelvi használatot, melyik szinonim formát részesítik előnybe a különböző nyelvhasználati színterekben. Ennek vizsgálatához a szakmai és tudományos Turizmus Bulletinből és a Népszabadság napilapból összeállított korpuszt használtuk, ugyancsak a Simple Concordance program segítségével számoltuk meg a szavak előfordulását az adott korpuszban.

7. táblázat Szinonim szavak előfordulásának száma a magyar szaknyelvben (saját szerkesztés)

Terminus	Turizmus Bulletin 30411 szó	Népszabadság 28988 szó
<i>attrakció</i>	20	7
<i>vonzerő</i>	164	3
<i>látnivaló</i>	13	1
<i>látványosság</i>	1	1
<i>nevezetesség</i>	0	4
<i>utazási ügynökség</i>	0	0
<i>utazási iroda</i>	137	28
<i>travel agency</i>	0	0
<i>diszkont légitársaság</i>	7	5
<i>fapados légitársaság</i>	15	12
<i>tour operátor</i>	20	0
<i>utazásszervező</i>	17	14
<i>desztináció</i>	156	3
<i>úti cél</i>	335	10
<i>turista</i>	152	15
<i>látogató</i>	663	13
<i>turizmus</i>	3497	72
<i>idegenforgalom</i>	21	4

A vizsgálatból világosan látszik a két nyelvhasználati szintérterminus választása. Ha az első csoportot nézzük *attrakció/vonzerő/látnivaló/látványosság/nevezetesség*, jól látszik, hogy a szakmai – tudományos nyelvhasználat a *vonzerő* terminust részesíti előnybe a többi szinonimával szemben, ennek oka abban keresendő, hogy a *vonzerő* terminust értelmezik a turisztikai szaknyelvben a legtágabb fogalomnak, amely a turistát az adott úti cél meglátogatására vonzza. Érdekes azonban az az eredmény, hogy a napilap közléseiben többször szerepel a *vonzerő* idegen szavú szinonimája az *attrakció*. Az *attrakció* terminus használata a szakmaiságot hivatott erősíteni, hiszen egyre több turisztikai szakembertől hallani az *attrakció*, *desztináció* terminusokat rádiós, televíziós szerepléseik során. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a publicisztikai nyelvhasználat szívesen él a neologizmusokkal, a meghökkentéssel mint hatáskeltéssel, ezért is preferálja az *attrakció* kifejezést.

A szakirodalomban a következő csoport *utazási ügynökség/ utazási iroda/ travel agency* egymás mellett jelenik meg (Török-Behringer 2002: 291), azonban a tényleges nyelvhasználatban úgy tűnik, hogy csak az *utazási ügynökség* használatos.

A *diszkont – fapados légitársaság* szinonimapárnál szembetűnő a *fapados* terminus használata, ami azért is érdekes a szakmai-tudományos közlésekben, mert a „szakmaibb” kifejezés a *diszkont légitársaság*, míg a *fapados* terminust inkább a nem szakembereknek szóló közlésekhez kapcsoljuk. A nagyobb számú előfordulásának oka az lehet, hogy a jelenség megjelenésekor a *fapados* terminus hamarabb, szélesebb körben terjedt el, valamint a benne rejlő értékítélet és képiség orientálja az utazót a választásban.

A *tour operátor – utazásszervező* és *desztináció – úti cél* szinonim kifejezések esetében a nyelvhasználat a magyar megfelelőt helyezi előtérbe az idegen szóval

szemben. Itt is bizonyítást nyert, hogy ugyanegymás mellett léteznek a magyar és idegen szakkifejezések, a magyar szaknyelv mégis a magyar megfelelőt használja (vö. 4.4.2).

A *turizmus – idegenforgalom* szinonimapár használata azt mutatja, hogy mind a szaktudományos, mind a köznyelvi közlések követik a szakmai ajánlást miszerint az *idegenforgalom* szónak negatív kicsengése miatt a *turizmus* terminus használandó (Török-Behringer 2002: 263).

A szinonimák előfordulását az angol szaknyelvben a *Journal of Hospitality & Tourism Research* tudományos szakfolyóirat cikkeiben, illetve a *The Independent* napilap utazási rovatának cikkeiben vizsgáltuk.

8. táblázat Szinonim szavak előfordulásának száma az angol szaknyelvben (saját szerkesztés)

Terminus	Journal of Hospitality & Tourism Research 21386 szó	The Independent 22399 szó
<i>bednight</i>	0	16
<i>guestnight</i>	16	6
<i>educational trip</i>	5	0
<i>familiarization trip</i>	0	0
<i>guide service</i>	7	18
<i>courier service</i>	0	0
<i>low-cost airline</i>	8	8
<i>budget airline</i>	1	12
<i>no-frills airline</i>	0	0
<i>package tour</i>	4	21
<i>inclusive tour</i>	22	0

<i>travel business</i>	0	0
<i>travel industry</i>	15	7
<i>tourism</i>	89	35

Az első szinonimapárnál a *guestnight* kifejezés többször fordul elő a tudományos szakfolyóiratban, mint a *bednight* terminus, ami viszont az alacsonyabb absztrakció fokú közlésekben gyakori.

Az *educational – familiarization trip* párnál, nem meglepő az eredmény, hiszen ez az utazási forma az utazásszervezők és utazási ügynökök úti céllal való ismerkedését jelenti, így természetes, hogy nem fordul elő a nem szakembereknek írt közlésekben. Az *educational – familiarization trip* közötti preferencia oka mögött az is meghúzódhat, hogy a *familiarization trip* terminus főként Észak-Amerikában használatos. A vizsgált lap szerzői általában az Egyesült Királyság területén dolgoznak.

A *guide service – courier service* esetében a *courier service*-re egyetlen egy említést sem találtunk, ennek oka az lehet, hogy napjainkban a *courier* terminus többször fordul elő a szállítmányozással, azon belül is a futárszolgálatokkal kapcsolatban, mint *idegenvezető* jelentésében.

A *low-cost – budget – no-frills airline* szinonimák esetében az látszik, hogy a szakfolyóirat a *low-cost airline* kifejezést, míg a napilap a *budge airlinet* terminust használja. A *no-frills airline* a diszkont légitársaságok megjelenésekor divatos kifejezés volt a köznyelvben, így érthető, hogy a szakfolyóiratban nem találtunk említést, de mára már a *budget airline* terminus lett az elterjedtebb.

A *package tour – inclusive tour* terminusok esetében úgy tűnik, hogy a *package tour* terminust a köznyelv használja, míg az *inclusive tour* terminust a szakma.

Ugyan a *travel business – travel industry – tourism* az angol nyelvű szakirodalom értelmezése alapján szinonim kifejezések a vizsgálatunk azt mutatta, hogy mindkét nyelvhasználati szintéren a *tourism* terminus használatos.

A turizmus felfogása lehet azonos minden országban, viszont vitathatatlan, hogy találkozunk olyan jelenségekkel, amelyek csak az adott országra jellemzőek, földrajzi, kulturális és gazdasági berendezkedésük miatt. Az egynyelvű szakmai kommunikációban ez nem okoz fennakadást, de a többnyelvűben már komoly akadályokat gördíthet a hatékony szakmai kommunikáció elé. A vizsgált terminusok között ilyen a *falusi turizmus, farmturizmus, rurális turizmus* és az angol *rural tourism, farmtourism* és *village tourism*. Ha a fogalmi köröket vizsgáljuk a terminus definíciója alapján, akkor a denotátum ugyanarra vonatkozik, azaz a vidéki élet turistáknak felkínált tevékenységeit és szolgáltatásait értjük alattuk, azaz a két nyelv terminusai között fennáll a rokonértelműség. Érdekes azonban a szokásos nyelvhasználatot és az adott tárgykör normáit megvizsgálni. Heltai (2004: 413) álláspontja szerint

„a norma szokásos nyelvhasználatot jelent, amely a normatív erő révén orientáló mintaként működve előírja, illetve szankcionálja a kívánatos, illetve nemkívánatos nyelvhasználatot.”

Azaz a szokásos nyelvhasználat azt jelenti, hogy a beszéd során nem minden a nyelv szabályai szerint lehetséges variációt használunk fel a szavak szinonimái, a megalkotható többtagú kifejezések, mondatok közül, hanem a beszélők, jelen esetben a szakmai diskurzusközönség kialakult gyakorlata szerint egyes kombinációkat előnyben részesítünk más lehetségesekkel szemben. Ebben az esetben is ezzel a jelenséggel állunk szemben.

A szokásos magyar szaknyelvi használat vizsgálatakor kiderül, hogy a magyar szaknyelvben a *rurális turizmus* alatt egy tágabb fogalmat értenek, mint a *falusi*

turizmus alatt, a *farmturizmus* kifejezés pedig a magyar szaknyelvben nem használatos a *falusi turizmusra*, mert a magyarországi agrárkultúrában nincsenek farmok. Azaz a *rurális turizmus* és *falusi turizmus*, tehát nem egymás szinonimája, hanem egymással fölé-, alárendeltségi viszonyban állnak.

Az angol szaknyelvi használatban a *rural tourism* és a *farmtourism* egymás szinonimájaként él, ugyanazt a jelölt fogalmat más szemlélettel ragadja meg. A *village tourism* is létező kifejezés, de csak a kontinentális európai falusi turizmusra használatos.

9. táblázat *Falusi turizmus – rural tourism (saját szerkesztés)*

	Magyar szaknyelv	Angol szaknyelv
1. szint	rurális turizmus	rural tourism – farm tourism
2. szint	↓ falusi turizmus	
eltérő valóság	farmturizmus	village tourism

Ugyancsak félrevezető lehet a turisztikai szaknyelvben a szinonimák vizsgálatakor Borbás (1998) kitétele, miszerint szinonimitásról beszélünk, ha legalább egy olyan nyelvi kontextust fel tudunk mutatni, amelyben az adott lexémák a denotatív jelentés változása nélkül felcserélhetők. A turizmusformák és turizmusfajták vizsgálatakor ez a jelenség olyan területeken nyilvánul meg:

- (1) ahol a turisztikai szakember között sem született még meg a konszenzus az adott terminus használatáról, erre példa a *fenntartható turizmus-sustainable tourism*, *felelősségteljes turizmus-responsible-tourism*, *ökoturizmus – eco-tourism*, *zöld turizmus-green turizmus* terminusok. Mind az angol, mind a magyar nyelvű szakirodalomban a szakszöveg

írójának a felfogásától függ, hogy ezen terminusok egymás szinonimái, vagy inkább fölé-, alá- vagy mellérendelt viszonyban állnak-e egymással.

- (2) A szűkebb szakterület gyors változásai miatt újabb és újabb szolgáltatások lépnek be, amelyre ugyan kialakul a turizmusforma, erre legtipikusabb példa magyarországi területen az *egészségturizmus* tárgyköre pl.: *selfness*, ezek a lexémák is gyorsan elterjednek, de ezen esetekben hiányzik a pontos jelentés meghatározása (vö. Fóris-Bérces 2005). Ebből adódóan nem is lehet a normának megfelelően használni a terminusokat. A terminust a kontextusban a fölérendelt fogalom, azaz a *wellness* szinonimájaként használják, tévesen.

Úgy véljük, hogy a fentebb leírt esetekben csak hamis szinonimákról beszélhetünk. Használatuk kiküszöbölhető a terminusok szemantikai jegyeinek összehasonlításával.

6.3 Részkonklúzió

A turisztikai szakirodalomban egy- egy terminus már a szinonim kifejezésével, kifejezéseivel együtt jelenik meg. Elemzésünkben találtunk olyan szinonimákat, amelyeknek azonos a kontextusuk, azonos a denotátumuk, azonban a hangulati, műfaji tényezők miatt más és más nyelvhasználati szintérben jelennek meg. A magyar turisztikai szaknyelvben az idegen szó és magyar megfelelője szinonimaként fellelhető, míg az angol szaknyelvben erre nem találtunk példát. Emellett találtunk olyan szinonimákat is, amelyek egy fogalmi körhöz tartoznak, ugyanakkor különböző szemszögből közelítik meg azt, illetve a két nyelv terminusképzési különbözősége miatt találtunk olyan rokon értelmű kifejezéseket, amelyek a magyar szaknyelvhasználatban megtalálhatóak, de az angol szaknyelvhasználatban nem. A gyakorisági vizsgálattal rámutattunk arra, hogy a szinonim szó párok tagjai a különböző nyelvhasználati szinterekhez kapcsolódnak.

Az elemzés rávilágított arra is, hogy óvatosnak kell lennünk a turizmusformák és turizmustermékek szinonimáinak feltérképezésekor, hiszen, ha nem vizsgáljuk meg pontosan a terminus jelentését, illetve a szokásos nyelvhasználatot figyelmen kívül hagyjuk, akkor a legtöbb esetben hamis szinonimákhoz jutunk, amelyek korlátozhatják, megnehezíthetik a szakmai diskurzusközönség kommunikációját.

Úgy véljük, minden szakmában léteznek ezek a szemantikai szinonim kapcsolatok. Hasznosnak bizonyulhatnak az ilyen típusú kapcsolatok feltárása az adott szakterület fogalmi rendszerének megértésében, illetve a terminusok megtanulásában és megfelelő használatában.

7 Konklúzió

Az értekezés utolsó fejezetében a vizsgálati szempontjainkat alapján összefoglaljuk az elért eredményeket.

7.1 A vizsgálati szempontok eredményei

A 2. fejezetben rámutattunk arra, hogy a szaknyelvek szerepe, illetve vizsgálatuk egyre fontosabbá válik a gyors gazdasági és technikai változások, a globalizáció jelensége miatt. Különösen igaz ez a turisztikai szaknyelvre, hiszen a turizmus világjelenség, a világ gazdaságilag fejlett régióiban a hétköznapi élet szerves részévé vált.

A turizmus mint jelenség igen összetett, több különböző, egymással olykor csak bizonyos esetekben összefüggő szakterületet foglal magába (pl.: jog, pszichológia, orvoslás). Logikusnak tetszik tehát, hogy a turisztikai szaknyelvet a regiszterelmélet alapján a nyelvhasználatfüggő változatként értelmeztük és elemeztük, a nyelvhasználat céljának és színterének szem előtt tartásával. A vizsgált szaknyelv jellegzetességei megmutatkoznak a turisztikai kommunikációs partnerek, a kommunikáció tárgyai, céljai és kommunikációs szituációk sokszínűségében, amelyeket Hoffmann (1987) és Mihalovics (2004) nyomán az 1. számú táblázatban bemutattunk.

Mivel a turizmus a gazdaság egyik legdinamikusabban fejlődő ága, így a gazdasági szaknyelv szókincsének jellemzői érvényesek erre a szaknyelvre is, a köznyelvre épül és visszahat rá (terminológizáció és determinológizáció), az idegen szavak használata, a szintaktikai szerkezetekben bizonyos szerkezetek előtérbe kerülnek, valamint több szakterület terminológiáját is használja

egyszerre. Ugyanakkor megvannak a szaknyelv szókincsbeli sajátosságai is: az érzelmesség, amely fontos szerepet játszik a brosúrák, katalógusok, útikönyvek nyelvezetében, illetve a turisztikai termék értékesítésekor. A turisztikai szaknyelv bizonyos elemei gyakrabban fordulnak elő különböző médiumokban, mint például a rádió-, tévé-, újság- és internethirdetések, reklámok és turisztikai úti célok bemutatásakor, mivel ez az egyik leghatékonyabb módja az utazóközönséggel való kapcsolattartásnak.

A sikeres szakmai kommunikáció egyik alapfeltétele a szakterület terminológiájának pontos ismerete és használata. Rámutattunk arra, hogy a turisztika területén gyakran hiányzik az egyes terminusok pontos definiáltsága (3.1.2, 3.2.1 és 5.3.2 fejezet). Ennek okai abban rejlenek egyrészt, hogy az elméletek egy-egy személyhez kötődnek, akik más-más aspektusát emelik ki az adott fogalomnak, másrészt a turizmustermékeket nyújtó irodák, vállalkozások versenyhelyzetben vannak a turistákért, akiket a képi sík mellett a nyelvi síkon tudnak elérni, meggyőzni a vásárlásra.

A turisztikai szakszókincs abban nem különbözik más szaknyelvek szókincsétől, hogy a köznyelvi szókincsből, a közös szókincsből és a specifikus szakszókincsből épül fel, viszont számos más szaknyelv szókincsével áll szoros kapcsolatban: gazdaság, művészet, kultúra, természet, sport, rekreáció, informatika, közlekedés, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás. A kapcsolatok mértékét és közös kapcsolódási területeiket kíséreltük meg felrajzolni a 2. ábrával.

Vizsgálati szempont:

A szóalkotás általános módozatai tetten érhetők a turisztikai szaknyelv terminusalkotási módjaiban. Ugyanakkor megvannak a maga jellemző módozatai, amelyek feltárásával az adott szaknyelv terminusalkotási szabályszerűségei leírhatók.

A terminusalkotási módokat mind a magyar, mind az angol nyelvben a szóalkotás általános szóalkotási eljárásai alapján vizsgáltuk. (A magyar nyelvben Keszler-Lengyel (2002) alapján, az angol nyelvben Algeo (1991), Bauer (1983), Carstairs-McCarthy (2002) és Crsytal (2005) alapján végeztük). Vizsgálataink azt mutatták, hogy a terminusalkotás mindkét nyelvben a szóalkotás általános szabályai szerint megy végbe, azonban eltérnek a szóalkotási módok gyakoriságában.

A magyar és az angol turisztikai szaknyelvben is a legtermékenyebb szóalkotási módnak a lexéma-értékű szóalkotások számítanak. Ezek a terminusok általában két tagból állnak, de mindkét nyelvben találtunk példát több tagból álló szerkezetekre is. Mindkét nyelvben jellemző, hogy bizonyos alaptagok, illetve bővítmények számos szószerkezet kiindulópontjai (ld. 4.4.3 és 4.5.2). Ezek a szavak az utazással, turizmussal kapcsolatosak, így válnak a köznyelvi és/vagy egyéb más szaknyelvből vett szavakkal turisztikai terminusokká, ezzel is láthatóak lesznek a szakterület más szakterületekkel való kapcsolatai.

A magyar nyelvben a szóösszetételek is termékeny alkotási módnak mondhatóak, azon belül is a jelzős – minőség és birtokos – alárendelések, illetve a jelentéssűrítő szóösszetételek játszanak fontos szerepet a terminusalkotásban.

A harmadik legtermékenyebb szókincs-bővülési módnak a magyar nyelvbe bekerülő idegen szavak bizonyultak. Ennek kézenfekvő és természetes okát a turizmus nemzetközi voltában látjuk. Vizsgálatunk során azt is láttuk, hogy az idegen szavak használata a magyar turisztikai szaknyelvben leginkább a tudományos nyelvhasználati szintéren jellemző (4.4.2 és 6.2.1).

A nyelvi gazdaságosság jegyében szórövidüléssel, mozaikszavakkal, valamint betűszavakkal alkotott terminusok is fellelhetők a turisztikai szaknyelvben. A gazdasági szaknyelvre általában jellemző a mozaikszavak és betűszavak

nagyarányú használata (vö. Ablonczyné 2006). Ez a vizsgált szaknyelvnek is jellemző vonása. A mozaikszavak jellemzői közé tartozik az is, hogy a magyar turisztikai szaknyelv jelentős számú angol mozaikszót és betűszót használ.

Vizsgálati szempont:

A terminológiai viszonyok terminológiai fákön való ábrázolása, feltérképezése által átláthatóbbá válnak a terminológiai kapcsolódások, illetve az adott szaknyelv fogalomrendszere.

A turisztikai szaknyelvben a terminológiai viszonyokat a turizmustermékek körében vizsgáltuk. A viszonyok feltárásához onomasziológiai eljárást alkalmaztunk. A turizmusfajtákat a turisztikai szakirodalomban használt motiváció alapú és külső okok és hatások alapú felosztás mentén soroltuk csoportokba, illetve alcsoportokba. A rendezés során rámutattunk arra, hogy egy-egy terminus a terminológiai rendszer több helyén is előfordulhat, amely arra enged következtetni, hogy elengedhetetlen a terminológiai viszonyok terminológiai fákön való ábrázolásához a rendezési elv ismerete. Ennek hiánya a terminusok félreértéséhez, helytelen használatához vezethet.

A terminusok definícióinak vizsgálata során megállapítottuk a turisztikai termékek definícióinak jellegzetességeit. Két csoportba oszthatók a terminusok: az egyik a termék alapú definícióval rendelkezők, azaz a definíció magába foglalja azokat a szolgáltatásokat és termékeket, amelyeket a turista igénybe vesz az utazása során. Az ilyen típusú definícióval rendelkező turizmustermékek közötti viszonyok egyértelműek, és könnyen elhelyezhetők a terminológiai rendszerben (lásd 5.3.1). A másik csoportja a definícióknak azok, amelyek egy-egy turizmussal foglalkozó kutató, gondolkodó felfogásához köthetők. Az ilyen esetekben nem született még konszenzus a terminusok értelmezésével kapcsolatban, így föl-, alá- és mellérendeltségi viszonyait nem tudjuk

egyértelműen ábrázolni (lásd 5.3.2). A terminusok viszonyainak vizsgálata rámutatott arra, hogy számos területen szorulnak a turisztikai terminusok egységesítésre, szabványosításra.

A turizmusfajták vizsgálatából kiderült, hogy a terminusok hierarchikus rendbe állíthatók, de ez nagyban függ a felosztás szempontjától, hiszen az egyes terminusok így hol fajfogalomként, hol alárendelt fogalomként jelennek meg, ami hozzájárul a terminológiai bizonytalanságaihoz.

Vizsgálati szempont:

A turisztikai szaknyelvben található szinonimák feltárása, a szinonimapárok gyakoriságának és a közülük való választás vizsgálata, a vizsgált szövegek és a vizsgált nyelvek alapján.

A vizsgált turisztikai szakirodalmi korpuszban számos terminus már a szinonim kifejezésével, vagy kifejezéseivel együtt jelenik meg. A szinonimapárokat a szöveggörnyezetből emeltük ki. Egyetértünk azzal a szakirodalmi felvetéssel, hogy általában nincsenek abszolút szinonimák, azonban a vizsgált korpuszban találtunk olyan szinonimapárokat, amelyeket ennek tekinthetünk, általában szórövidüléssel képződtek ezek a terminusok.

A szinonimákat csoportokba soroltuk, amely szerint a turisztikai terminusok között rokonértelműséget találtunk az azonos fogalmi tartalom alapján, a fogalmat más szemlélettel megragadó szavak alapján, az idegen nyelvi és adott nyelvi szavak közt. A magyar turisztikai szaknyelvben az idegen szó és anyanyelvi változatára találtuk a legtöbb példát. Az előfordulásuk gyakoriságának vizsgálata során rámutattunk arra, hogy a magyar turisztikai szaknyelv a tudományos közlésekben az idegen nyelvi változatot, míg az alacsonyabb absztrakciós fokú közlésekben a magyar nyelvi változatot részesíti előnybe.

Vizsgálatunk során arra is rámutattunk, hogy léteznek álszinonimák is, amely a helytelen terminológiai használatból, a két vizsgált nyelv eltérő felosztása miatt, vagy a konszenzus nélküli terminusok között állhatnak fent.

Elemzésünkben találtunk olyan szinonimákat, amelyeknek azonos a kontextusuk, azonos a denotátumuk, azonban a hangulati, műfaji tényezők miatt más és más nyelvhasználati szintéren jelennek meg. A magyar turisztikai szaknyelvben az idegen szó és magyar megfelelője szinonimaként fellelhető, míg az angol szaknyelvben erre nem találtunk példát. Emellett találtunk olyan szinonimákat is, amelyek egy fogalmi körhöz tartoznak, ugyanakkor különböző szemszögből közelítik meg azt, illetve a két nyelv terminusképzési különbözősége miatt találtunk olyan rokon értelmű kifejezéseket, amelyek a magyar szaknyelvhasználatban megtalálhatóak, de az angol szaknyelv használatában nem. A gyakorisági vizsgálattal rámutattunk arra, hogy a szinonim szópárok tagjai a különböző nyelvhasználati szinterekhez kapcsolódnak.

Úgy véljük, hogy a fenti vizsgálati szempontokkal és azok eredményeivel a turisztikai szaknyelv szókincsbeli jellegzetességeit az adott területen rendszerszerűen írtuk le. Ennek alapján beszélhetünk turisztikai szaknyelvről, amely főleg szókincsében különíthető el a többi gazdasági szaknyelvi változattól.

7.2 Az értekezés új, tudományos eredményei

Az értekezés a turisztikai szakmai nyelvhasználat terminológiájának vizsgálatára vállalkozott, tudomásunk szerint hasonló elemző vizsgálat még nem készült a turisztikai szaknyelvvvel kapcsolatban.

Az új, tudományos eredményeket a következő pontokban összegezzük:

- turisztikai terminusalkotás módozatainak feltárása magyar és angol turisztikai szaknyelvben
- idegen szavak használata, előfordulási gyakoriságának megállapítása a magyar szaknyelvben
- terminológiai ábrák felvázolása, a terminusok közötti viszonyok ábrázolása
- szinonimapárok bemutatása és előfordulási gyakoriságuk bemutatása

7.3 Kitekintés

A kitekintésben további kutatási lehetőségekre hívjuk fel a figyelmet, amelyekhez a jelen értekezés jó kiindulópontként szolgálhat. A terminusok ismerete nélkül nem létezik szakmai kommunikáció. A kommunikációban résztvevőknek ismerniük kell az adott szakterületen használt terminusokat, hogy sikeres legyen a kommunikáció. Azonban úgy véljük, hogy a terminológiai kutatás csak egy szegmensét tárja fel az adott szakterületnek.

Az 5. fejezetben elkezdett terminológiai rendezési munka jó kiindulópontja lehetne egy szakszótár létrehozásának vagy akár egy online adatbázis kiépítésének. Amely kitűnően szolgálhatná a turisztikai tanulmányokat folytató hallgatók, a már gyakorló szakemberek, illetve a laikus érdeklődők igényeit. A terminológiai rendezési munkát a turisztikai szaknyelv más területeire is ki kell terjeszteni: szálláshely, közlekedés és a vonzerők területére, hogy teljesen

lefedjük a turisztikai termékhez kapcsolódó területet. Ez a munka természetesen nem vitelezhető ki csak a turisztikai szakma részvételével, hanem a nyelvész és az idegenforgalmi közgazdászok együttes, közös munkájaként valósulhatna meg.

A turizmusban fontos szerepet játszik a média. A médián keresztül értesül az utazó a legjobb ajánlatokról, választja ki úti célját. Óriási mennyiségű reklám éri a fogyasztókat nap mint nap. A turizmusmarketing kialakította a saját szakterületére legjobban alkalmazható reklámozási technikákat/ marketingtevékenységeket. Ezek általában írásban jelennek meg: brosúrák, szórólapok, az internetes honlapok, közvetlen ajánlatok a hordozói ennek, és még sorolhatnánk. Mivel a szakszövegek célja a fogyasztó/befogadó befolyásolása (Márta 2010) az egyes szavakat az elvárt reakciónak megfelelően kell alkalmazni, amelynek megvannak a szöveggrammatikai (tipikus igemódok, igeidők, névmások, melléknevek, határozószók igék használata) és szövegpragmatikai (nyelvi jelek, mondattagolás, deixis, extratextuális eszközök) sajátosságai. A hatás legfontosabb eleme a nyelvi eszközök használatában rejlik. Ezek feltárásával a turisztikai reklám, a marketingtevékenység még hatásosabbá tehető. Ez a kutatás akár a beszélt nyelv jellegzetességeire is kiterjeszhető.

BIBLIOGRÁFIA

- A. Jászó, A. – Bódi, Z. (szerk.) (2002): *Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához XII.* Tinta Könyvkiadó: Budapest
- A. Jászó, A. (szerk.) (1994): *A magyar nyelv könyve.* Trezor Kiadó: Budapest
- Ablonczyné Mihályka, L. (2003): Mi a szaknyelv? Meggyőződések és dilemmák. In: Tóth Sz. (szerk.): *Nyelvek és kultúrák találkozása.* Szeged: Szegedi Tudományegyetem, JGYTF. 138-141
- Ablonczyné Mihályka, L. (2005): A gazdasági nyelvoktatás a szaknyelvkutatás szemszögéből. In: Silye, M. (szerk.) *Porta Lingua. Szakmai nyelvtudás – szaknyelvi kommunikáció.* Debrecen 105-111
- Ablonczyné Mihályka, L. (2006): *Gazdaság és nyelv.* Lexikográfia és terminológia kézikönyvek 2. Lexikográfia Kiadó: Pécs
- Ablonczyné Mihályka, L. (2009): Szaknyelvről másképp. In: Sebestyén, J. (szerk.) *A nyelv, az irodalom és a kultúra varázsa.* Köszöntő kötet Mihalovics Árpád 60. Születésnapjára. Veszprém, 11-21.
- Ablonczyné Mihályka, L. (2010): Nyelvhasználat a gazdálkodástudomány területén. In: Silye, M (szerk.) *Porta Lingua. Tudományterületek és nyelvhasználat.* Debrecen: 249-255
- Aitchison, J. (1994): *Words in the mind: An introduction to the mental lexicon.* Basil Blackwell: Oxford.
- Algeo, J. (ed.) (1991): *50 years among the new words: A dictionary of neologisms.* Cambridge University Press: Cambridge
- Andor, J. (1998): A fogalmi keret, a szemantikai mező és a szinonimitás határvonalai. In: Gecső, T. – Spannraft M. (szerk.) *A szinonimitásról.* Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához I. Tinta: Budapest, 7-19
- Arntz, R.- Picht, H. – Mayer, F (2002): *Einführung in die Terminologiearbeit.* Hildesheim: Georg Olms Verlag.

Bagladi, O. (2010): A magyar szaknyelvi és népi gombanévadás sajátosságai. In: Silye M. (szerk.) *Porta Lingua. Tudományterületek és nyelvhasználat*. Debrecen, 29-39

Baker, M. (1988): Subtechnical vocabulary and the ESP Teacher: an analysis of some rhetorical items in medical journal articles. *Reading in a Foreign Language*, 4. 91-105

Balázs, G. (1998): A szinonímia antropológiai nézőpontból. Szinonim korrelációk (kapcsolatok) In: Gecső, T. – Spannraft M. (szerk.) *A szinonimitásról. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához I.* Tinta Könyvkiadó: Budapest 20-24

Balázs, G. (2004): *A magyar frazémák szövegtipológiája*. <http://www.nytud.hu/NMNyK/eloadas/> letöltés ideje: 2011. június.

Baldinger, K. (1957): *Die Semasiologie. Versuch eines Überblicks*. Berlin

Bañcerowski, J. (2000): *A nyelv és a nyelvi kommunikáció alapkérdései*. ELTE: Budapest

Bañcerowski, J. (2003): A szaknyelvek szerepe a civilizációs fejlődésben. In: *Magyar Nyelvőr* 127, 277-282

Bañcerowski, J. (2004): A szaknyelvek és a szaknyelvi szövegek egyes sajátosságairól. In: *Magyar Nyelvőr* 128, 4., 446-452

Bauer L. (1983): *English Word-formation*, Cambridge University Press: Cambridge

Bérces, E. (2006): A terminológiai rendezés kérdései a *wellness* területén. In: Fóris, Á. -Pusztay, J. (szerk.) *Utak a terminológiához*. Szombathely, 26-59

Bessé, B.de, Nkwenti-Azeh. B., Sager, J. C. (1997): Glossary of terms used in terminology. *Terminology*. John Benjamins, Vol.4.1. 117-156

Borbás, G. D. (1998): A szinonimitás elméleti szempontból (lexikai szinonimika)
In: Gecső, T. – Spannraft M. (szerk.) *A szinonimitásról*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához I. Tinta Könyvkiadó: Budapest, 44-50

Buda, B. (1994): *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Animula: Budapest

Budin, G. - Galinski C. (1999) Deskriptive und präskriptive Terminologieerarbeitung. In: Hoffmann, L. (Hrsg.): *Fachsprachen. Ein in Internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft*. (Handbücher der Sprach- und Kommunikationswissenschaft Bd 14.2) Walter de Gruyter: Berlin – New York. 2183-2206

Cabré, M. T. (1999): *Terminology. Theory, methods and applications*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia

Cabré, M. T. (2003) Theories of Terminology: Their description, prescription and explanation. *Terminology*. IX/2: 163-199

Carstairs-McCarthy, A. (2002): *An introduction to English morphology: words and their structure*. University Press Ltd: Edinburgh

Cruse, D.A. (1986): *Lexical Semantics*. Cambridge University Press: Cambridge

Crystal D. (2005): *The Cambridge encyclopedia of the English language* - 2nd edition. CUP: Cambridge

Crystal, D. (2003): *A nyelv enciklopédiája*. Osiris Kiadó: Budapest

Czékmán, O. (2010): *Vizsgálatok a magyar matematikai terminológia tárgykörében*. Doktori értekezés. Veszprém

Csapóné Horváth, A. (2009): A német nyelvű turisztikai sajtó jellemzőiről. In: *Modern Nyelvoktatás XV. évf. 4.sz., 14-23.*

Dániel, Á. (1982): szaknyelv vagy szakmai nyelvhasználat? Szakszöveg vagy szaktudományos szöveg? *Magyar Nyelvőr* 106, 3. 337-342

- Dann, G. - Nash, D. - Pearce, P. (1988): Methodology in Tourism Research. In: *Annals of Tourism Research* 15. 1., 1-28.
- De Beaugrande, R-Dressler, W. (2000): *Bevezetés a szövegnyelvészetbe*. Corvina: Budapest
- Deme, L. (1982): Közigazgatásunk nyelvi arculata. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai*, 162.sz
- Dobos, Cs. (2004): Szaknyelvek és szaknyelvoktatás. In: Dobos, Cs. (szerk.) *Miskolci Nyelvi Mozaik*. Alkalmazott nyelvészeti és nyelvpedagógiai tanulmányok. Eötvös József Könyvkiadó: Budapest
- Dobos, Cs. (2006-2007): A szinonimitás előfordulásának lehetősége a jogi nyelvhasználatban. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica*. Tomus XI. – Fasciculus 1. E Typographeo Universitatis: Miskolc, 29-47
- Dósa, I. (2010): *A számviteli nyelvhasználat lexiko-szemantikai és terminológia vizsgálata*. Doktori értekezés. Veszprém
- Fearn, A. (1989): Fachsprachenunterricht-Fachunterricht-Allgemeinsprachlicher Unterricht. In: *Deutschunterricht für Ungarn* 2. 24-31.
- Fekete, M. (2006): Hétköznapi turizmus: A turizmuselmélettől a gyakorlatig. Doktori értekezés. Sopron.
- Filipec, J. (1976): Zur Spezifik des spezialsprachlichen Wortschatzes gegenüber dem allgemeinen Wortschatz. In: Bausch, K-H., Schewe, W., Spiegel, H.-R. *fachsprachen. Terminologie-Struktur-Normung*. Beuth Verlag: Berlin-Köln
- Firth, J. R. (1975): *Papers in Linguistics*. Oxford University Press, Oxford.
- Fischer, M. (2010): Terminológia a szakmai kommunikáció szolgálatában. In: Dobos, Cs. (szerk.) *Szaknyelvi kommunikáció*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 110., Miskolci Egyetem: Miskolc, Tinta Könyvkiadó: Budapest, 51-73

Fluck, H-R. (1991): *Fachsprachen, Einführung und Bibliographie*. Uni-Taschenbücher 483. Tübingen.

Forgács, T. (2007) *Bevezetés a frazeológiába. A szólás- és közmondáskutatás alapjai*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 69. Tinta Könyvkiadó: Budapest

Fóris, Á. - Bérces, E. (2005): A wellness terminológiája. In: *Magyar Nyelvőr*. 130. 49-59

Fóris, Á. – Pustay, J. (szerk.) (2006): *Utak a terminológiához*. Szombathely

Fóris, Á. (2005): *Hat terminológia lecke*. (Lexikográfia és terminológia kézikönyvek 1). Lexikográfia Kiadó: Pécs

Fóris, Á. (2007a): A terminusok és a terminológiai rendszer. In: *MANYE XVI. Nyelvi modernizáció. Szaknyelv, fordítás, terminológia*. MANYE Vol. 3/1. Szent István Egyetem: Pécs – Gödöllő

Fóris, Á. (2007b): A terminológia terminológiája. In: Pustay J. (szerk.) *A magyar mint veszélyeztetett nyelv?* Savariae 122-133

Gecső, T. (1998) Szinonimitás és jelentésintegráció. In: Gecső, T. – Spanraft M. (szerk.) *A szinonimitásról*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához I. Tinta Könyvkiadó: Budapest, 78-83

Gläser, R. (1998): Fachsprachen und Funktionalstile. In: Hoffmann, L. – Klaverkämper, H. – Wiegand, H-E. (1998): *Fachsprachen. Ein Internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft*. (Handbücher der Sprach- und Kommunikationswissenschaft). Walter de Gruyter: Berlin – New York. 199-208

Goldman, L. (2001): A szaknyelvek különbözősége. In: Andor, J. – Szűcs, T. – Terts, I. (szerk.) *Színes eszmék nem alszanak* Szépe György 70. születésnapjára I. kötet. Lingua Franca Csoport: Pécs

Greenbaum, S. – Quirk, R. (1990). *A Student's Grammar of the English Language*. Longman: Harlow

Grétsy László (2002) A szociolingvisztika mint tudomány és mint tantárgy. In: Geccső, T. (szerk.) *Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény*. Tinta Könyvkiadó: Budapest 295-299

Grétsy, L. (1988): A szaknyelvek és a csoportnyelvek jelentősége napjainkban. In: Kiss- Szűts (szerk.) *A magyar nyelv rétegződése I*. Akadémiai Kiadó: Budapest, 85-107

Halliday, M. A. K. – MacIntosh, M. – Strevens, P. (1964): *The linguistic sciences and language teaching*. Longman: London

Halliday, M. A. K. (1968): The users and uses of language. In.: Fishman, J. A. (ed.) *Readings in the Sociology of Language*. Mouton: The Hague

Halliday, M. A. K. (1978): *Language as a Social Semiotic*. Edward Arnold: London

Harris, D. P. (1968): *Mathematical Structures of Language*. John Wiley and Sons: New York

Heltai, P. (2004): A fordító és a nyelvi normák I. In *Magyar Nyelvőr* 128,4. 407-434

Heltai, P. (2004): Terminus és köznyelvi szó. In: Dróth, J. (szerk.) *Szaknyelvtudás és szakfordítás 5*. Tanulmányok a Szent István Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének kutatásaiból. Szent István Egyetem: Gödöllő. 25-45

Heltai, P. (2006): Szakmai kommunikáció és szaknyelv. In: Silye M. (szerk.): *Porta Lingua- Utak és perspektívák a hazai szaknyelvoktatásban és kutatásban*. Debrecen. DE ATC 37-42

Heltai, P. (2007): Fordításelmélet. 6. Előadás. *Rutin és kreativitás a nyelvhasználat során: Formulaszerű elemek a kommunikációban*. Pannon egyetem Interdiszciplináris Doktori Iskola. 2007. október 26.

Heltai, P. (2010) Csoportnyelv-e a szaknyelv? In: Silye M. (szerk): *Porta Lingua*. Megjelenés alatt

Herberg, D. (1988): Neologismen – lexikologisch und lexikographisch betrachtet. In: *Sprachpflege*. Jg. 37.8., 109-112

Hoey, M. (2005): *Lexical Priming. A new theory of words and language*. London and New York: Routledge.

Hoffmann, L. (1984, 1987): *Kommunikationsmittel Fachsprache*. Akademie-Verlag: Berlin

http://www.nefmi.gov.hu/letolt/felsoo/03mell2_tudagak_kormrend.pdf Letöltve: 2010.02.04.

Hutchinson, T. - Waters, A. (1987): *English for Specific Purposes*. Cambridge: Cambridge University Press

Hymes, D. (1974): Studying the interaction of language and social life: In Hymes, d. (ed.) *Foundation in Sociolinguistics*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 29-66

Jafari, J. (1990): Research and Scholarship. The Basis of Tourism Education. In: *The Journal of Tourism Studies* 1, 1, 33-41.

Jakobson, R. (1960): Closing Statements: Linguistics and Poetics. In: Sebeok, T. (ed.): *Style in Language*. MIT Press: Cambridge/ Massachusetts, 350-277

Karcsay, S. (1981): Jog és nyelv. *Jogtudományi Közlöny*. XXXVI: évf. 4. sz. 325-338

Károly, S. (1970): *Általános és magyar jelentéstan*. Akadémia kiadó: Budapest

Károly, S. (1980): A Magyar szinonimaszótár és a szinonimitás. In: *Magyar Nyelvőr* 76, 143-56

Kaspar, C. (1973): *Fremdenverkehrsökologie- eine neue Dimension der Fremdenverkehrslehre, Festschrift Prof. Dr. P. Bernecker*, Hochschule für Welthandel, Wien

Keszler, B. – Lengyel, K. (2002): *Kis magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó: Budapest

- Kis, Á. (2005): Terminusalkotás: a terminológiai helyzet és a terminológiai szerep. In: Dobos, Cs. – Kis, Á. (szerk.) „*Mindent fordítunk és mindenki fordít.*” *Értékek teremtése és közvetítése a nyelvészetben.* Szak Kiadó: Bicske. 106-112
- Kiss, J. (1995): *Társadalom és nyelvhasználat.* Nemzeti Tankönyvkiadó: Budapest
- Klár, J. – Kovalovszky, M. (1955): *Műszaki tudományos terminológiánk alakulása és fejlesztésének főbb kérdései.* MTESZ: Budapest
- Kovalovszky, M. (1976): Szaknyelvek és tudományos nyelv. In: Grétsy László (szerk.) *Mai magyar nyelvünk.* Akadémiai Kiadó: Budapest, 91-92.
- Kurtán, Zs. (2003): *Szakmai nyelvhasználat.* Nemzeti Tankönyvkiadó: Budapest
- Kurtán, Zs. (2010): Szaknyelv és szakmai kommunikáció In: Dobos, Cs. (szerk.) *Szaknyelvi kommunikáció.* Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 110., Miskolci Egyetem: Miskolc, Tinta Könyvkiadó: Budapest, 11-23
- Lanfant, M.-F. (1993): Methodological and Conceptual Issues Raised by the Study of International Tourism: A Test for Sociology. In: Pearce, Douglas G. - Butler, Richard W. (eds.): *Tourism Research. Critiques and Challenges.* Routledge : London, 70-87
- Lanstyák, I. (2009): Nyelvi ideológiák és filozófiák. In: *FÓRUM Társadalomtudományi Szemle.* 2009/1. ...
http://web.unideb.hu/~tkis/li_nyviideolesfil.pdf letöltve 2011. június
- Lehrberger, J. (1986): Sublanguage Analysis. In: Grishman, R. – Kittredge, R. (eds.) *Analyzing Language in Restricted Domains.* Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale: New Jersey
- Lengyel, Zs. (2005): Magyar egyszavas szabad asszociációs vizsgálatok: 1983-2004. *Alkalmazott Nyelvtudomány.* V/1-2. 25-40
- Lesznyák, Á. (2000): Az angol mint lingua franca az oktatásban, Problémák és perspektívák. In: *Modern nyelvoktatás.* VI./2-3., 24-34

- Lyons, J. (1977): *Semantics*. Cambridge University Press: Cambridge
- Lyons, J. (1990): *Language and linguistics. An introduction*. University Press: Cambridge
- Lyons, J. (1995): *Linguistic Semantics*. Cambridge University Press: Cambridge
- Makai, Z. (2008): A *pixel* és *voxel* fogalmak terminológiai elemzése. In: Silye, M. (szerk.) *Porta Lingua. Szakember, szaktudás, szaknyelv*. Debrecen 77-84
- Malinowsky, B. (1923) The Problem of Meaning in Primitive Languages. In: Ogden, C.K. – Richards, I. A. (eds.) *The Meaning of Meaning*. Kegan Paul: London
- Márta, A. (2010): A reklám és a nyelv. In: Dobos, Cs. (szerk.) *Szaknyelvi kommunikáció. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 110.*, Miskolci Egyetem: Miskolc, Tinta: Budapest, 447-460
- Matthews, H. G. (1983): On Tourism and Political Science. In: *Annals of Tourism Research*. 10. 3., 303-305.
- Mekis, Zs. (2008): Anglicizmusok a német turisztikai szaknyelvben. In: Silye, M. (szerk.) *Porta Lingua. Szakember, szaktudás, szaknyelv*. Debrecen 297-307
- Mekis, Zs. (2010): A turisztikai szaknyelv vizsgálata szociolingvisztikai szempontból. In: Silye M. (szerk.): *Porta Lingua - Tudományterületek és nyelvhasználat*. Debrecen., 67-75
- Michalkó, G. - Rátz T. (2003): A sátorverésen túl, a turizmustudomány magyarországi állapotairól. In: *Magyar Tudomány*. 6., 747-759
- Mihalovics, Á. (2000): A politikai szaknyelv néhány sajátossága. In: Mihalovics, Á. (szerk.): *Tanulmányok a politikai szaknyelvről*. Bessenyei György Könyvkiadó: Nyíregyháza
- Mihalovics, Á. (2004): *A politikai kommunikáció pragmatikai vetületei*. In: Navracsics J. – Tóth Sz. (szerk.) *Nyelvészet és interdiszciplinaritás. Köszöntőkönyv Lengyel Zsolt 60. születésnapjára*. Generalia: Szeged, 335-342

Mihalovics, Á. (2009): A békeszerződések szövegének pragmatikája. In: Nádor, O. (szerk.) *MANYE XVIII. A magyar mint európai és világnyelv*. MANYE-Balassi Intézet: Budapest, 265-273

Minya, K. (2003): *Mai magyar nyelvújítás*. Tinta Könyvkiadó: Budapest

Muráth, J. (2002): *Zweisprachige Fachlexikographie*. (Pécsér Beiträge zur Sprachwissenschaft). Nemzeti Tankönyvkiadó: Budapest

Muráth, J. (2006): *Szakfordítás és segédeszközök*. Válogatott tanulmányok a szakfordítás a kontrasztív lexikológia, a lexikográfia és a terminológia témaköréből. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar.

Muráth, J. (2009): Terminológia, szakma, nyelv. In: *Porta Lingua 2009. Szaktudás idegen nyelven*. Debrecen

Muráth, J. (2010): Szaknyelv és lexikográfia. In: Dobos, Cs. (szerk.) *Szaknyelvi kommunikáció*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 110., Miskolci Egyetem: Miskolc, Tinta: Budapest, 23-51

N. Csák, É. (2008): Gazdasági nyelv és neologizmus kutatás. In: Silye, M. (szerk.) *Porta Lingua. Szaknyelvoktatásunk – határokon átívelő híd*. Debrecen, 311-322

Nádai, J. (2008): *Sajtó és nyelv egyenlő sajtónyelv?* Doktori értekezés. Pécs

Navracsics, J. (2001) Kétnyelvűek mentális lexikonának jellegzetességei. *Alkalmazott Nyelvtudomány* I/1. 51-61.

Navracsics, J. (2006): A korai és a késői kétnyelvű mentális lexikon rendezettségének összehasonlítása *Magyar Nyelvőr* 130/3 324-335

O. Nagy, G. – Ruzsiczky, É. (szerk.) (1978): *Magyar szinonimaszótár*. Akadémia kiadó: Budapest

Ortutay, K. (2006): Ügyészek a parketten avagy a francia jogi terminológia néhány érdekessége. In: Feketéné Silye M. (szerk.) *Porta Lingua. Utak és perpestívák a hazai szaknyelvoktatásban és – kutatásban*. Debrecen, 129-132

- Petneki, K. (2000): A szaknyelvoktatás néhány elméleti és módszertani kérdése. In: *Modern nyelvoktatás*. VI./2-3., 61-69
- Pusztai, I. (1982): Szaknyelvművelésünk időszerű kérdései. In: *Magyar Nyelvőr* 106/1.
- Quine, W.V.O. (1951): Two Dogmas of Empiricism, In: *The Philosophical Review*, Vol. 60. No.1., 20-43
- Quirk, R. (et al.) (1985): *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Longman: London
- Rébék-Nagy, G. (2008): Textual orientation and interpersonal communication in English biomedical conference presentations. In: Silye, M. (szerk.) *Porta Lingua. Szakember, szaktudás, szaknyelv*. Debrecen, 105-114
- Ruzsiczky, É (1998). Elméleti és gyakorlati szempontok. In: Gecső, T. – Spannraft M. (szerk.) *A szinonimitásról. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához I*. Tinta Könyvkiadó: Budapest, 118-123
- Ruzsiczky, É. (1985): A fölcserélhetőség szempontja a szinonimia értelmezésében. In: *Általános nyelvészeti tanulmányok XVI*. Akadémia kiadó: Budapest
- Sager, J. (1990): *A Practical Course in Terminology Processing*. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia
- Sapir, E. (1949): *Culture, Language and Personality*. University of California Press: Los Angeles
- Sapir, E. (1971): *Az ember és a nyelv*. Gondolat Kiadó, Budapest
- Schnitzer, J. (2000): wie fachsprachlich ist unser Sprechen über Fachsprache? – oder: Wovon sprechen wir, wenn wir von Fachspreche sprechen? In: Lavric, Eva (szerk): *Fachsprache und Allgemeinsprache in der wortschaftssprachlichen Ausbildung*; Tostedt: Attikon (Hamburger Arbeiten zur Fachsprachenforschung 4), S. 47-57 ... http://lai.at/wissenschaft/lehrgang/semester/ws-2005-06/rv/files/artikel_schnitzer.pdf letöltve: 2008. június

- Schütze, R. (1976): Bemerkungen zu einem Wortbildungstyp in der Fachsprache der Technik. In: Bausch, K-H., Schewe, W., Spiegel, H-R.: *Fachsprachen. Terminologie-Struktur-Normung*. Beuth Verlag: Berlin-Köln
- Sebestyén, Á. (1988): A belső nyelvtípusok néhány kérdéséről. In: Szűcs –Kiss (szerk.) *A magyar nyelv rétegződése*. Akadémiai Kiadó: Budapest, 108-119.
- Seregy, L. (1989): Mi a szaknyelv? In: Bíró, Á. (szerk.) *Szaknyelvi divatok*. Budapest: Gondolat
- Siepmann, D. (2005): Collocation, Colligation and Encoding Dictionaries. Part I. *International Journal of Lexicography*. Volume 18. No.4. Oxford University Press
- Stevens, P. (1973): Technical, Technological and Scientific English. *English Language Teaching*, 3.
- Stevens, P. (1988): ESP after twenty years: a reappraisal. In: Tickoo, M. (ed.) *ESP: State of Art*. SEAMEO Regional Language Centre: Singapore
- Szabó, I. (2001): A magyar szaknyelvi kommunikációs kultúra az ezredfordulón. In: *Magyar Tudomány* 6., 11-33.
- Sziksainé Nagy, I. (2004): *Leíró magyar szövegtan*. Osiris Kiadó: Budapest
- Szirmai, M. (2005): Bevezetés a korpusznyelvészetbe. Tinta: Budapest
- Terestyényi, E. (2008): Szinonimitás a magyar turisztikai szaknyelvben. Előadás. Elhangzott a XVIII. MANYE Konferencián. Budapest. Balassi Intézet.
- Tolcsvai Nagy, G. (2000): *Nyelvi fogalmak kieszótára*. Korona Kiadó: Budapest
- Vargáné Kiss, K. (2008): *Pénzüintézetek szakmai nyelvhasználatának elemzése angol és magyar éves jelentések alapján*. PHD Doktori Értekezés. Veszprém
- Wacha, I. (1992): A nyelvi rétegződés kérdései. In: Kemény, G. (szerk.): *Normatudat – nyelvi norma*. MTA Nyelvtudományi Intézete: Budapest, 99-105.

Wacha, I. (1992): A nyelvi rétegződés kérdései. In: Kemény, G. (szerk.): *Normatudat – nyelvi norma*. MTA Nyelvtudományi Intézet: Budapest. 99-105

Wardhaugh, R. (1995): *Szociolingvisztika*. Osiris – Századvég: Budapest

WTO (1989): *The Hague Declaration on Tourism*. WTO, Madrid

Wüster, E. (1979): *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie*. 2 Teile. (Schriftenreihe der Technischen Universität Wien, Bd.8) Springer: Wien- New York

Zauberga, I. (2005): Handling Terminology in Translation. In Fóris Á. – Károly, K. (eds.): *New Trends in Translation Studies*. In Honour of Kinga Klaudy. Akadémiai Kiadó: Budapest, 107-117

Zimányi, Á. (2010): Szaknyelv és nyelvi norma. In: Dobos, Cs. (szerk.) *Szaknyelvi kommunikáció*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 110., Miskolci Egyetem: Miskolc, Tinta: Budapest, 141-161

FORRÁSOK

Magyar nyelvű

Husz, M. (2007): *Hét fejezet a kulturális örökség turizmusból*. PTE FEEK: Pécs

Lengyel, M. (1994): *A turizmus általános elmélete*. 2. kiadás. KIT Képzőművészeti Kiadó, Budapest

Puczkó, L.-Rátz, T. (2002) *A turizmus hatásai*. Aula: Budapest

Puczkó, L.-Rátz, T. (2011) *Az attrakciótól az élményig: A látogatómenedzsment módszerei*. Geomédia: Budapest

Török, L.-Behringer, Zs. (szerk) (2002).: *Turizmus és vendéglátó ismeretek*. Szókratész: Budapest

Angol nyelvű

Fennell, D. (2003): *Ecotourism*. Routledge: London and New York

Holloway, J. C. (2006): *The Business of Tourism*. Pearson Education Limited: Harlow

Richards, G. ed. (1996) *Cultural Tourism in Europe*. CABI: Wallingford

Smith, M.K. (2003) *Issues in Cultural Tourism Studies*. Routledge: London and New York

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. ábra.	<i>Az idegenforgalom elhelyezkedése a társadalomtudományokon belül.</i>	35
2. ábra.	<i>A turisztikai szaknyelv alkotóelemei (saját szerkesztés)</i>	58
3. ábra.	<i>Terminusalkotási módozatok a magyar turisztikai szaknyelvben (saját szerkesztés)</i>	81
4. ábra.	<i>Terminusalkotási módozatok az angol turisztikai szaknyelvben (saját szerkesztés)</i>	90
5. ábra.	<i>Terminológiai fa az angol szakirodalom alapján (saját szerkesztés)</i>	110
6. ábra.	<i>Terminológiai fa a magyar szakirodalom alapján (saját szerkesztés)</i>	110
7. ábra.	<i>Ökoturizmus elhelyezkedése I. (saját szerkesztés)</i>	113
8. ábra.	<i>Ökoturizmus elhelyezkedése II. (saját szerkesztés)</i>	114
9. ábra.	<i>A motiváción alapuló turizmusfajták felosztása (saját szerkesztés)</i>	115
10. ábra.	<i>A külső okok és hatásokon alapuló turizmusformák felosztása (saját szerkesztés)</i>	116
10. táblázat	<i>A turisztikai szaknyelv vertikális besorolása Hoffmann (1987), Mihalovics (2004) nyomán</i>	37
2. táblázat	<i>Idegenszavak előfordulása (saját szerkesztés)</i>	74
3. táblázat	<i>Motiváció alapú felosztás (saját szerkesztés)</i>	97
4. táblázat	<i>Külső okok és hatások alapú felosztás (saját szerkesztés)</i>	97
5.11 táblázat	<i>Kulturális tevékenységek és a ráépülő turizmusformák (saját szerkesztés)</i>	108
6. táblázat	<i>Szinonimatípusok (saját szerkesztés)</i>	127
12 táblázat	<i>Szinonim szavak előfordulásának száma a magyar szaknyelvben (saját szerkesztés)</i>	128
8. táblázat	<i>Szinonim szavak előfordulásának száma az angol szaknyelvben (saját szerkesztés)</i>	131
9. táblázat	<i>Falusi turizmus – rural tourism (saját szerkesztés)</i>	134

TERMINOLÓGIAI ADATTÁR

A szavak után zárójelben adjuk meg melyik korpuszból való a terminus, ahol nem volt a terminusnak megfelelője az egyik korpuszban ott egy lehetséges használatot adunk meg. Jelölések: TB – Török-Behringer (2002), PR – Puckó-Rácz (2011, 2002), HOL – Holloway (2006), FEN – Fennell (2003)

Magyar	Angol
... csillagos hotel (TB)	... star hotel (HOL)
2-3 napos városlátogató út	city break (HOL)
A-ból B-be való utazás	linear tours (HOL)
agriturizmus (TB) <i>szinonima:</i> agrárturizmus (TB), agroturizmus (TB)	agritourism (HOL) <i>szinonima:</i> agrotourism (HOL)
akció (TB)	discount (HOL)
aktív időtöltés (TB)	active pastime (HOL)
aktív turizmus (TB, PR) <i>hiperonima:</i> pihenő turizmus (TB,PR)	active holiday (HOL) <i>szinonima:</i> active tourism (HOL) <i>hiperonima:</i> leisure tourism (HOL)
animátor (PR)	animateur (HOL)
archeológiai turizmus <i>hiperonima:</i> pihenő turizmus vagy kulturális turizmus	archaeological tourism (HOL) <i>hiperonima:</i> leisure tourism vagy cultural tourism
attrakció (TB, PR) <i>szinonimái:</i> vonzerő, látnivaló, látványosság, nevezetesség	attraction (HOL) <i>szinonima:</i> tourism attraction (HOL), tourist attraction (HOL)
attrakció sűrűség (PR)	attraction density (HOL)

attrakciófejlesztés (PR)	attraction development (HOL)
attrakciómenedzsment (PR)	attraction management (HOL)
átutazó (TB)	transit traveller (HOL)
autós útvonalak (PR)	scenic drive (HOL)
bankett terem (TB)	banqueting room (HOL)
belföldi turistaforgalom (TB, PR)	domestic tourist traffic (HOL)
belföldi turizmus (TB) <i>szinonima:</i> belföldi utazás (TB)	domestic tourism (HOL) <i>szinonima:</i> domestic holiday(HOL)
belföldi vendég (TB)	domestic tourist (HOL)
belföldi vendégéjszaka (TB)	domestic bednight (HOL)
belföldi vízi úti turizmus	inland waterways tourism (HOL)
beutazó forgalom (TB)	inbound tourist traffic (HOL)
beutaztatás (TB)	inbound tourism (HOL) <i>szinonima:</i> incoming tourism (HOL)
beutaztatási ügynök	incoming operator (HOL)
bevásárló turizmus (TB) <i>hiperonima:</i> pihenő turizmus (TB,PR)	shopping tourism (HOL) <i>hiperonima:</i> leisure tourism (HOL)
borturizmus (TB) <i>hiperonima:</i> pihenő turizmus (TB, PR)	wine tourism
borzongató vonzerő (PR) hiperonima: attrakció	weird attraction
brosúra (TB) <i>szinonimái:</i> prospektus (TB), katalógus (TB)	tour brochure (HOL)
buszos utazás (TB)	coach tour (HOL)
charter járat (TB)	charter flight (HOL)
charter légitársaság	charter airline (HOL)
charter piac	air charter market (HOL)
charter utak (TB)	charter tours (HOL)

charterszolgáltatás	charter service (HOL)
charterturista (PR)	charter tourist (HOL)
cruise (TB)	cruiser (HOL) <i>szinonima:</i> floating hotel (HOL)
családi üdülés (TB)	family holiday (HOL)
csillag rendszer (TB)	star system (HOL)
csomag <i>szinonima:</i> üdülési ajánlat (TB)	inclusive holiday (HOL) <i>szinonima:</i> all-inclusive tour (HOL), package holiday (HOL), inclusive tour – IT (HOL), package tour (HOL), all-inclusive holiday (HOL) all-inclusive tour (HOL), package (HOL), package holiday (HOL)
csomag árazás (TB)	tour pricing (HOL)
csomag program	tour programme (HOL)
csomóponti úti cél	nodal destination (HOL)
csoportos foglalás (TB)	group booking (HOL)
csoportos utak (TB)	group trips
csoportos ülőhelyfoglalás	block-booked seat (HOL)
csoportos vendég (TB)	group guest
csúc szezon (TB)	high season (HOL) <i>szinonima:</i> peak season (HOL)
desztináció (TB, PR) <i>szinonimái:</i> célhelyszín (TB), úti cél (TB, PR)	destination (HOL)
desztinációmarketing (TB)	destination marketing (HOL)
desztinációs szervezet	destination organization (HOL)
diszkont járat (TB) <i>szinonima:</i> fapados járat (TB)	budget flight (HOL) <i>szinonima:</i> low-cost flight (HOL),

	no-frills flight (HOL)
egészségklub (TB)	health club
egészségturizmus (TB) <i>szinonima:</i> egészségügyi célzatú utazás (TB) <i>hiponima:</i> fitness-üdülés (TB), wellness-üdülés (TB), selfness (PR) <i>hiperonima:</i> pihenő turizmus (TB)	health tourism (HOL) <i>hiponima:</i> fitness holiday, wellness holiday, selfness (PR) <i>hiperonima:</i> leisure tourism (HOL)
egy céllal épült üdülőhely	purpose-built theme-park (HOL)
egy céllal épült üdülőhely (Pl.: vízi park)	purpose-built resort (HOL)
egyéb attrakció	other attraction (HOL) <i>hiperonima:</i> attraction (HOL)
egyéni csomag (TB)	individual package
egyéni foglalás (TB)	individual booking (HOL)
egyéni tömegturista (PR)	individual mass tourist
egyéni utazás (TB)	independent tour (HOL) <i>szinonima:</i> independent travel (HOL)
egyéni vendég (TB)	individual traveller (HOL)
egyénre szabott turisztikai termék (TB)	tailor-made holiday (HOL)
egynapos kirándulás (TB)	day trip (HOL) <i>szinonima:</i> excursion (HOL)
elit turista	elite tourist (HOL)
élmény (TB, PR)	experience (HOL)
élményfürdő (TB)	aqua-park
elosztás (TB)	allocation (HOL)
előadó	entertainer (HOL)
elsődleges attrakció (PR)	primary attraction (HOL) <i>szinonima:</i> prime tourist attraction

	(HOL)
<i>hiperonima</i> : attrakció (PR)	<i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
elszállásolás (TB)	accommodation (HOL)
emberalkotta (TB)	man-made (HOL)
emberalkotta vonzerők (TB, PR)	man-made attraction (HOL) <i>szinonima</i> : constructed attraction(HOL), purpose-built attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
esemény (TB, PR)	event (HOL)
esemény vonzerő (pl.: fesztivál stb.)	event attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
falusi turizmus (TB) <i>hiperonima</i> : rurális turizmus (TB)	rural tourism (HOL) <i>szinonima</i> : farm tourism
familiarizációs utak (TB) <i>szinonima</i> : tanulmányutak (PR)	familiarization trip (HOL) <i>szinonima</i> : educational trip (HOL)
felfedező turista (PR)	explorer tourist (HOL)
fenntartható turizmus (PR)	sustainable tourism (HOL)
fenntartható turizmus fejlesztés (TB)	sustainable tourism development (HOL)
festői utak (PR)	scenic road (HOL)
festőtábor (PR)	painters' camp
fly-drive csomag	fly-drive package (HOL)
fogadós (TB)	host
fogadóterület (TB)	receiving region (HOL)
foglalás (TB)	booking (HOL) <i>szinonima</i> : reservation (HOL)
folyami hajóköрут	river cruise (HOL)
főszezon (TB)	high season (HOL)

<i>szinonima:</i> csúc szezon (TB)	<i>szinonima:</i> peak season (HOL)
fürdő látogatás	visiting spa
gasztronómiai turizmus (TB) <i>szinonima:</i> gasztroturizmus (TB) <i>hiperonima:</i> pihenő turizmus (TB, PR)	gastronomical tourism (HOL) <i>szinonima:</i> gastrotourism (HOL) <i>hiperonima :</i> leisure tourism (HOL)
Grand Tour (TB, PR)	Grand Tour (HOL)
gyalogtúra	walking tour (HOL)
gyémánt rendszer (TB)	diamond system (HOL)
gyógy turizmus	spa tourism (HOL)
gyógyfürdő	spa (HOL)
gyógyfürdő (TB)	health spa (HOL)
gyógyhatású vonzerő (PR)	medical attraction
gyógyhely (PR)	health resort
hagyományos gyógyüdülés (TB)	traditional health tourism
hagyományos múzeum (PR)	traditional museum (HOL)
hátz sákos turista piac	backpacker market (HOL)
hazai turizmus (TB)	domestic tourism (HOL)
hegyi üdülőhely	mountain resort (HOL)
helyi vonzerő (TB) <i>hiperonima:</i> attraction	local attraction (HOL) <i>hiperonima:</i> attraction (HOL)
helyszíni vonzerő (pl. kerámia gyárlátogatás, őrségváltás)	site attraction (HOL) <i>hiperonima:</i> attraction (HOL)
hobby turizmus (TB) <i>hiperonima:</i> pihenő turizmus (TB,PR)	hobby tourism
hosszú távú csomag	long-haul package (HOL)
hosszú távú utakkal foglalkozó utazásszervező	long-haul operator (HOL)
hosszú-távú forgalom	long-haul traffic (HOL)
hosszú-távú út	long-haul route (HOL)

hotel lakosztályokkal	all-suite hotel (HOL)
hotel tulajdonos (TB)	hotel proprietor (HOL) <i>szinonima</i> : hotelier (HOL)
idegenforgalmi mérleg (TB)	tourism balance (HOL)
idegenforgalmi szolgáltatás (TB)	tourism service (HOL)
idegenforgalom (TB) <i>szinonima</i> : turizmus (TB, PR)	tourism (HOL) <i>szinonima</i> : travel business (HOL), travel industry (HOL)
idegenvezető (TB)	(tourist) guide (HOL) <i>szinonima</i> : courier (HOL)
ideiglenes látogató	temporary visitor (HOL)
ifjúsági turizmus (TB) <i>hiperonima</i> : pihenő turizmus (TB,PR)	youth tourism (HOL) <i>hiperonima</i> : leisure tourism (HOL)
incentive turizmus (TB) <i>szinonima</i> : incentive utazások (TB), ösztönző utazások (TB)	incentive tourism (HOL) <i>szinonima</i> : incentive travel (HOL)
ipari helyszín	industrial site (HOL)
ipari örökség	industrial heritage (HOL)
ipari turizmus	industrial tourism (HOL)
kaland (PR)	adventure (HOL)
kaland sport (pl.: rafting, sárkányrepülés)	adventure sport (HOL)
kalandokat ajánló úticél	adventurous destination (HOL)
kalandpark (PR)	adventure park
kalandturizmus (TB) <i>hiperonima</i> : pihenő turizmus (TB,PR)	adventure tourism (HOL) <i>hiperonima</i> : leisure tourism (HOL)
kalandutak (TB)	adventure tips
katasztrófa turizmus	dark tourism (HOL)
kemping (TB)	campsite (HOL)
kereskedelmi szálláshelyek (TB)	commercial accommodation (HOL)

késői foglalás	late bookings (HOL)
kézműves központ (PR)	art craft centre
kiállítások és vásárok látogatása (TB)	visiting exhibitions and trade fairs
kiállítóközpont (PR)	exhibition centre (HOL)
kiegészítő attrakció (TB) <i>hiperonima</i> : attrakció (PR)	ancillary attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
kiegészítő szolgáltatás (TB)	additional service (HOL) <i>szinonima</i> : ancillary service (HOL)
kihasználtsági mutató	occupancy rate (HOL)
kikapcsolódás (TB)	leisure (HOL)
kikapcsolódási piac (TB)	leisure market (HOL)
kikapcsolódási vonzerő (PR) <i>hiperonima</i> : attrakció (PR)	leisure attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
kiránduló (TB)	excursionist (HOL)
kisebb rendű vonzerő	minor tourism attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
kitelepített idegenvezető	land operator (HOL)
kiutazó forgalom (TB)	outbound market (HOL)
kiutazó turizmus (TB)	outbound tourism (HOL) <i>szinonima</i> : outgoing tourism (HOL)
kiutaztatás (TB)	outbound tourism (HOL)
komplex termék (TB)	complex product
konferencia turizmus (TB) <i>hiperonima</i> : pihenő turizmus (TB,PR)	conference tourism (HOL) <i>hiperonima</i> : leisure tourism (HOL)
közvetlen utazásértékesítő	direct sell operator (HOL)
kulturális és fesztivál turizmus (TB) <i>hiperonima</i> : pihenő turizmus (TB,PR)	cultural and festival tourism (HOL) <i>hiperonima</i> : leisure tourism (HOL)
kulturális esemény (TB)	cultural event
kulturális örökség (TB)	cultural heritage (HOL)

kulturális turizmus (TB, PR) <i>hiperonima</i> : pihenő turizmus (TB,PR)	cultural tourism (HOL) <i>hiperonima</i> : leisure tourism (HOL)
kulturális vonzerő (PR) <i>hiperonima</i> : attrakció	cultural attraction <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
küldőország (TB) <i>szinonima</i> : küldőpiac (TB), küldőterület (TB)	sending country (HOL) <i>szinonima</i> : sending market (HOL)
külföldi turista (TB)	foreign tourist
külföldi utazás (TB)	foreign trip
külföldi vendégéjszaka (TB)	foreign bednight
látogatók áramlása (PR)	visitor flow (HOL)
látogató (TB, PR) <i>szinonima</i> : nyaraló (TB), üdülő (TB) <i>alárendelt fogalom</i> : turista (TB, PR)	visitor (HOL) <i>szinonima</i> : consumer (HOL), holiday-maker (HOL) <i>alárendelt fogalom</i> : tourist (HOL)
látogatómenedzsment (PR)	visitor management (HOL)
légi közlekedés (TB)	air transport <i>szinonima</i> : airline industry, airline business
légpárnás hajó	hovercraft (HOL)
lehetséges látogatók (PR)	potential visitor (HOL)
luxus piac (TB)	luxury market (HOL)
luxus utazás (TB)	luxury trip (HOL)
magánszállásadás	private accommodation (HOL)
második szabadság (TB)	second holiday (HOL)
másodlagos attrakció (PR) <i>hiperonima</i> : attrakció (PR)	secondary attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
meetings (hivatás turizmus – találkozó) (TB, PR)	meetings (HOL)

még nem ismert desztináció (PR)	unknown destination
menedzselt attrakciók (PR) <i>hiperonima</i> : attrakció (PR)	managed attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
menetrendszerinti járat	scheduled flight (HOL)
menetrendszerinti szállító	scheduled carrier (HOL)
menetrendszerinti szolgáltatás	scheduled service (HOL)
mesterséges vonzerő (PR) <i>hiperonima</i> : attrakció (PR)	artificial attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
működő farmok (PR)	operating farms
nem kereskedelmi szálláshelyek (TB)	non-commercial accommodation (HOL)
nem látogatók (PR)	non-visitor
nem menedzselt vonzerők (PR) <i>hiperonima</i> : attrakció (PR)	non-managed attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
nem szervezett utazás (TB)	non-organised trip
nemzeti esemény (TB)	national event (HOL)
nemzeti park (TB,PR)	national park (HOL)
nemzeti szállítási cég (légitársaság, vonat stb.)	flag-carrier (HOL)
nemzeti turizmus (TB)	national tourism (HOL)
nemzeti vonzerő (TB) <i>hiperonima</i> : attrakció (PR)	national attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
nemzetközi érkezések (TB)	international arrivals (HOL)
nemzetközi látogató (TB)	international visitor
nemzetközi turizmus: (TB)	international tourism (HOL)
nyaralás (TB) <i>szinonima</i> : üdülés (TB)	holiday (HOL)
nyaraló (ház) (TB)	second home (HOL)
nyaraló (TB)	holiday customer (HOL)

<i>szinonima</i> : üdülő (TB)	<i>szinonima</i> : holiday-maker (HOL)
off-beat turista (PR)	off-beat tourist (HOL)
olcsó ajánlat (TB)	budget offer (HOL)
olcsó szálláshely	low-budget accommodation (HOL)
olcsó szálloda lánc (TB)	budget chain (HOL)
olcsó utazási ajánlat	low-cost package (HOL)
online foglalás (PR)	online booking (HOL) <i>szinonima</i> : online reservation (HOL)
ökoturisztikai termék (TB)	ecotourism product (FEN)
ökoturizmus (TB) <i>szinomia</i> vagy <i>hiponima</i> : felelősségteljes turizmus (TB), zöld turizmus (TB)	eco-tourism (HOL, FEN) <i>szinomia</i> vagy <i>hiponima</i> : responsible tourism (FEN), green tourism (FEN), nature-based tourism (FEN)
önellátó (TB)	self-catering (HOL)
önkiszolgáló (TB)	self-service (HOL)
örökség/történelmi utak (PR)	heritage tour (HOL)
örökségattrakció (PR) <i>hiperonima</i> : attrakció (PR)	heritage attraction (HOL) <i>szinonima</i> : heritage site (HOL) hipernomia: attraction (HOL)
örökségközpont (PR)	heritage centre
örökségturizmus (PR) <i>szinonima</i> vagy <i>hiperonima</i> : kulturális turizmus (PR)	heritage tourism (FEN) <i>szinonima</i> vagy <i>hiperonima</i> : <i>cultural tourism</i> (HOL)
park a desztináción	destination park (HOL)
passzív turizmus (TB) <i>hiperonima</i> : pihenő turizmus (PR, TB)	passive tourism (HOL) <i>hiperonima</i> :leisure tourism (HOL)
periodicitás (TB)	periodicity (HOL)
pihenési piac (TB)	leisure market (HOL)

pihenő üdülő turizmus	leisure tourism (HOL)
potenciális turista (TB, PR)	potential tourist (HOL) <i>szinonima</i> : potential traveller (HOL)
raftingtúra (PR)	rafting tour
régió (TB)	region (HOL)
regionális áramlás (TB)	regional traffic
regionális vonzerő (TB) <i>hiperonima</i> : attrakció (PR)	regional attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
rekreáció (PR)	recreation (HOL)
rendezvényturizmus (PR) <i>hiperonima</i> : hivatásturizmus (TB) vagy pihenő turizmus (TB, PR)	event tourism (HOL) <i>hiperonima</i> : business tourism (HOL) vagy leisure tourism (HOL)
rendszeres látogatók (PR)	frequent visitor
reptér (TB)	airport (HOL)
repülőn ülőhely	airline seat (HOL)
rezervációs rendszer (TB) <i>szinonima</i> : foglalási rendszer (TB)	reservation system (HOL) <i>szinonima</i> : booking system
rokon és barátok látogatás – VFR (TB, PR) <i>hiperonima</i> : pihenő turizmus (TB, PR)	Visiting Friends and Relatives – VFR (HOL) <i>hiperonima</i> : leisure tourism (HOL)
rövid időtartamú utazás	short breaks (HOL)
rövid le és felszállás (repülőgépnél)	short take off and landing (HOL)
rövid utazás (TB)	short-haul tours (HOL) <i>szinonima</i> : short-stay holiday
rurális turizmus (TB, PR)	rural holiday (HOL) <i>szinonima</i> : rural tourism (HOL)
shuttle járat (menetrendszerinti transzfer)	shuttle service (HOL)
síutak (TB)	ski tour (HOL)
sommelier (PR)	sommelier

speciális célú nyaralás	special interest holiday (HOL)
speciális érdeklődést megcélzó utak (PR)	special interest tour
speciális turisztikai termék (TB)	special tourism product
spirituális turista (PR)	spiritual tourist
sportturizmus (TB) <i>hiperonima</i> : pihenő turizmus (TB, PR)	sport tourism (HOL) <i>hiperonima</i> : leisure tourism (HOL)
szabadidő (TB)	pastime (HOL)
szabadidős szolgáltató (PR)	leisure service
szabadidős turizmus (TB)	leisure tourism (HOL)
szabadidős vonzerő	leisure attraction (HOL) <i>hiperonima</i> : attraction (HOL)
szabadtéri múzeumok (PR)	open air museum
szafaripark (PR)	safari park (HOL)
szállás (TB, PR)	accommodation (HOL) <i>szinonima</i> : accommodation unit (HOL)
szálláshely értékesítés (TB)	accommodation sale
szálláshely kapacitás (TB)	accommodation capacity (HOL)
szállásigény (TB)	accommodation requirement (HOL)
szálloda lánc (TB)	hotel chain (HOL)
szállodai férőhely (TB)	hotel capacity (HOL)
szállodai szállás (TB)	hotel accommodation
szállodai személyzet (TB)	hotel staff (HOL)
szállodai szoba (TB)	hotel room (HOL)
szállodai termék	hotel product (HOL)
szállodaipar (TB)	hotel industry (HOL)
szárnyashajó	hydrofoil (HOL)
szelíd turizmus (PR)	soft tourism (HOL)

szervezett tömegturista (PR)	organised mass tourist
szervezett utazás (TB)	organised tour (HOL)
szезonalitás (TB)	seasonality (HOL)
szезonon kívüli (TB)	off-peak (HOL) <i>szinonima:</i> off-season (HOL)
szoba alapár (TB)	room rate (HOL)
szoba ár	room price (HOL)
szobakiadás (TB)	room renting
szűk piaci réteget kiszolgáló utazásszervező	niche market operator (HOL)
tanulási célú utazás (PR)	study tour (HOL)
távoli desztináció (TB)	long-haul destination (HOL)
téli napfény üdülés (TB)	winter holiday (HOL)
tematikus park (TB, PR) <i>szinonima:</i> témapark (TB, PR)	theme park (HOL)
tematikus utak (TB, PR)	theme trip (HOL)
tengerentúli nyaralás	overseas holiday (HOL)
tengerentúli utazás	overseas travel (HOL)
tengerentúli utazásokkal foglalkozó utazásszervező	overseas tour operator (HOL)
tengeri körút (TB)	cruise (HOL)
tengeri üdülőhely	seaside resort (HOL)
tengerparti nyaralás	sun, sea and sand holiday (HOL)
tengerparti turizmus	coastal tourism (HOL)
természetes vonzerő (PR) <i>szinonima:</i> természeti vonzerő (PR) <i>hiperonima:</i> attrakció (PR)	natural attraction (HOL) <i>hiperonima:</i> attraction (HOL)
természeti érték (PR)	natural value
természeti környezet (PR)	natural environment (HOL)

természeti úti cél	natural destination (HOL)
tömegturista (PR)	mass tourist (HOL)
tömegturizmus (TB)	mass tourism (HOL)
történelmi vonzerő (PR) <i>hiperonima: attrakció (PR)</i>	historical attraction (HOL) <i>hiperonima: attraction (HOL)</i>
transzfer (TB) (szállítás a reptér és a szállás között)	transfer (HOL)
túlfoglalás	overbooking (HOL)
túra (TB, PR)	tour (HOL)
túravezető	tour leader (HOL) <i>szinonima: tour manager (HOL)</i>
turista iroda	tourist office (HOL)
turistaérkezés (TB)	tourist arrival (HOL)
turistaosztály (TB)	economy class (HOL)
turistatípus (PR)	type of tourist
turistaútvonal (PR)	tourist path (HOL)
turisztikai bevétel (TB)	tourism income (HOL)
turisztikai desztináció (TB)	tourist destination (HOL)
turisztikai egyenleg (TB)	tourism balance (HOL)
turisztikai fogyasztás (TB)	tourism consumption (HOL)
turisztikai kereslet (TB)	tourism demand (HOL)
turisztikai kiadás (TB)	tourism expenditure (HOL)
turisztikai kínálat (TB)	tourism supply (HOL)
turisztikai marketing (TB)	tourism marketing (HOL)
turisztikai mérleg (TB)	tourism balance (HOL)
turisztikai motiváció (PR, TB)	tourist motivation (HOL)
turisztikai szervezet (TB)	tourism organization (HOL) <i>szinonima: tourism body (HOL)</i>
turisztikai szolgáltatás (PR)	tourism service (HOL)

turisztikai termék (TB)	tourism product (HOL)
turisztikai tevékenység (TB)	tourism activity (HOL)
turizmus	tourism business (HOL)
turizmus bevételi multiplikátor (TB)	tourism income multiplier (HOL)
turizmus rendszer (TB)	system of tourism (HOL)
turizmus számla	tourism account (HOL)
turizmus szektor (TB)	tourism sector
turizmuspolitika (TB)	tourism policy
univerzális vonzerő (TB, PR) <i>hiperonima: attrakció (PR)</i>	universal attraction (HOL) <i>hiperonima: attraction (HOL)</i>
utazás kód száma	tour code number (HOL)
utazás vezető	tour director (HOL)
utazási biztosítás (TB)	travel insurance (HOL)
utazási dokumentáció (TB)	travel documentation (HOL) <i>szinonima: travel arrangement(HOL)</i>
utazási igény (TB)	travel requirement (HOL)
utazási iroda (TB)	travel outlet (HOL) <i>szinonima: travel agency</i>
utazási kiadás (TB)	travel expenditure (HOL)
utazási motiváció (TB)	travel motivation (HOL)
utazási szakkiállítás (TB)	travel trade fair (HOL)
utazási szokás (TB)	travel habit (HOL)
utazási ügynök (TB) <i>szinonimái: TA (TB), travel agent(TB)</i>	travel agent (HOL) <i>szinonima: retail travel agent (HOL)</i>
utazási ügynökség (TB)	travel agency (HOL)
utazásközvetítő (TB)	travel intermediary
utazások áramlása (TB)	flow of tourism (HOL)
utazást kísérő személy	tour escort (HOL)
utazásszervező (TB)	tour operator (HOL)

<i>szinonima:</i> tour operátor (TB), TO (TB), ttúraszervező (TB)	
utazó (TB,PR)	traveller (HOL)
útikalauz (PR)	guidebook (HOL)
útvonal (PR)	route (HOL)
üdülési aktivitás (TB)	leisure time activity
üdülési piac (TB)	leisure market (HOL)
üdülési program	holiday programme (HOL)
üdülő komplexum	holiday camp (HOL) <i>szinonima:</i> holiday centre (HOL), identikit destination (HOL), leisure complex (HOL)
üdülőfalvak (TB)	holiday village (HOL)
üdülőhely (TB)	resort (HOL)
üdülőhely képviselő	resort representative (HOL)
üdülőhelyi szálloda	resort hotel (HOL)
üdülőjogos apartman	time-share apartment (HOL)
üzleti utazás (TB) <i>szinonima:</i> gazdasági célú utazás (PR), szakmai és üzleti célú utak (TB), MICE (TB), hivatásturizmus (TB)	business travel (HOL) <i>szinonima:</i> business trip (HOL), business tourism (HOL), MICE (HOL)
vadvilági vonzerő <i>hiperonima:</i> attrakció	wildlife attraction (HOL) <i>hiperonima:</i> attraction (HOL)
választható kirándulás	optional excursion (HOL) <i>szinonima:</i> optional extension (HOL)
vallási és egyéb célú üdülések (TB) <i>szinonima:</i> vallási turizmus (TB)	religious tourism (HOL)
vándor turista (PR)	backpacker (HOL)
városi turizmus (TB)	urban tourism (HOL)

<i>szinonima:</i> városlátogató turizmus (TB) <i>hiperonima:</i> pihenő turizmus (TB,PR)	<i>hiperonima:</i> leisure tourism (HOL)
vendégéjszaka (TB)	bed night (HOL)
vendégforgalom (TB)	tourist traffic (HOL)
vendégforgalom (TB)	guest turnover (HOL)
vendégkör (TB, PR)	clientele (HOL)
vendéglátás (TB)	catering (HOL)
vendéglátó (TB)	host/hostess
vendéglátó egység (TB)	catering unit (HOL)
vendéglátóipar (TB)	catering business (HOL) <i>szinonima:</i> hospitality industry (HOL)
vendégszeretet (TB)	hospitality (HOL)
vezetett túra	guided tour (HOL)
vezető vonzerő	flagship attraction (HOL) <i>hiperonima:</i> attraction (HOL)
vidámpark (PR)	amusement park (HOL)
vidéki helyszín	rural site
világörökség (TB, PR)	world heritage (HOL)
világturizmus (TB)	global tourism (HOL)
visszatérő látogató	return visitor (HOL)
víz alatti szálloda	underwater hotel (HOL)
volt látogatók (PR)	former visitors
zarándokutak (TB, PR)	pilgrimage (HOL)
zárt élményfürdő (TB)	closed aqua park
zöld turizmus (TB)	green tourism (HOL)